

MASTEROPPGAVE

Emnekode: HI330LS-1

Navn: Ådne G. Alvestad

Kandidatnummer: 7

Det Hellenistiske polisdemokratiet i den norske skole – Et tema som gir potensielle muligheter i historieundervisning?

Dato: 15.05.2023

Totalt antall sider: 83

Forord

Masteroppgaven kan beskrives som å ha vært en tøff kamp. Til tider har det vært mangel på motivasjon, men jeg er veldig glad for å ha gjennomført og ikke minst å ha tilegnet meg kunnskap som kan være relevant for fremtiden.

Under arbeidsprosessen er det mange som har vært behjelpelig. Jeg ønsker å takke min veileder Per Bjarne Ravnå for god og tilgjengelig veiledning. I tillegg vil jeg ytre en tanke til min medstudent, kollega og venn, Knut Eino Viljakainen, som har bidratt med relevant samtaler, motivasjon og humor. Til slutt, fortjener Oskar Holte å anerkjennes for hans korrekturlesing.

Mai, 2023

Ådne Grytvik Alvestad

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	iv
Innledning.....	1
Oppgavens problemstilling og spørsmål	2
Oppgavens struktur og begrensninger.....	3
Hellenismen som tema	4
Historiografi	5
Polis.....	7
Demokrati.....	8
Polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen.....	10
Alexander den store og tida etter 330-270 f.Kr.....	10
Kongedømmer møter polis.....	10
Oppdelingen av landområdet	13
Administrering og regulering	16
Velgjørere.....	18
Kongerikene og Dynastiernes påvirkning 270-130 f. kr.	22
Polis i Egypt	23
Østen og de interne problemene i det Hellenistiske landskapet.....	25
Makedonia i Vesten og Middelhavet	28
Romerriket ekspanderer 130-30 f. kr.	30
Elitestyrte samfunn.....	30
Endringer.....	32
Slutten på polisdemokratiet?	34
Undervisningen	36
Hvordan har polis og demokratiet blitt Framstilt under Antikken	36
Perspektiver.....	37
Alle tiders historie	38
Antikken i historieundervisning i Hellas.....	39
Brudd og potensial	40
Utgangspunkt	41
Demokrati og Medborgerskap.....	44
Kunnskap om demokratiets forutsetninger og framvekst	44
Kildekritikk	46
Historiebevissthet	47
Antideterminisme	47
Perspektivering og komparasjon	48
Perspektivrikdom	49
Helheter og sammenhenger.....	50
Identifikasjon og empati.....	50

Å lære av historien	51
Grunnleggende ferdigheter.....	52
Hvordan bruke polisdemokratiet og hellenismen i undervisning.....	53
Fortid nåtid og framtid som dynamisk	54
Årsak endring, kausal resonnering	56
Periodisering.....	59
Utvikling av historiebevissthet.....	61
Tematikk og sammenligning.....	64
Praksis	68
Utvalg av litteratur	68
Interesse.....	70
Hvorfor Hellenismen?.....	71
Hellenismens plass i lærebøker.....	74
Konklusjon	77
Litteraturliste	81

Innledning

I revideringen av den nye læreplanen LK20, ble det introdusert nye kjerneelementer til faget historie. Disse elementene har blitt navngitt “Historiebevissthet, utforskende historie og kildekritisk bevissthet, historisk empati, sammenhenger og perspektiver, og mennesker i fortid, nåtid og framtid”.¹ Målet med disse er å utvikle elevers evne til å tenke historisk. Lærere har med det fått et større mangfold av muligheter til hva som kan inkluderes i undervisning, ettersom at de selv kan velge fagstoff som passer for å undervise i et emne. Dermed kan den nye læreplanen anses som å være en bidragende faktor mot mer nyanserende historieundervisning.

Den tidligere læreplanen hadde strengere rammer for hva faget skulle inneholde. Dette medførte gap i både kronologi og sammenheng. Hvordan skal elever forholde seg til temaer og perioder som ikke blir tilstrekkelig behandlet i løpet av skoleløpet? Det helhetlige overblikket blir svekket når læreplanbøker og annet material gjør store hopp i perioder, eller overser detaljer som er sentrale når en ser på utviklingen av et emne. Hvis vi for eksempel tar utgangspunkt i den tidligere læreplans kompetansemål og vurdering for VG2 studieforbereende, går det ene målet slik: “*sammenligne to eller flere antikke samfunn og diskuter antikkens betydning for moderne politikk, arkitektur eller annen kunst*”.² Med bøker som primært har sett på storhetstiden til Athen og Sparta, og deretter tatt for seg Romerriket, er det tre til firehundre år med utvikling som unngås. Selv om det var tilstrekkelig til å dekke læreplanmålet, gikk man glipp av potensielle muligheter til å for eksempel se på demokratiets utvikling. Dermed kan det argumenteres for at den eldre lærerplanen, i kombinasjon med dens bøker, medførte at enkelte perioder og utviklingstrekk ble utelatt. Allikevel, må det nevnes at dette nødvendigvis ikke er et problem, men heller at man går glipp av muligheter. Det greske polisdemokratiets utvikling gjennom hellenismen kan eksempelvis bidra til å øke forståelsen av hvordan man endte opp med det store Romerriket.

En periode som tydes å ha vært mindre berørt i norsk historieundervisning er Hellenismen. Et kapittel av historien som strekker seg fra cirka 330 til 30 f.Kr. kan alternativt beskrives som det tidligere nevnte gapet mellom Athen/Sparta og Romerriket. Den Athenske polis-modellen

¹Utdanningsdirektoratet. *Læreplan i historie – fellesfag i studieforbereende utdanningsprogram (HIS01-03)*, Kjerneelementer. Fastsatt som forskrift av kunnskapsdepartementet 15.11.2019.

<https://www.udir.no/lk20/his01-03/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>

²Utdanningsdirektoratet, *Læreplan i historie – fellesfag i studieforbereende utdanningsprogram (HIS1-02)*, Kompetansemål og vurdering. Fastsatt som forskrift av kunnskapsdepartementet juni. 2004.

<https://www.udir.no/k106/HIS1-02/Hele/Kompetansemal/etter-vg2-studieforbereende-utdanningsprogram>

som ofte håndteres i den norske skolen har vært brukt, og brukes, til å ta utgangspunkt i demokratiets dannelse. Det som har fått mindre oppmerksomhet derimot, er hvordan dette demokratiet utviklet seg i tida etter. Gjennom den hellenistiske tidsperioden gikk polis-staten gjennom flere endringer. Endringer som muligens kan være relevante når man eksempelvis tar for seg demokratiets utvikling i historieundervisning. Allikevel, må det nevnes at det muligens er grunner til at emner som *Hellenismen* har mottatt mindre oppmerksomhet. Videre skal det dermed ses på det hellenistiske polis i sammenheng med norsk historieundervisning, for å undersøke hvorvidt undervisning på temaet har en plass i den norske skolen.

Oppgavens problemstilling og spørsmål

Med utgangspunkt i det lite behandlede temaet i den norske skole, skal denne oppgaven se på problemstillingen:

Hvilke muligheter kan historien om polisdemokratiets utvikling under hellenismen gi for undervisning i den norske skolen?

Om det skal argumenteres for at det finnes tendenser som kan knyttes til og bidra til utviklet historieundervisning, må forskningen på emnet redegjøres. Derfor er det også konstruert delspørsmål som skal assistere for å finne svar. Det første går utpå å se etter hvordan demokratiets utvikling i den hellenistiske polis-staten framstilles i forskningslitteratur. For å finne svaret på spørsmålet vil det foretas en historiografisk tilnærming til stoffet, der målet er å finne ut av hvorvidt det eksisterer elementer som kan trekkes inn i undervisning eller drøftes. Samtidig vil det hjelpe til med å danne en grunnleggende forståelse av utviklingstrekkene til perioden. Slik vil det utgjøre et utgangspunkt for diskusjonen rundt problemstillingen.

Et annet delspørsmål som skal behandles i direkte samhandling med problemstillingen er å se etter hvordan emnet, om i det hele tatt, har blitt behandlet i den norske skolen. Hvis oppgaven skal kunne bidra til å gi et nytt perspektiv av hvordan polis kan anvendes i undervisning, vil det være naturlig å undersøke dens tidligere status. Dermed er målet med til dette delspørsmålet å skaffe en bedre oversikt over hvordan antikken har blitt brukt tidligere. I tillegg vil det kunne være med på å avdekke hvorfor temaet har fått mindre oppmerksomhet.

Når det skal ses på polis i undervisning i denne oppgaven, kommer det til å være særlig fokus på polis-demokratiets utvikling. Grunnen til at det velges å ta utgangspunkt dette, er fordi det kan knyttes opp mot det tverrfaglige temaet *demokrati og medborgerskap* og har dermed et

bedre grunnlag for å kunne legitimeres.³ De Hellenistiske polis-statenes politiske karakteristikk utfolder seg ulikt gjennom perioden. Dette kan gi flere muligheter når man skal inkludere emnet i undervisning. Disse mulighetene skal presenteres og ses nærmere på, når det skal finnes svar på problemstillingen.

Oppgavens struktur og begrensninger

Oppgaven kommer til å bestå av to deler. Den første skal redegjøre det vitenskapelig arbeidet som har blitt gjort rundt den hellenistiske polisstaten. Her vil det gis et utgangspunkt for det som skal diskuteres i den senere delene. Litteraturen som benyttes vil hovedsakelig være forskning som forsøker å framstille historien. Forfatterens presentasjoner vil brukes for å skissere polis-demokratiets utvikling gjennom perioden. Viktig i denne sammenheng, blir å redegjøre for de plott og budskap som forsøkes å kommuniseres. Ulikhetene som ligger til grunn i framstillingene vil også trekkes fram ved nødvendighet til å se på hva som er mest framtrædende.

Den andre delen vil ha en didaktisk tilnærming til temaet, der oppgavens problemstilling blir mer framtrædende. Læreren vil i denne delen spille en sentral rolle, ettersom at bruk av den hellenistiske polisstat som tema i undervisning, må kunne legitimeres i denne.⁴

Refleksjon vil stå sentral i tråd med andre didaktiske innspill som kan oppfattes som relevant. Observasjonene gjort under den historiografiske undersøkelsen vil fungere som et utgangspunkt for diskusjonen som finner svar på problemstillingen.

I undersøkelsen har det blitt gjort begrensninger som må redegjøres for. Først vil det primært settes søkelys på å kartlegge den politiske utviklingen i den hellenistiske polisstaten, i den historiografiske delen. Det vil si, at det i all hovedsak kommer til å ses på elementer som påvirker den demokratiske utviklingen i polis. For det andre, er det skrevet mye om hellenismen og polis, men denne oppgaven tar hovedsakelig utgangspunkt i engelsk forskningslitteratur. Det er mye litteratur som er publisert på tysk og fransk, men ettersom at språkferdighetene mine ikke er tilstrekkelig til å forstå disse, har oppgaven blitt begrenset til de engelske skildringene. Til slutt, når det refereres til *den norske skole*, menes det her den videregående skole. Ettersom at denne institusjonen behandler historie som et eget fag blir dette mest hensiktsmessig. Ungdomsskolen kunne herunder muligens ha vært inkludert, men

³ Utdanningsdirektoratet, *Overordnet del – Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*, Demokrati og Medborgerskap. Fastsatt om forskrift ved kongelig resolusjon 01.09.2017. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/?lang=nob>

⁴ Udir, «Læreren i Historie fellesfag (HIS03-03)». <https://www.udir.no/lk20/his01-03?lang=nob>

har blitt valgt bort siden samfunnsfag har andre kjerneelementer og kompetansemål til grunne.⁵ Jeg vil herunder legge til at vinklingen av oppgaven ville vært alt for bred om ungdomsskoletrinnet skulle ha vært inkludert.

Hellenismen som tema

Hellenismen er en betegnelse brukt for å beskrive en periode, et område, kultur, og utvikling de tre siste århundrene f.Kr. Varigheten av tidsperioden har som oftest blitt markert fra Alexander den store sin død i 323 f.Kr. til den romerske overtagelse av det Ptolemaiske Egypt i år 30 f.Kr.⁶ Herunder skal det nevnes at Alexander den store har mottatt mye oppmerksomhet i denne konteksten, særlig under oppstarten av perioden, ettersom at han var med på å forme og tilrettelegge mange av periodens forutsetninger. Når det refereres til det geografiske området som tilegnes Hellenismen, ses det som regel på det vestlige Afro-Eurasia. Det vil si, det østlige middelhavsområdet og Svartehavet i vest, Egypt og Levanten (område i Sørvest-Asia), og områdene nord og sør for Hindu Kush i øst.⁷ Det omfattende arealet ble delt i ulike deler og styrt av forskjellige dynastier, hvilke tilsier at det var ulikt hvordan utviklingen av gresk politisk kultur var i de forskjellige samfunnene. Videre vil det ses på konkrete trekk som generelt beskriver hellenismen og hvilke deler som skal fokuseres på i denne oppgaven for å gi et bedre utgangspunkt for hva som skal ses på i undervisningskonteksten.

Når det snakkes om hellenisme, refereres det som oftest til den gresk-talende verden, dynastier og samfunn som eksisterte i arealet skissert ovenfor. Perioden var preget av kriging mellom mange samfunn, maktkamp og territoriell dominans. Som regel settes dynastiens utfoldelse i fokus og deres betydning for det greske landskapet. Politisk ustabilitet og usikkerhet har som et resultat fått mye fokus. Imens mange av samfunnene som eksisterte hadde fellestrekk, særlig polis, forsøkte de fleste å bevare en vis grad av selvstyre. Gresk religiøs praksis, muligheten til å ta frie valg og ivareta tidligere verdier inngår under dette. Det er allikevel utfordrende å se en felles utvikling.⁸ Ettersom at kriger forekom hyppig og kongeskifter ikke var unormal, kan omgivelsene oppfattes som turbulente. Slik som forandringene fant sted, spilte geografi en sentral rolle for hvordan utviklingen utfoldet seg.

⁵ Utdanningsdirektoratet, *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*, Kompetansemål og Vurdering. Fastsett som forskrift av Kunnskapsdepartementet 15.11.2019. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv147?lang=nob&Kjerneelementer=true>

⁶ Thonemann, Peter. *The Hellenistic Age* (Oxford: Oxford University Presse, 2016), 6.

⁷ Thonemann, *The Hellenistic Age*, 7.

⁸ Thonemann, *The Hellenistic Age*, 9.

En felles påvirkning derimot, var at forholdene ledet til at polis hadde mangel av ressurser.⁹ Videre førte dette til en svekkelse av de hellenistiske statene, som til slutt mistet fotfeste til romerne. Dermed kan Hellenismen anses å være svekkende for det som var gresk.

Når Hellenismen skal ses på i denne oppgaven vil fokuset være på polis og demokrati. For polis og innbyggere generelt, var autonomi og frihet de mest sentrale verdiene for befolkningen under perioden. Disse ansås også som viktige byggesteiner for demokratiet, et styresett som flere poliser hadde, om drevet noe forskjellig. Dette var problematisk å opprettholde ved flere anledninger.¹⁰ Utviklingen av polis gjennom hellenismen behøver dermed å ses i lys av disse kjerneverdiene, ettersom at autonomi og selvstyre var mål i seg selv. Målene var derimot utfordrende å opprettholde, ettersom at de måtte stå imot flere trusler som gjorde slik at det ble vanskelig å beholde sine selvstendige styrever. Ringvirkninger, fra Alexander den store og det Makedonske riket, hadde allerede redusert politisk uavhengighet ved starten av perioden. I tillegg vokste det også fram nye kongedømmer, som fikk stor betydning for den polis-demokratiske utøvelsen. Framveksten av det Seleukidske, Antigonidske og Ptolemaiske kongerikene opprettet nye og ulike rammer som påvirket polis-kulturen. Verdiene autonomi og frihet er i denne sammenheng ikke trekk som beskriver den kulturelle karakteristikken til hellenismen, men er kjerneverdier og fellestrekk for polisdemokratiene under perioden.

Historiografi

Hellenismen var en lang periode og berører et mangfold av historiske fenomener. Derfor skal det gis en historiografisk oversikt av hva som har blitt skrevet om perioden og hvordan den har blitt behandlet. Det er viktig å nevne at den hellenistiske perioden i Antikkens sammenheng ikke er i nærheten av å ha mottatt like mye oppmerksomhet i forskning som den klassiske Athenske og Spartanske historien. Fra litteraturen som blir brukt i denne oppgaven, er det noen tydelige skiller. Etter mine bemerkelser er de mest markante forskjellene et resultat av tidspunktet litteraturen har tatt form. I tillegg kan det også kommenteres at man over tid har skapt en større og bredere kunnskap, men herunder vil observasjoner som har vært gjort redegjøres for å vise til hva oppgaven baserer seg på.

Eldre litteraturs framstillinger er i større grad preget av kongesentriske og Athen-sentriske perspektiv. De historiske verkene skisserer som regel utvikling i tråd med datidens

⁹ Wiemer, Hans-Ulrich. 2013. «Hellenistic Cities: The End of Greek Democracy?». I *A companion to Ancient Greek Government*, redigert av Hans Beck (West Sussex: John Wiley & Sons), 55.

¹⁰ Shipley, Graham. *The Greek World After Alexander 323-30 BC* (London: Routledge, 2000), 60.

populærskikkelser og dynastiske forhold. Som et resultat blir presentasjonene formet av kongers kriging og eliteadministrative styreskifter. Grunner til at perspektivene blir fiksert på kongemaktene kan ses i sammenheng med bevisene de baserer seg på. Papyrus og bøker som hovedsakelig tas utgangspunkt i, har som regel blitt skrevet av de samme individene.

Polybius, Phylarchus, og individer under den kongelige administrasjon brukes i den eldre litteraturen og fokuserer primært på kongedømmene. I videre betydning, vil det si at kildene kontrollerer narrativ. Eksempler på eldre litteratur av denne typen som oppgaven vil basere seg på er blant annet: Graham Shipleys *The greek World After Alexander the Great 323-30 BC* 2000, der kongelig administrering etter Alexander den store skisseres og Simon Prices *The History of the Hellenistic Period* 1991, der Hellenismen studeres i lys av forandringer påført av Aleksanders etterkommere.

Moderne artikler og samlingsverk tar større dypdykk i spesifikk tematikk og reflekterer i større grad over ulike dilemmaer. Mindre områder har som et resultat blitt inkludert i disse studiene, hvilket gir et mer fruktbart mangfold der forskjeller mellom samfunn illustreres. Gjennom å eksemplifisere og samt ta utgangspunkt i et bredere utvalg kildemateriell som for eksempel arkeologiske funn, kommenteres flere sider av temaet. Litteratur som Glenn Burghs *Democracy in the Hellenistic World* 2013, Benjamin Greys *Freedom, ethical choice and the Hellenistic Polis* 2018 og Peter Thonemanns *The Hellenistic Age* 2016, beskriver ikke bare generell utvikling. Artikkene og samlingsverkene som har blitt skrevet i nyere tid deler opp historien i temaer og variasjoner innenfor disse, istedenfor å ta utgangspunkt i det mest sentrale ovenfra og ned. Herunder må det allikevel nevnes at en ikke kommer seg unna et sterkt søkelys på kongerikene og dynastiene; Antagonid, Seleukid, Ptolemai og Romerriket, samt et overveldende bruk av Athen i sine forklaringer. Etter min oppfatning er dette på grunn av at disse i stor grad preger den historiske utviklingen gjennom Hellenismen. Dermed er det ikke slik at moderne litteratur har tatt fullstendig avstand fra tidligere granskinger. I denne sammenheng er det viktig å være oppmerksom på at den hellenistiske perioden ikke har mottatt like mye oppmerksomhet i forskning som den klassiske Athenske og Spartanske historien, hvilket kan være hjelpende til å forstå hvorfor framstillingene ikke har utviklet seg enda mer.

Det kan foreslås at forskjellene i forestillingenes form er et resultat av når de er skrevet. Eldre litteratur hevder at det er mangel på funn som forårsaker ensidige framstillinger.¹¹ I

¹¹ Shipley, *The Greek World After Alexander 323-30*, 7.

motsetning stiller moderne forskning seg kritisk til disse uttalelsene og hevder at det har vært mangelfull kildegransking.¹² Med det, menes det at steininnskripsjoner som kan brukes til å bygge på framstillingene, har vært tilgjengelig over lengere perioder. Allikevel, kan den eldre litteraturs framgangsmåte forsvares ved at vi over tid har mottatt flere arkeologiske funn å basere oss på. Endringene i framstillingene kan synes å ha skjedd rundt 2005, der det gamle opererte mer tradisjonelt og formidlet generell utvikling, imens det moderne har rettet mer av sin oppmerksomhet mot å diskutere betydning av tema som demokrati, likt Shane Wallace gjør i *Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World* 2018. Økningen i perspektiver kan ha vært en virkning til at flere verk som omhandler perioden har blitt publisert, hvilket muligens har bidratt til å stimulere forskningsmiljøet.¹³ Dermed kan det argumenteres for at utviklingen av periodens skildringer har vært et resultat av økt interesse og bredere forskningsrammer. Uansett vil både moderne og eldre litteratur brukes når utviklingen av polisdemokratiet gjennom perioden skal studeres, ettersom at de begge kan brukes til å illustrere til hvordan forandring finner sted.

Polis

Hva menes det når vi snakker om polis? Utrykket har mottatt varierende beskrivelser og derfor skal det defineres hvordan vi vil forholde oss til det i denne oppgaven. Polis anses ved flere anledninger til å ha vært mer framtreddende i perioden før Hellenismen, og linkes ofte opp mot etablerte by-lignende enheter i områder hvor Alexander den Store drev sine erobringer, fra Makedonia i vest og østover mot Eurasia. Imens det greske demokratiet har mange røtter her, ekskluderes flere samfunn med lik karakteristikk og styresett under Hellenismen med denne begrensede tilnærmingen.¹⁴ Vi vil ikke bruke denne tilnærmingen ettersom at det vil fjerne nyanser ved demokratiutviklingen gjennom Antikken som kan være interessant i undervisning. I tillegg vil den også muligens gjøre slik at elementer som er sentrale ved perioden blir ignorert.

Siden polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen skal studeres, vil det her brukes en bredere definisjon. I denne sammenheng må det nevnes at polis ofte blir oppfattet som noe gresk og anvendes ofte i denne konteksten. Dermed, når det refereres til “polis” i denne oppgaven, følger vi Graham Shipley sin definisjon og ser på “samfunn med en form av selvstyre”, der karakteristikk til polisdemokratiet i denne sammenheng var

¹² Thonemann, *The Hellenistic Age*, 10.

¹³ Harrison, Stephen, Stavros Frangoulidis og Theodore Papanghelis (red.). *Intratextuality and Latin Literature* (Berlin/Boston: De Gruyter, 2018), 12.

¹⁴ Thonemann, *The Hellenistic Age*, 94.

folkeforsamlingen, kollektive beslutningsprosesser, innvalgte embeter, frihet og autonomi, og et forum hvor medlemmer av samfunnet kunne møtes.¹⁵ Vi finner like samfunnsstrukturer som, blant annet, ikke var erobret av Alexander den Store i resten av det hellenistiske området med denne tilnærmingen.¹⁶ Polis var små samfunn som ofte gjenkjennes som bystater hvor borgerne hadde en form for rettigheter. Det var en del variasjoner i disse mønstrene, hvor borgerne i noen polis hadde flere rettigheter sammenlignet med andre. Felles for hvordan politikken i de fleste polis ble drevet var gjennom rådsforsamling, folkeforsamling og embetsmenn. Når det skal forsøkes å knytte polis opp mot undervisning, må det forsøkes å gi et helhetlig perspektiv slik at det er mulig å se forskjeller. Styresett var i forandring og vi finner like mønstre i deler av det Hellenistiske området som ikke var erobret av Alexander den store. Derfor skal vi forholder vi oss til en “bredere” definisjonen i oppgaven.

Demokrati

Når demokratiet behandles i denne oppgaven, er fokuset rettet mot politisk deltagelse og beslutningsprosesser som var etablert og endret seg igjennom tidsperioden. Hvem var det som satte i kontrollen av polis, hvordan var dette med på å forme polis og hvordan påvirket disse utviklingen av demokratiet? Dette er spørsmål som skal ses nærmere på når utviklingen av demokratiet gjennom hellenismen skal redegjøres for. Den demokratiske karakteristikken som vi for eksempel kjenner til ifra Norge i dag, kan ikke sammenlignes med slik det var i polis i århundrene før Kristus. Derfor skal det kartlegges hva som menes med “det hellenistiske demokrati”, eller hva som kan kjennetegnes som et demokrati før de massive endringene fant sted.

De mest konvensjonelle framstillingene av det greske polisdemokratiet, bruker som regel Athen som et utgangspunkt. Dette er et resultat av det (1), er en av polis-statene som vi har best kjennskap til og (2), skildrer trekk som kan tilegnes flere polis.¹⁷ Før den hellenistiske tidsperioden var politisk praksis og deltagelse noe som omhandlet alle borgerne i samfunnet, i hvert fall er dette tilfellet for det synet på polis som er basert på Athen og de byene som Athen hadde påvirket. Folkeforsamlingen var en plass hvor frie borgere, særskilt menn, møtte for å stemme over beslutninger og forespørsler som ble tatt opp. Forslag ble stemt over og avgjort gjennom direkte demokrati, der alle stemmer teltes likt. Deltagelse i forsamlingen var ansett som viktig for borgerne, men var ikke obligatorisk, hvilket illustrerer den sentrale

¹⁵ Shipley, *The Greek World After Alexander 323-30 BC*, 35.

¹⁶ Grey, Benjamin. «Freedom, ethical choice and the Hellenistic Polis», 724.

¹⁷ Hansen, Mogens Herman. *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes* (London: Bristol Capital Press, 1999), 296.

posisjonen som frie valg og muligheter hadde. Noen enkeltindivider mottok mer ansvar i beslutningsprosessene til å overordne og kontrollere politiske institusjoner, disse var stemt inn av borgerne. For å begrense at makt ble misbrukt, ble disse kun sittende over korte perioder. I tillegg, var det for å gi muligheter til flere av medlemmene i samfunnet til å sitte som eksempelvis dommere. Demokratiet gikk kort utpå å ha et system som behandlet borgere som ønsket å delta likt.

Imens de polisdemokratiske karteristikkene som er skissert ovenfor tar utgangspunkt i Athen i årene før Hellenismen, var ikke dette felles for alle poliser. Tilfellet var at store variasjoner eksisterte, og at Athens styresett egentlig var radikal sammenlignet med andre polis. Dette er et problem i mange av tilfellene hvor det greske demokratiet formidles. Det var svært få som levde opp til Athens idealer. De demokratiske karakteristikkene er trekk som i varierende grad var til stede i polisdemokratiene. I den hellenistiske sammenheng var demokrati på et mer generelt grunnlag, samfunn der borgerne hadde en form for innflytelse og adskilt administrative reguleringer påført av eksempelvis konger. Allikevel, betyr det ikke at Athens demokrati ikke kan brukes i diskursen, men heller at tilfellet ikke burde brukes til å generalisere demokratiet under Antikken.

Polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen

I oppgavens første del vil vi se på polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen. Her vil vi ta for oss elementer og fenomener som berører og forårsaker endringer på demokratiet gjennom perioden. Oppgaven vil videre dele opp Hellenismen i tre deler, hvor den første vil ta for seg utgangspunktet til demokratiet ved starten av perioden. Her vil kongemaktene og dynastiernes møte med polis stå i fokus. Disse spilte en sentral rolle for utviklingen av polis og synliggjør noen momenter med utviklingen som er til stede under hele Hellenismen. I den andre delen vil geografi oppta et større fokus. Ettersom at utviklingen ikke var lik for alle polis-stater, vil det her redegjøres for ulikhetene som fant sted. Vi vil her ta for oss hvordan utviklingen var i Vesten, Østen, og i Egypt for å kartlegge de geografiske forskjellene. Viktig i denne sammenheng, er at kongerikene og dynastiernes innflytelsessfære også spiller en sentral rolle for de geografiske forutsetningene. Når hellenismens siste del studeres, skal det ses på Romerrikets påvirkning på polis sin utvikling. Samtidig skal de mest sentrale endringene av polisdemokratiet gjennom hellenismen konkretiseres. Er det snakk om et sterkt stående polisdemokrati ved slutten av perioden, eller var strukturene endret totalt? Dette spørsmålet vil besvares i den historiske gjennomgangen. Formålet til oppgavens første del, er å kartlegge historien før vi skal diskutere om det er noen muligheter for å bruke den i undervisning.

Alexander den store og tida etter 330-270 f.Kr.

Hele den hellenistiske tidsperioden var i stor grad påvirket av Alexander den store, men særlig i startfasen. Han hadde forsøkt å etablere et rike som strakk seg over hele det østlige middelhavsområde med varierende suksess. I de byene han tok over, erstattet han ofte de politiske organene, hvilket fikk ulikt resultat og respons.¹⁸ Hvordan påvirket dette polis? Alexanders handlinger etterlot ulike utgangspunkt for polis-statene og deres videre utvikling. I denne sammenheng vokste det fram nye riker som videre delte opp landområdet og la nye grunnlag for utvikling av samfunnsstrukturer. Heretter skal det ses nærmere på virkningene dette fikk ved slutten og i direkte etterkant av Alexanders liv.

Kongedømmer møter polis

Ved inngangen til hellenismen fikk polis en mindre betydelig rolle i det greske landskapet, sammenlignet med deres posisjon under den klassiske Antikken. Dette er et resultat av flere

¹⁸ Shane, Wallace. «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World». I *The Hellenistic Reception of Classical Athenian Democracy and Political Thought*, redigert av Mirko Canevaro og Benjamin Gray, 45-72 (United Kingdom: Oxford University Press, 2018), 45.

årsaker, hvilket vi skal se nærmere på. Først skal det redegjøres for hvilke virkninger kongedømmene hadde på polis sin situasjon ved inngangen til perioden. Siden forhold mellom stormaktene og polis preger den politiske utviklingen gjennom hele perioden, vil dette være relevant for å forstå omstendighetene som tar form under hellenismen.

Kongedømmene ønsket å ekspandere sin innflytelsessfære og ta større kontroll over det Hellenistiske landområdet. Aleksander og Philip av Makedonia forsøkte å begrense virksomheten til mindre by-stater og polis, ettersom at de ble oppfattet som potensielle trusler mot deres riker.¹⁹ Erobringsprosessene kom derimot ikke uten problemer, og det var tre sentrale grunner til at forholdet mellom polis og kongemaktene var problematisk. For det første var flere polis godt etablerte samfunn med egne regler. Kongene var ikke kjent med de politiske grunnlagene i de erobrede samfunnene, hvilket gjorde det vanskelig å samarbeide. De svake relasjonene førte til fiendtlige omstendigheter mellom samfunnene og rikene. For det andre, hadde polis nedarvede karakteristikk og idealer, imens kongemaktene på den andre siden legitimere sine ekspansjoner med seg selv; på bakgrunn av deres posisjon som overhode av et rike – underla de seg poliser og områder ut over sin opprinnelige geopolitiske innflytelsessfære.²⁰ Siden kongene viste liten forståelse til hvordan polis organiserte sine samfunn, ble relasjonene mellom de ulike befolkningene negativ. Forholdene forårsaket fiendtlige omstendigheter mellom stormaktene og de mindre samfunnene, som fikk en betydelig rolle i den videre utviklingen, hvilket vi skal komme tilbake til. Til slutt, var polis urbane sentre, mens kongedømmene strakk seg over store områder. Maktinndelingen, eller de hierarkisk lignende ordningene, hadde ikke god struktur, hvilket gjorde slik at samfunnene utviklet seg ulikt. De nye vilkårene gjorde slik at dynamikkene mellom samfunnene ble totalt forandret. Det som tidligere hadde vært individuelle territorier med forhåndsbestemte verdier, gikk over til å være tilpassede enheter innad et rike. Skiftet peker på endringsprosesser som langsiktig gjorde at polis-statenes regulering ble forandret.

Forholdene som har blitt skissert fikk ulik betydning for polis. Lokasjon preget hvordan møtene ble oppfattet. Rent politisk ble bevegelsene som var satt i gang av Alexander i Østen, i områdene som tidligere var underlagt det persiske riket, oppfattet som oligarkiske frigjøringsprosesser. Statene så ikke på møtene som lederskifter, men heller at de ble løslatt persisk kontroll.²¹ På den andre siden, ble ikke bevegelsene like godt oppfattet i Athen og

¹⁹ Wallace, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 46.

²⁰ Shipley, *The Greek World After Alexander 323-30 BC*, 60.

²¹ Wallace, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 70.

områdene rundt. Situasjonen var annerledes her, på grunn av at samfunnene på et tidligere tidspunkt hadde levd med langt mer selvstendige forhold. Aleksanders holdninger og handlinger ble i vesten sett på som pro-oligarkis, hvilket var en trussel mot deres frihet. Dette skapte demokratiske opposisjoner som fikk en stor betydning etter hans død.²²

Uavhengig av hvor polis var lokalisert i landskapet, kan skildringene ovenfor antyde et forsterket polisdemokrati, på grunn av at endringene som fant sted tilsynelatende la til rette for at statene ble mer samlet og kunne praktisere sin autonomi. Dette var derimot ikke tilfellet. I denne konteksten synliggjøres noen svakheter ved polis-statene. Samfunnene var ikke i stand til å stå imot og eliminere trusler fra større riker, så selv om de demokratiske holdningene ble forsterket, spilte det seg ikke slik ut i den politiske praksisen. Polis måtte inngå kompromisser og samarbeide med makter som ga best vilkår for å praktisere egne interesser, noe som var en overgang til redusert selvstendighet.

De lite statiske omstendighetene i polis som har blitt redegjort for viser til en situasjon hvor endringer forekom hyppig, hvilket videre påvirket den demokratiske praksisen. Allikevel skal det nevnes at forholdene som vises til her, var tilfellet i de mest sentrale områdene av det greske landskapet; i kongenes interessesfærer. Denne utviklingen var ikke felles for alle poliser. Vi vil heretter se på hvordan møtene mellom polis og kongedømmene ble oppfattet i mindre sentrale områder.

En politisk reaksjon som skjedde i sammenheng med stormaktenes ekspansjoner var kollaborasjon mellom små enheter. Mindre polis-samfunn så at de hadde lite å stille opp med i møte med potensielle trusler. Dette førte til at de gikk inn i samarbeid som skulle gjøre slik at de kunne beholde sine individuelle rettigheter som for eksempel: demokratisk praksis. *Sympoliteia*, eller politisk og sosiale samarbeid, ble en voksende trend for å stå imot de større maktene gjennom hele hellenismen. Et område hvor frekvensen av disse var særlig høy var langs middelhavskysten. I utstrakte områder som også var mindre sentrale, var forholdene mellom de mindre samfunnene bedre etablerte, hvilket gjorde det lettere å gå inn i disse samarbeidene.²³ Et problem med disse ordningene var derimot: at dynamikken mellom statene kan oppfattes som lik den av polis/stormaktene. Den ene parten måtte gi fra seg deler av sin selvstendighet på bekostning av den "mektigere" parts interesser. Styringsadministrasjonen i

²² Wallace, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 71.

²³ LaBuff, Jeremy. *Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia* (Lanham: Lexington Books, 2015), 2.

den underordnede parten ble endret, for å forsikre at det ikke ble brudd på de etablerte retningslinjene. Med andre ord, ble mindre samfunn svekket i denne ordningen også.

Sammenslåingsprosessene hadde negative virkninger for polis. For det første, at det førte til tap av identitet og identitetsbygging. Endringer i styringsordningene gjorde slik at både den sosiale og politiske utfoldelsen ble svekket, noe som var negativt for demokratiet på grunn av at institusjoner og politiske ordninger mistet deler av sin betydning. Sammenslåingene var dermed begrensende for både autonomi og frihet, ettersom at disse også ble vanskeligere å praktisere. En annen virkning som prosessene fikk, var at sterkere stilte individer fikk flere rettigheter.²⁴ Selv om at samarbeidene skulle forbygge felleskapets interesser, førte de nye omstendighetene til tap av ressurser i form av styringsutgifter og militær beredskap. De nye forholdene ble finansiert av individer med tilgang til rikelige økonomiske goder. Disse individene fikk dermed en mer markant rolle økt innflytelse i samfunnene. Denne rollen refereres ofte til som *Euergesai* og kan anses som en sentral brikke i lys av de demokratiske endringene som finner sted under hellenismen.²⁵

Som vi har sett, spiller møtene mellom polis og kongedømmene en sentral rolle i utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen. Sammenstøtene forekom hyppig og berørte poliskulturen i varierende grad. Relasjonene preger utviklingen gjennom hele perioden og er ikke særskilt Aleksander den store og de Makedonske kongene. Overgangen til hierarkisklignende ordninger peker mot en progresjon der polis-statenes selvstendighet blir redusert, hvilket vi skal ta med oss videre inn i oppgaven.

Oppdelingen av landområdet

Dynastiene og kongerikene som vokste fram under hellenismen fikk virkninger for hvordan polissamfunnene ble drevet. Det hellenistiske landområdet var som tidligere nevnt stort, og lokasjon fikk betydning for hvordan polis utviklet seg. Krigføring over kontroll og innflytelse mellom stormakter var blant årsakene som førte til at polis fikk redusert selvstyre. Maktene som stod for disse endringene var Antigonidene i nordvest, Ptolemaiene i sørvest og Seleukidene i øst.²⁶ Vi skal videre se på hvilke betydning lokasjon og tilhørighet hadde for polisdemokratiet under perioden.

²⁴ LaBuff, *Polis Expansion and Elite power in Hellenistic Karia*, 3.

²⁵ Wiemer, «Hellenistic Cities», 55.

²⁶ Parker, Victor. *A History of Greece: 1300 to 30 BC* (Chichester: John Wiley & Sons, 2014), 349.

Det Antigonidske riket tok over store deler av det Makedonske området. De adopterte mye av det som Alexander den Store hadde satte i gang tidligere. Polis som lå i området sør og sørvest for Makedonia fikk begrenset demokratiene sine i stor grad. Bystatene stilte seg fiendtlig mot kongemaktens ekspansjonsforsøk, hvilket førte til konflikter og sammenstøt som de ikke kunne vinne. Dette ble møtt med sterke reaksjon av kongeriket, og som en konsekvens mistet bystatene flere av sine rettigheter. Den kongelige innblanding i polis sin politiske sfære gjorde slik at folkeforsamlingen ble begrenset. Etter overgangen til å bli underordnede samfunn måtte forslag om endringer og vedtak godkjennes av kongedømmet før det eventuelt fikk gjennomslag. Antigonidene, som forsøkte å opprette kontroll i det greske landskapet likt Alexander hadde gjort tidligere, fikk derimot problemer når de møtte på de andre rikene.²⁷ Videre førte dette til at byer som lå lengere unna maktsenteret kunne fortsette slik de tidligere hadde gjort uten innblanding fra kongemakten.

I Østen var Seleukidene mer opptatt av å vedlikeholde sitt eget rike. For å forsikre at de hadde stabile forhold, forsøkte de ikke å forandre samfunn som allerede var etablert. De krevde at bystatene som lå i det østlige territoriet bidro med militære ressurser under krigstider, og i bytte mottok de muligheten til å i større grad beholde selvstyre. Selv om Seleukidene ikke forårsaket direkte endringer innad polis, fikk den kontinuerlige krigføringen betydning for polis sin utvikling i Østen under hellenismen. Sammenstøtene mellom Seleukidene og Antigonidene forekom ofte, hvilket skapte mye kaos. Bystater som ble dratt med inn i konfliktene kollapset over tid ettersom at de i utgangspunktet hadde snevre ressursgrunnlag. Dette førte til at de enten ble underordnet kongemaktene eller forsvant. Tilfellet i Østen illustrerer at enheter som ikke var tilknyttet kongemaktene også var utsatt for misbruk og dårlige vilkår.

Ptolamaiene som kontrollerte store deler av Egypt, hadde færrest problemer med å kontrollere sin interessesfære. På grunn av de forhåndseksisterende forholdene fra tida før hellenismen, var området klart til å konverteres til et dynastisk styre.²⁸ I tillegg forsøkte ikke riket i sørvest å ekspandere i like stor grad, ettersom at de var mer opptatt av å beholde og kontrollere sine egne besittelser. Grunnet sin egne interesser, blandet dynastiet seg minst inn i polis sine affærer siden dette ofte forårsaket fiendtlige forhold og ustabilitet. En annen faktor som spilte inn her, var utformingen av landskapet. Det var vanskeligere for rikene i øst og nord å komme seg inn på dem og gjorde slik at de hadde færre trusler. Middelhavet skilte Ptolamaiene fra

²⁷ Victor, *A History of Greece* (Chichester: John Willey & Sons, 2014), 319.

²⁸ *Ibid.*, 315.

Antigonidene og sjøkamp var mindre vanlig. Disse faktorene i kombinasjon, gjorde slik at polis lokalisert i Egypt i større grad beholdt sine politiske rammer under hellenismen første fase.

Kongemaktene fikk stor betydning for hvordan polis utviklet seg, men hvordan var det i mindre berørte områder? I den nordlige delen av det hellenistiske landskapet var det mindre kongelig innblanding, hvilket medførte at polis sin autonomi og frihet kunne vedlikeholdes i større grad. Thoneman bruker Ai Khanoum og Olbia, polis lokalisert langs den nordlige grensen, til å skildre byutvikling uten kongelig innblanding. Funn viser til at Ai Khanoum var et samfunn med greske verdier, men som over tid tok avstand fra den standardiserte poliskulturen. Olbia, et lite handelssamfunn som eksisterte ved Svartehavet, kom i fraværet av kongelig innblanding inn i konflikter med ikke-greske samfunn fra nord.²⁹ De to polisene illustrerer to viktige poeng ved polisutfoldelsen under hellenismen. For det første, at det i områder hvor dynastier og kongeriket hadde mindre interesse, var rom for å praktisere den verdsatte selvstendighet. Ai Khanoum sin mangel på poliskarakteristikk, kan tolkes å være et samfunn som gikk bort fra den greske poliskulturen som et resultat av at de hadde større selvstendighet. For det andre, selv om kongerikene og dynastiene ikke tok interesse i polis, kunne andre kulturer true deres virksomhet. Mindre samfunn var ikke i stand til å stå imot press utenfra, hvilket kan sammenlignes med at mange av polisstrukturene ble underordnet større makter. Polis trengte i mange tilfeller støtte og allianser for å kunne ivareta sine egne samfunn. De mindre sentrale stedene av det hellenistiske landområdet som har blitt sett på her, skisserer at regionale forskjeller var med på å påvirke utviklingen av samfunn gjennom perioden.

Et siste eksempel som skal brukes for å vise fram hvordan lokasjon i landskapet var med på å påvirke utviklingen gjennom hellenismen, er middelhavsøyene. Øysamfunnenes situasjon skiller seg fra fastlandet. Selv om disse var delaktig i sin egen krigføring, hadde de færre trusler rettet mot sine egne samfunn. Sjøkrig eksisterte, men dynastiene var ikke like interessert i områdene ute i havet. Siden samfunnene ikke var utsatt for økonomiske tap gjennom kriging og skattelegging hadde de flere ressurser og sterkere militær. Rhodos, som kan anses å være det største kystsamfunnet under perioden, var en av få polis som søkte og hadde muligheten til å ekspandere sin virksomhet.³⁰ Eksemplet som vises til her, illustrerer at

²⁹ Ibid., 102.

³⁰ Wiemer, Hans-Ulrich. «Early Hellenistic Rhodes: The Struggle for Independence and the Dream of Hegemony». I *Creating a Hellenistic World*, redigert av Andrew Erskine og Lloyd Llewellyn-Jones, 123-146 (Swansea: The Classical Press of Wales, 2011), 123-124.

det var en store forskjeller mellom de hellenistiske samfunnene. Polis utviklet seg ikke på samme måte, og de stod nødvendigvis ikke over de samme utfordringene. Allikevel, må det her nevnes at heller ikke kystdemokratiet klarte å stå gjennom hele hellenismen.

Administrering og regulering

Videre skal det pekes ut hvilke effekter kongene hadde på administrering og regulering av det Hellenistiske polis. De mest framtreddende fellestrekkene i disse prosessene var skattelegging og ressursinnkreving fra de underordnede samfunnene. De politiske endringene derimot, var som tidligere nevnt noe varierende. Det er ikke snakk om en felles utvikling, men møtene mellom kongedømmene og polis hadde noen trekk som herunder skal ses på.

Inngangen til Hellenismen presenterer ingen umiddelbare endringer i hvordan politikk ble praktisert i polis. Selv om konger etablerte absolutt overlegenhet, kunne by-staten fortsette slik de hadde gjort så lenge det ikke hindret kongelige affærer.³¹ Den høyt verdsatte uavhengigheten som polis strevde etter, ble dermed til en viss grad vedlikeholdt. Politisk praksis som deltagelse i folkeforsamling og valg av individer til viktige samfunnsdrivende organer var fortsatt til stede. Disse privilegiene spilte en sentral rolle for hvordan polis og kongemaktene forholdt seg til hverandre. Kongen tillot by-statene selvstyre for å beholde på deres tillit, slik Alexander eksempelvis gjorde i Persia.³² Dermed synliggjøres det at selvstyre ikke var noe polis hadde krav på, men rettigheter som var tildelt dem. På den andre siden brukte polis dette som et verktøy i forhandlinger. Maktene som tillot dem å ha mer kontroll over politisk aktivitet var mer lukrativ med tanke på å beholde sin autonomi og frihet.³³ Dermed kan det ses at kongene og Polis forholdt seg til hverandre på basis av sine egeninteresser, hvilket gjorde slik at det ikke fikk en øyeblikkelig virkning på den politiske utøvelsen i polis, men dette er ikke tilfellet for begynnelsen av det tredje århundret f.Kr.

Kongedømmenes mange erobringer, skapte endringer for hvordan polis skulle forholde seg til dem. Sterkere regulering og observering av deres affærer var et tiltak som måtte gjøres for å forsikre stabilitet, ettersom at territoriell krigføring var konsekvent. I frykt av å miste områder og maktdominans, måtte kongene verve medlemmer fra eliten til å formidle by-statenes affærer og forespørsler.³⁴ Dette resulterte i at det for det første, utløste et større sosialt skille. Eliten ble tildelt mer ansvar som gikk på bekostning av den vanlig borgers innflytelse, hvilket

³¹ Price, «The History of the Hellenistic World», I *Oxford History of Greece and the Hellenistic World*, redigert av John Boardman, Jasper Griffin og Oswyn Murray, 364-389 (Oxford: Oxford University Press, 1991), 379.

³² Wallace, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 70.

³³Price, «The History of the Hellenistic World», 380.

³⁴ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 76.

splittet befolkningen. For det andre, førte innsettelsen til at kongedømmene tok en mer aktiv del i reguleringen av polis. Politisk praksis ble overvåket i større grad, og enkeltindivider fikk mere ansvar. Allikevel, fungerte ikke den aktive deltagelsen bare i favør av kongen. Funn viser at det tilrettela en form for samarbeid, der begge parter tjente på disse forholdene. I vanskeligere stilte situasjoner var det enklere å motta hjelp, hvilket forsvarte egeninteresser i større grad.³⁵ For det tredje, førte det til at polis sin rolle ble redusert når større krefter blandet seg inn. Dermed ble deres handlingsrom begrenset av erobringene.

Videre illustrerer dette problemer ved polis som førte til redusert selvstyre. I den store sammenheng var de ikke i stand til å stå imot ytterligere trusler uten assistanse. Tilgang til ressurser og militære enheter var en av hovedproblemene i de skiftende forholdene. Thonemann viser til et eksempel i Priene 283 f.Kr., hvor polis-staten etterspurte hjelp fra den Makedonske kongen til å beskytte seg mot Seleukidsk invasjon.³⁶ Et tilfelle som også eksemplifiserer at polis nøt det tettere forholdet, selv om det hadde sine forbehold. Grunnen til at de måtte søke hjelp, var ikke bare et resultat av utmatting. De større periferiene kunne ikke utkonkurreres på bakgrunn av at forskjellene i utgangspunktet var enorme. Samtidig var det ikke et alternativ å kutte sine bånd med monarkiet. Kongedømmene kunne erstatte bosetninger:

Some of these “new” cities were in fact old settlements with a new, dynastic name and a Greek constitution. [...] New cities were founded even where there were perfectly adequate existing settlements. [...] These settlements might be small, with only a few hundred men, and they had few autonomous institutions and little independence from the king.³⁷

Dette forsterker synet på at Polis i utgangspunktet ikke hadde muligheter til å bryte med kongene selv om de ønsket det. De måtte forholde seg til de retningslinjene som ble gitt, selv om det gikk på bekostning av deres frihet. Autonomi ble innskrenket grunnet den nære tilknytningen, hvilket førte til at den politiske deltagelsen og utøvelsen ble redusert betraktelig. Polis kulturen, autonomi og frihet, ble under disse omstendighetene fraværende, med tanke på at enkeltindividene hadde mindre kontroll over seg selv.³⁸ En av følgene var

³⁵ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 79.

³⁶ Thonemann, *The Hellenistic Age*, 119.

³⁷ Price, «The History of the Hellenistic Period», 370.

³⁸ Price, «The History of the Hellenistic Period», 371.

høy emigrering i håp om bedre vilkår. I lys av det svekkede polis førte dette til enda større reduksjon i de rettslige demokratiske prosessene, ettersom at det var færre som deltok.

Folkeforsamlingen som fra tidligere hadde en del underliggende problemer i politiske avgjørelser med tanke på oppmøte og avstemming, ble enda mer svekket.³⁹ Incentivene for aktiv politisk deltagelse ble redusert som et resultat av at forslag måtte ha kongelig aksept. Den dynastiske underordning kan derfor anses som en prosess som førte til mindre selvstendighet. Redusert deltagelse skildrer også en mindre samlet polis. Med færre bidragsytere kunne ikke enheter med felles mål gjenkjennes. I den videre utviklingen var dette også ødeleggende for demokratiet. Allikevel kan ikke dette anses å være slutten av polisdemokratiet. De rettslige organene for å delta var fortsatt til stede, forbeholdt at det var restriksjoner som reduserte dens betydning. Den rettslige reguleringen innført av konger, kan ikke i løpet av Hellenismens første fase regnes som et steg imot mindre selvstendig polis praksis.

Hva slags innvirkning hadde forholdet mellom kongemaktene og polis for utviklingen av polisdemokratiet? Det kan anses å ha en varierende virkning, hvilket er avhengig av område. Allikevel er det noen karakteristikk som burde trekkes fram. Individualiteten i flere poliser forsvant delvis. De hadde et demokrati, men dens funksjoner var begrenset. Politiske samarbeid og hierarkiske underordninger ga nye linjer som polis måtte forholde seg til, hvilket gjorde slik at de var mindre selvstendig. I tillegg gjorde skattelegging og tap av ressurser slik at demokratiet var vanskeligere å opprettholde. Den reduserte tilgangen til ressurser må ses i utviklingens sammenheng, ettersom at det ble utfordrende å vedlikeholde staters status. Videre fikk det også betydning for hvem som hadde innflytelse innad ulike stater, noe som vi videre skal rette vår oppmerksomhet mot.

Velgjørere

En framtrødende trendens, og særlig under tredelingen av det hellenistiske landområdet, var de sterke enkeltindividenes rolle. Det er forskjellige tema som kan knyttes til demokrati i faglitteraturen, og her skal vi nærmere på et spesifikt eksempel som ofte dukker opp. Temaet som studeres her er et eksempel på hvordan diskusjonen går mer i detalj. Euergesai, eller velgjørere som det ofte refereres til, utviklet seg til å bli en av de viktigste komponentene i polis. Dette var et resultat av de varierende, vanligvis ganske svake, økonomiske grunnlagene. I denne konteksten må det forsøkes å se hvordan og hvor stor innvirkningen av dette var.

³⁹ Hansen, *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*, 304-305.

Førte framveksten av velgjørere til at demokratiet forsvant til fordel av aristokrati, oligarki og fravær av demokratiske institusjoner? Det er vanskelig å tenke seg til at kommersielle individer ikke ønsket å framme sine egne interesser og som et resultat redusere demokratiet. Grunnen til at velgjørere studeres her, er at de mottar en sentral rolle i forskningslitteraturen samtidig som at de var med på å prege polisdemokratiets utvikling. Her vil det forsøkes å kartlegge hvorfor, og hvilke virkninger velgjørere hadde på de hellenistiske polis-statene, særlig i periodens første fase.

De økonomisk varierende vilkårene innad polis, satte ulike rammer for hvordan vanskeligheter skulle håndteres. Ilagt bøter og skatteinntjening var blant flere utfordringer som gjorde det problematisk å videre utvikle verdier. Det ble for eksempel vanskeligere å delegere arbeidsoppgaver i politisk deltagelse, ettersom at de nye forholdene ikke tillot det i like stor grad som tidligere, hvilket kan anses å ha svekket demokratiet.⁴⁰ Frekvensen av utbygging av religiøse og hellige monument ble også redusert, hvilket ga dårligere utgangspunkt for praksis av autonomi og frihet. For å opprettholde de sosiale og delvis politiske rammene ble det dermed nødvendig å motta privat finansiering. Derav kom velgjøreres økte betydning for polis.

Velgjøreres bidrag til endringer i det Hellenistiske polis er i stor grad omdiskutert. Steininskripsjoner som beskriver figurer, og deres "gavmildhet", har vært et utgangspunkt for tolkning. Euergesai mottar mye oppmerksomhet i litteratur, på grunn av at det er uenigheter rundt hvilken posisjon de hadde i ulike samfunn. Ettersom at forholdene var forskjellige, har det dermed ført til at ulike forfattere har vurdert deres rolle ulikt. Utfordringen i denne sammenheng blir å presisere hva de økonomiske donasjonene og lån førte til. Derfor skal noen vinklinger undersøkes for å se om det eksisterer noen fellestrekk i framstillingene. Vi vil ta for oss diskusjonen rundt velgjøreres "påvirkning" på polis under Hellenismen. Hovedtrekkene i diskusjonen er at noen mener at velgjøreres innslag er overvurdert, at de ikke forårsaket særlig store endringer, og forstår denne aristokratiske tendensen til å være en fortsettelse istedenfor en endring. Andre oppfatter at de forårsaket ganske mange endringer for organiseringen av det Hellenistiske polis. Til slutt, anslår noen velgjørere som tilretteleggere av demokratiet. Vi vil ta vinklingene til Van der Vliet, Glenn Burgh og Graham Shipley til betraktning når det ses på denne diskusjonen.

⁴⁰ Wiemer, «Hellenistic Cities», 60.

I det første perspektivet, anses velgjørere verken som å være et nytt fenomen eller en årsak til endring av demokratiet. Dette synet er bygd på en oppfatning av at Eliter i stor grad kontrollerte den politiske virksomheten i polis. Fra før, og for så vidt under Hellenismen, var ikke aristokratiske styrer unormale. Det går ut ifra at deler av denne kulturen var framtreddende i mange av polisene; og dermed en fortsettelse av tidligere ordninger. En ting som er viktig å ta ifra dette synspunktet er at rike enkeltindivider bidro til å ivareta samfunnet og hadde større handlingsrom innad polis, hvilket indikere et klasseskille. Kommentarene går derimot utpå at det ikke var en økning i disse skillene. Siden det vanligvis var rike som tilrettela politiske styrer, vurderes det i noen tilfeller som å være en kontinuitet. Glenn Burgh støtter synspunktet og sier at Euergesai ikke var noe nytt for den hellenistiske perioden:

The names have changed, but the story remains the same: the prerequisite for generalships and high offices are still wealth, pedigree, and leadership skills. And just as in the past, wealthy Athenians are now called upon to assume burdensome liturgical obligations.⁴¹

En ting Burgh har rett i, er at rikere innbyggere hadde tilgang til flere goder, både i den sosiale og politiske forstand. Problemet oppstår derimot, når han generaliserer dette over hele det hellenistiske arealet. Hans kritikk går i at steininskripsjoner mistolkes for å være noe annet enn en hyllest til sterkere stilte individer.⁴² Det som ikke anerkjennes her, er de mangfoldige endringene som skjer utenfor polis sine rammer som også var med på å berøre utviklingen. Dermed avskrives velgjøreres rolle på bakgrunn av aristokratiet som eksisterte tidligere. Shipley nevner også at velgjørere ikke var et nytt fenomen som vokste fram under den hellenistiske perioden.⁴³ Privat finansiering av festivaler og ritualer var vanlig under den foregående perioden, men deres posisjon i samfunnet kan ikke sammenlignes på samme måte. Under de nye omstendighetene som ble formet av Hellenismen, fikk rollen som Euergesai en annen betydning. I lys av den økonomiske nedgangen var det færre insentiver for å delta i politikk, og dermed banet det vei for at eliten skulle få økt innflytelse. Når Shipley redegjør for de ytterligere faktorene av hvordan velgjørere påvirket polis, kan det ikke sammenlignes med Burghs beskrivelse. Selv om velgjørere ikke var nytt for perioden, brakte de fram endringer som var med på å påvirke utviklingen av polis.

⁴¹Burgh, «Democracy in the Hellenistic world», 120.

⁴²Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 124.

⁴³Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*. 96.

Uavhengig om velgjørere var nytt eller ikke kan ses på i en annen kontekst, men videre vil vi det ses på det andre synspunktet i diskusjonen: at velgjørere forårsaket endringer i det hellenistiske polisdemokratiet. Her går det i at de økonomiske godene som en begrenset andel av borgerne hadde tilgang til, fikk betydning for maktrelasjonene innad polis. Hellenismens omstendigheter la til rette for at rike "måtte" finansiere deler av samfunn, ettersom at det var svært begrensede ressursgrunnlag. Velgjørere stod for kostnadene i utbyggingen av religiøse monument, arrangement av festligheter, og opprustning av forsvar. De ble et organ som vedlikeholdt ritualer. I denne sammenhengen argumenteres det for at Euergesia skapte store sosiale skiller som endret samfunnet. Shipley ser velgjørere som tilretteleggere, men også som individer som mottok mer innflytelse som et resultat av deres rikdom. Ettersom at mange av transaksjonene skulle oppføres som "lån", indikertes det at det skulle komme en tilbakebetaling.⁴⁴ Problemet under Hellenismens omstendigheter var at samfunn ikke kunne generere disse tilbakebetalingen, hvilket førte til at velgjørere isteden mottok flere rettigheter. Det tredje synspunktet som går ut på at velgjørere tilrettela de demokratiske forholdene ser på økonomiske utgangspunktene som lå til grunne. Over tid mistet polis mange av sine ressurser på bekostning av samarbeid, skattelegging og andre utgifter. De hadde ikke råd til å finansiere interne forholdene som tilrettela for de demokratiske prosessene. Dermed trengte de velstående individer som tilrettela den private virksomheten. Van der Vliet promoterer dette perspektivet og sier at disse borgerne var bærebjelker av demokratiet under økonomisk svekkede perioder, ettersom at det ga polis tilgang til selvstyre.⁴⁵ Et problem med denne tolkningen er at den forutsetter at lån ble betalt ned i form av økonomiske goder. I mange tilfeller vil det ikke være usannsynlig at de, i bytte mot sin gavmildhet, ble tildelt andre privilegier som offentlig hyllest og innflytelse. Som et resultat er det dermed sannsynlig at dette skapte endringer for hvordan gjennomføringen av politiske prosesser ble drevet. Vil det dermed være feil å kalle dem tilretteleggere? Shipley påpeker: Tvert imot, under de mindre ideelle vilkårene, tilrettela de slik at polis kunne beholde deler av rettighetene sine⁴⁶. Vi kan dermed se at det er noen uenigheter, men også noen enigheter i oppfattelsen av velgjøreres posisjon.

⁴⁴ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 101.

⁴⁵ Van der Vliet, E. Ch. L. «The Durability and Decline of Democracy in Hellenistic Poleis.» *Mnemosyne* 65, no. 4-5 (Januar 2012): 771-786. DOI: 10.1163/2568525X-12341204. 775.

⁴⁶ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 102.

Vi kan dermed spørre: Hvilke endringer ble forårsaket av den økonomiske eliten? Nå som det har blitt redegjort for noen av synene på velgjøreres bidrag i den første delen av Hellenismen, skal fellestrekk noteres. Velgjøreres donasjoner og lån:

- Tilrettela former for selvstyre og politisk praksis
- Gjorde slik at eliten mottok mer kontroll og fikk en framtreddende rolle
- Førte til økt sosialt og økonomisk skille i befolkningen
- Synliggjorde at privat finansier var en nødvendighet for polis

Endringene som fant sted, kan minnes et samfunn styrt av det aristokratiet, men i realiteten måtte råd, dommere, og andre politiske organ fortsatt velges. Selv om eliten mottok større oppslutning, var det fortsatt samfunnet som et kollektiv som gjennomførte politiske avgjørelser. Dermed forsvant ikke de demokratiske institusjonene som en følge, men ble heller begrenset til en viss grad. Allikevel, er det som illustreres her, en indikasjon på den videre utviklingen som skjer gjennom perioden som kan minnes en annen karakter enn demokrati. Vi skal returnere til dette temaet på et senere punkt, ettersom at velgjøreres rolle går gjennom flere endringer som påvirker polis i løpet av perioden.

Det kan tydes noen trekk som er felles for de fleste polis i Hellenismen første fase. Imens de mannlige borgerne fortsatt kunne ta del i folkeforsamlingen, var dens betydning redusert. Ettersom at forslag ofte måtte godkjennes av en kongemakt eller dynasti, var det vanskeligere å gjennomføre beslutninger. Dynastiske maktetableringer satte retningslinjer for hvordan politikk skulle håndheves. I denne prosessen ble polis sine ressurser, militær, og befolkning redusert, hvilket fikk betydning for deltagelsen. Samtidig var det ikke like muligheter for deltagerne heller. Kongelig utpeking av verv, gjorde slik at polis ikke kunne velge inn egne innbyggere til enkelte verv hvilket delvis fratok innbyggerne muligheten til å være delaktig i politisk organisering. I tillegg har vi sett at sterkere stilte individer av samfunnet mottok mer oppmerksomhet, slik vi så i diskusjonen angående velgjørere. Meninger og forslag fra disse fikk bedre mottagelse og gjorde slik at innbyggerne ikke lenger opererte på samme nivå. Allikevel, må det herunder nevnes at det ikke kan snakkes om en overgang til aristokrati, men foreløpig anses som belønning for bidragene. Endringene peker mot et svekket demokrati sammenlignet med de ønskede omstendighetene.

Kongerikene og Dynastiernes påvirkning 270-130 f.Kr.

Nå som vi har sett på hvordan polis ble rammet ved starten av Hellenismen, skal fokuset skiftes mot periodens andre del. Selv om det er notert en del likhetstrekk opp til dette punktet,

skjer forandringene av annen natur i delen som nå skal studeres. Tredelingen av makt mellom kongerikene får en mye større betydning for den videre utfoldelsen til polis. Ettersom at maktsentrene varierte i størrelse og deres maktutøvelse påvirket polis sin utvikling, må geografi ses i tråd med den videre utviklingen. Det må derimot nevnes at den andre delen av Hellenismen, som her studeres, blir beskrevet som å være en statisk periode med få forandringer.⁴⁷ Om dette også gjelder polisdemokratiet skal ses nærmere på.

Polis i Egypt

Imens vi kan se en demokratisk nedgang for polis, kan de karakteristiske endringene som fant sted i Egypt tydes å være mindre truende. Selv om det er få endringer som finner sted her, gis det et annet perspektiv på hvordan forandringer i polisdemokratiet fant sted. Det Ptolemaiske kongeriket hadde interesser ulik de vi ser i de andre maktsentrene. Som tidligere nevnt, var ikke ekspansjon nødvendigvis et mål, men heller å ivareta de besittelsene som riket satt på. Dermed kunne polis som eksisterte i dette område nyte selvstendighet i en større grad. De overordnede rammene som ble satt av de geopolitiske forholdene gjorde at den polisdemokratiske praksisen kunne drives uten kongelig innblanding. Taksering og utnyttelse av ressurser var fortsatt til stede, men det ble ikke nødvendigvis gitt direkte retningslinjer for hvordan polis skulle bli drevet.

Det Egyptiske polis og dynastiet hadde tilknytning til hverandre gjennom kommersielle forhold. Som et resultat av at mange by-stater satt på ressurser som kopper og treverk, ga det et utgangspunkt for samhandling. Et eksempel som viser til en slik tilstand, er Kypros.⁴⁸ Tilfellet viser til et øy-samfunn som muligens var vanskelig å underlegge seg for dynastiet, men det kan også tydes å være av økonomisk kollaborasjon. Samtidig bidro slike forhold til at relasjonene mellom samfunnene var bedre. Imens militære tjenestemenn fra dynastiet ble satte inn i området til å overse administrering, førte det ikke nødvendigvis til at den politiske praksisen ble forandret.

En annen grunn til at polisdemokratiet stod sterkere i Egypt kan også ses i sammenheng med at dynastiet var ustabil. Erstatning av ledere og misnøye blant folket, kan tolkes til å være grunner til at polisstater hadde bedre grunnlag til å administrere sin egen praksis. I tillegg var forholdene preget av at befolkningen var blandet. Både Greske og ikke-greske var bosatt i Egypt. Den reduserte innblanding i greske områder og byer, kan tydes å være et resultat av at

⁴⁷ Parker, *A History of Greece*, 372.

⁴⁸ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 206.

dynastiet hadde pro-greske holdninger. En innvending som må tas hensyn til her, er at det er utfordrende redegjøre for omfanget til polis i Egypt spesifikt. Dette er på grunn av at det ved flere tilfeller er vanskelig identifisere om byer kan betraktes som polis. Det vi vet er at det var en økning i gresketablerte by-lignende enheter i det nordlige Egypt, nært og rundt Aleksandria. Heretter er det også vanskelig å si hvor mange av disse som igjen hadde demokratiske institusjoner, men en form for demokrati var til stede. I tillegg kan vi også se en økning i selvstendig by-enheter etablert av Ptolemai, som ble utbygd for å redusere misnøye i området. Disse skulle fungere som støttepunkt for dynastiet for å forhindre makt og økonomisk tap. Faiyum var en av byene som ble laget på grunn av disse vilkårene og dets eneste ansvar i relasjon med dynastiet var å varsle om eventuelle trusler fra sør.⁴⁹ Egypts ustabile forhold gjorde slik at by-stater nøt en større grad av selvstendighet.

De etniske forskjellene som nå skal ses på, bidro til andre utfordringer. Forholdene kan best beskrives som ikke-vennlig. Selv om ikke-greske etnisiteter fant veien inn i de greske samfunnene, hadde de få til ingen rettigheter.⁵⁰ I byer hvor det var et høyt antall immigranter med demokratiske institusjoner, kan en se endringer i styresett. Med de allerede eksisterende fiendtlige holdningene gikk det fra at “majoriteten” gjorde beslutninger, til at en redusert andel av befolkningen vedtok avgjørelser.⁵¹ I denne sammenheng kan vi ikke se en radikal forandring av polisdemokratiet ettersom at det i utgangspunktet bare var greske borgere som kunne delta, men det peker mot mindre demokratiske forhold. Rike individer fikk mer makt og kontroll over polis og fungerte i større grad som velgjørere. Sosioøkonomiske forskjeller førte til at det ble mindre sosial mobilitet der de velstående satt beskyttet.⁵² Dette kan anses som en trussel mot demokratiet med tanke på at kapital tilrettela forholdene til befolkningen. Forutsetningene som pekes på her, skildrer at polisdemokratiet som tidligere var fiksert på å beholde på befolkningens autonomi og frihet, ble tilpasset til å forsikre de velstående og greskes privilegier.

Polis i Egypt klarte dermed til en viss grad å opprettholde sin demokratiske praksis i den andre delen av Hellenismen. Selv om forholdene skiller seg ut sammenlignet med resten av landskapet, kan man allikevel se et demokrati i oppløsning. Et dynasti som over tid mistet sitt fotfeste og økte trusler fra andre etnisiteter truet de greske byadministrasjonene og gjorde slik at de greske verdiene ble svekket. Folkeforsamlingen fikk mindre betydning for kollektive og

⁴⁹ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 210.

⁵⁰ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 220.

⁵¹ *Med majoriteten siktes det til greske borgere som var en betydelig oppslutning av samfunnet.

⁵² Price, «The History of the Hellenistic Period», 375.

“autonomi” ble erstattet med “det som var gresk”. Individet som tidligere stod i sentrum, ble erstattet med å opprettholde en felles gresk tanke. I denne sammenheng kan utviklingstendensen som finner sted i Egypt, minnes et steg imot et gjenopprettet aristokrati.

Østen⁵³ og de interne problemene i det Hellenistiske landskapet

I den østlige delen av det Hellenistiske landskapet spilte kongeriket en større rolle i administreringen av landskapet. Den tidligere nevnte problematikken som polis stod ovenfor var fortsatt til stede, men utenom disse var det svært få forandringer av polis-styre. Allikevel, har den påkrevde skattleggingen og ressursutmattelsen en virkning som fører til forandring av den politiske praksisen, hvilket er grunnen til at det velges å se nærmere på.

Opp til nå har dynastiene og kongerikenes effekt på polis blitt stilt i et særlig negativt lys. Med tanke på den demokratiske utviklingen som søkelyset er rettet mot, er dette tilfellet, men i periodens andre del kan kongeriket oppfattes som beskyttere og tilretteleggere av by-lignende enheter. Den økte innflytelsessfæren som rikene oppsøkte, førte til at nye byer ble etablert for å forsikre landområder og ekspandere sin egen(gresk) kultur. Byer og polis som fulgte retningslinjene gitt av Seleukidene, nøt militære goder i krigstider. Det er beskrevet at polis kunne ta kontroll over sine egne politiske affærer og ble behandlet av kongen som lik i form av selvregulering. Det eneste problemet i dette forholdet var at den selvstendige politiske praksisen ikke kunne bryte med kongelige affærer.⁵⁴ I det store bildet betydde det at de demokratiske beslutningsprosessene fortsatt måtte godkjennes av den kongelige administrasjon. Østen var i stor grad preget av krigføring mellom dynastier, hvor by-stater og polis ofte var utsatt for store tap. Enhetene hadde verken kapasitet eller ressurser til å stå imot eventuelle angrep på egenhånd. Selv om at samfunnene i regionen mistet deler av sin autonomi, hadde ikke samfunnene andre alternativ for å overleve gjennom datidens forhold. Polisdemokratiet gikk dermed gjennom noen endringer som et resultat av dette. Som det tidligere har vært nevnt, øker velgjørere sin posisjon innad polis over tid. Dette er ikke et resultat av at disse velstående nødvendigvis ville utrydde demokratiet, men heller at de kommersielle individene mottok mere ansvar som et resultat av datidens forhold. Forholdene som vokste fram både innad i polis og mellom polis og kongemakten kan dermed anses som positivt for polisdemokratiets levetid.

⁵³ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 272. *I denne sammenheng refererer Østen til Shipleys geografiske avgrensning: “A glance at a sufficiently small-scale relief map shows that the highland region extending from Turkey to Afghanistan forms a block which more or less cuts off Arabia and Mesopotamia from India, China, and the western Asian steppes.”

⁵⁴ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 305.

Glenn Burgh bruker definisjonen “modifisert demokrati” for å beskrive den demokratiske utviklingen i Athen i det andre århundret f.Kr., en setting hvor polisdemokratiske institusjoner eksisterer, men dens betydning blir redusert som et resultat av ikkekontrollerbare årsaker.⁵⁵ Selv om tilnærmingen i forfatterens kontekst bare tilegnes Athen, kan man se lignende tendenser i andre polis også. I Østen, hvor polis hadde problemer med ressursmangel, en neglisjert utenrikspolitisk rolle, og et svakt forsvar, var det utfordrende å opprettholde en god demokratisk praksis. Det modifiserte demokratiet i disse kontekstene er at de velstående opptar flere av de viktige embetsmenn stillingene. Elitens sterkere stilte posisjoner førte til at beslutningsprosessene i stor grad ble påvirket av disse individenes ønsker. For de vanlige borgerne betydde denne forandringen at de hadde færre rettigheter. Selv om funn viser til at de polisdemokratiske institusjonene fortsatt var til stede, illustrerer steininskripsjoner for eksempel i Ai Khanoum en situasjon hvor borgerne fikk en mindre betydelig rolle i beslutningsprosesser.⁵⁶ Omstendighetene kan muligens minnes et oligarki, men det vil være å eliminere tanken om at borgerne hadde frie valg. Hvis vi anser polisdemokratiske enheter som selvstendig, er det grunner til å tro at befolkningen var med på å godkjenne slike endringer ettersom at de oppfattet det som positivt. LaBuff påpeker at mange av prosessene som kan oppfattes som et steg mot redusert demokrati, var et resultat demokratiske beslutningsprosesser: “*It might make more sense to see poleis as communities with a reason to choose this identity*”.⁵⁷ Imens befolkningen i denne konteksten ga fra seg enkelte privilegier, kan det muligens ha hjulpet med å ta vare på andre. Utrykket modifisert demokrati vil være en positiv måte å se på den demokratiske polisutviklingen, selv om at det reduserte felleskapet innvirkning på den politiske praksisen.

Rollen det Seleukidske kongeriket hadde i Østen har ved enkelte anledninger blitt sammenlignet med moderne imperiedannelse.⁵⁸ Imens graden, størrelsen og omfanget ikke kan sammenlignes med moderne forhold, kan en se likhetstrekk. Riket forsøkte å begrense innflytelsen til sterkere stilte byer. Større polis var mål for å iverksette disse prosessene, ettersom at produksjon, befolkning, og ressurser kunne tjene riket sterkere. Funn viser til at større preetablerte polis gjerne gikk gjennom en forhandlingsprosess som skulle tjene begge parter når kongeriket ekspanderte.⁵⁹ Allikevel, er det mye som tyder på at disse prosessene

⁵⁵ Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 120.

⁵⁶ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 288.

⁵⁷ LaBuff, *Polis Expansion and elite power in Hellenistic Karia*, 5.

⁵⁸ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 295.

⁵⁹ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 306.

ikke var fredfulle. Innflytelsessfæren til polis minket, mens Seleukidenes vokste. De tidligere nevnte problemene som polis hadde i møte med kongerikene fortsatte å skape ressursmangel. De større polisene ble i større grad underordnet kongeriket og imens de ifølge beskrivelser forble uavhengig, fortelles en historie hvor de ble utsatt for utnyttelse.

I kontrast med de større samfunnene, tjente situasjonen som utviklet seg de mindre polisene. Større sentrale områder opptok kongerikets interesse, hvilket ga rom for at de mindre etablerte enhetene kunne styres uten forstyrrelser.⁶⁰ Om dette gjorde at polisdemokratiet i disse samfunnet stod sterkere er en annen sak. Ettersom at de hadde mindre populasjon og færre ressurser, gir det rom for forskjellige tolkninger. Hvis vi antar at befolkningen var relativ lik, vil det være rettferdig å gå utfra at de demokratiske forholdene var til stede. På den andre siden, har vi allerede sett at det ofte var store sosiale forskjeller mellom individene som levde i de ulike samfunnene. Med den voksende trenden av velgjørere og den i utgangspunktet lite innflytelsen som de mindre samfunn hadde, kan en trolig tenke seg mindre demokratiske institusjoner. Herunder har jeg lyst til å legge til at det er store forskjeller mellom polis og at det forsøkes å kartlegge polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen. Grunnen til at det redegjøres for forskjellene mellom for eksempel store og små polis i Østen, er at man har et bredt utvalg og at det dermed er mye som kan ses på i undervisning.

Det er utfordrende å gi en felles skildring av polisdemokratiets utvikling i Østen, ettersom at området og omfanget er stort. For det første, går ikke den polisdemokratiske praksisen direkte gjennom noen endringer. Polis ble i stor grad formet av ytterligere forhold som de selv ikke hadde direkte kontroll over. Dette førte til at de hadde nye behov, som for eksempel økonomiske støtte og sterkere ledere, men dette var ikke likt for alle poliser. Graden av hvorvidt dette reduserte demokratiet kan diskuteres, men det følger trenden som var satte i gang ved starten av Hellenismen. For det andre, var det store forskjeller mellom mer og mindre sentrale samfunn med tanke på størrelse og lokasjon. Hvis vi ser på den nordlige delen av det Østlige arealet, ser vi et samfunn som nyter selvstendig styre sammenlignet med for eksempel Syria.⁶¹ Til slutt, hadde Seleukidene forskjellige metoder for å håndtere ekspansjonene sine. Dermed får vi disse ulike utfoldelse. Det som er mest framtrædende er derimot at det blir færre poliser. Selvstendige styrer ble ved mange anledninger erstattet av kongens orden.

⁶⁰ Wallace, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 46.

⁶¹ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 325.

Makedonia i Vesten⁶² og Middelhavet

Videre skal det ses nærmere på polisdemokratiets utvikling i den vestlige delen av det Hellenistiske landskapet under periodens andre del. Litt etter Alexanders død, tok det Antigonidske kongeriket over Makedonia og deler av Hellas. I vesten stod Polis sterkere sammenlignet med de andre områdene. Røttene fra Athen stod blant annet sterkere her, samtidig som at det eksisterte flere sjø-stater. Dette, i blanding med den sterk representerte greske kulturen, gjorde slik at det var bedre forutsetninger for å bevare de demokratiske institusjonene. Hvorfor er det viktig å se på hvordan polisforholdene var bedre i Vesten? Det skal her komme fram noen faktorer som viser til hvordan forholdene i Vesten var mindre ødeleggende for polisdemokratiet.

Hvis man skal kalle kongedømmenes ekspansjoner, innflytelse, og makt for imperier, var det Antigonidske langt mindre enn det Seleukidske. Etter årene med Makedonsk styre, var statene langt mer fiendtlig til kongemaktene sammenlignet med de andre områdene. I det Hellenistiske landområdet var Vesten mindre plaget av ikke-greske trusler og måtte kun forholde seg til ekspansjonsforsøkene til kongemakten. Samtidig lå mange av polisene langs og i kysten, hvilket kongemaktene var mindre interessert i. Dermed var rammene for å praktisere demokratiet bedre tilrettelagt. Allikevel, er ikke disse de eneste faktorene som spiller inn når forholdet mellom polis og kongemaktene studeres. Fra det tidligere, hadde det Makedonske kongedømmet og Aleksander den store, forhandlet avtaler mellom seg og andre samfunn.⁶³ Polis-stater som Athen, klarte over lengere tid å unngå et styre underordnet kongen. Det var flere årsaker til at polis også var i stand til å stå imot kongelig undertrykkelse. I vesten var det for det første, et mer samlet folk. Den greske kulturen hadde sterkere røtter til den førgående perioden med det "demokratiske Athen", som ble bevart av at befolkningen i stor grad var den samme. For det andre, var det færre etnisitetsforskjeller.⁶⁴ Gjennom at polis ble avskjermet det Europeiske landskapet av kongedømmet, var migrasjon mindre vanlig. Dette gjorde slik samfunnene kunne fortsatt å fungere slik de hadde gjort uten forstyrrelser. De geografiske forutsetningene kan derfor argumenteres for å ha tilrettelagt en større grad av selvstyre innad polis i Vesten.

Imens fastlandet fortsatt måtte orientere seg rundt monarkiet, hadde sjøpolisene helt unike vilkår for å praktisere politiske forhold. Med begrenset antall konfrontasjoner med

⁶² Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 108. *Når det videre refereres til "vesten" forholder vi oss til området Shipley illustrerer som Makedonia, Hellas, Egeerhavet og deler av Middelhavet.

⁶³ Shane, «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World», 72.

⁶⁴ Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 126.

fastlandsrikene, kunne de følge sin egen agenda. I den videre utviklingen betydde det at de ved flere tilfeller kunne opprettholde et hegemoni. Rhodos, som trekkes fram i flere kontekster, falt ikke under kongelig kontroll og beholdt full selvstendighet.⁶⁵ Deres kontroll ble anerkjent og symboliserte at hegemoni, eller selvstendig styre, var mulig å opprettholde. For grekerne som ønsket å ivareta deres frihet, viste tilfellet at man kunne megle seg fram til bedre forutsetninger mellom stat og monarki.⁶⁶ De sentrale områdene måtte derimot inngå kompromisser som svekket sin egen frihet. I de fiendtlige forutsetningene hvor byer ikke hadde ressurser til å beskytte seg selv, måtte de enten gå med på monarkiets vilkår, eller gå inn i samarbeid med andre samfunn. Disse samarbeidene har ofte blitt referert til som “ligaer”, hvor partene måtte gi avkall på enkelte rettigheter.⁶⁷ I tilfeller hvor stater forsøkte å beholde på sine egne rettigheter og frihet fra monarkiet, ble selvstyre redusert. Kontrasten mellom havområdene og fastlandet skisserer dermed noen ulikheter.

Hva betød forholdene i Vesten for polisdemokratiet? Selv om poliskulturen og idealet om selvstyre, politisk praksis, og autonomi fortsatt var til stede, var ikke systemet sikret mot trusler. Imens de mindre sentrale områdene kunne beholde frihet, autonomi, og retten til å ivareta og praktisere politisk deltagelse blant borgerne, var mindre byer rundt det Makedonske senteret utsatt for store ressurstap i form av skatt, militære obligasjoner, og reduserte muligheter. Her ser vi likhetstendenser med polis fra de andre landområdene der velgjørere mottok et større ansvar i organiseringen av polis.⁶⁸

Athen som har fått mye oppmerksomhet i studier av perioden forble en demokratisk polis, hvilket kan brukes til å trekke paralleller til andre polis som eksisterte i Vesten. Det tidligere nevnte “modifiserte demokratiet”, hvor endringer var et resultat av ikkekontrollerbare årsaker, var fortsatt et tilfelle.⁶⁹ Allikevel, var mange verdiene som den demokratiske poliskulturen representerte, mer gjenkjennelig i Vesten. Området var tettere befolket av greske innbyggere som ville ivareta idealene fra den tidligere perioden. Populærforsamlingen iblant annet Athen, og folkeforsamlingene i vesentlige polis som Rhodos og Kypros, overlevde stort sett gjennom hele den undersøkte perioden, sammenlignet med de andre områdene hvor tendensene viser til en gradvis reduksjon i antall demokratiske institusjoner. Dette synliggjør at Vesten i større grad klarte å ivareta polisdemokratisk praksis.

⁶⁵ Wiemer, «Early Hellenistic Rhodes», 124.

⁶⁶ Wiemer, «Early Hellenistic Rhodes», 132.

⁶⁷ Price, «The History of the Hellenistic Period», 386.

⁶⁸ Grey, «Freedom, ethical choice and Hellenistic polis», 726.

⁶⁹ Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 120.

Selv om enkelte forfattere velger å se på mellompatriet av Hellenismen som statisk, er ikke dette tilfellet for polis. De geografiske forutsetningene får en mye større betydning for utviklingen av polis. Kongerikene og dynastiene setter ulike rammer for hvordan den politiske praksisen ble drevet. I denne konteksten kan vi spørre: hva er de mest synlige forskjellene? I Egypt går polis gradvis mot gresk elite-drevne samfunn, der de demokratiske avgjørelsene vedtas av et fåtall i samfunnet. Seleukidsk agenda fører til militær undertrykkelse av store byer. Imperiedannelsen går på bekostningen av den generelle befolknings autonomi og frihet, men det gjorde også slik at mange av de greske verdiene ble ivaretatt over lengere tid. Til slutt klarte de å beholde sine demokratiske institusjoner i Vesten. En samlet gresk befolkning, der ønsket om å være autonome individer var til stede i alle poliser, selv om det var elementer som truet demokratiet. Allikevel, er det noen generelle fellestrekk som er likt for alle områdene. Først, at velgjørere mottar økt ansvar og makt i de fleste regioner. Vi ser en økt grad av samfunn som kan tydes å gradvis bevege seg mot å bli aristokrati. For det andre, at polissamfunnene blir mer skjøre som et resultat av ressursmangel. Dette i samhandling med krig, ekspansjonsforsøk og Romersk inntog i det Hellenistiske landskapet, peker på et hendelsesforløp som er truende for det generelle demokratiet. Til slutt, er det også variasjoner i alle regioner, hvilket gjør at karakteristikker som her er tildelt et spesifikt område, også kan eksistere utenom.

Romerriket ekspanderer 130-30 f.Kr.

Historien til utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet viser til by-stater som gradvis får sin selvstendighet redusert. Allikevel, er utviklingen verken lineær eller felles for alle samfunnene som eksisterte i det greske landskapet. Når vi til slutt skal se på det siste kapittelet av tidsperioden, skal det undersøkes hvorvidt det er mulig å gjenkjenne de demokratiske institusjonene som karakteriserte polisdemokratiet. I denne sammenheng kommer mye av oppmerksomhet til å rettes mot Romerriket og deres påvirkning. Herunder er det viktig å bemerke seg at Roma kom inn i det Hellenistiske landskapet før den skisserte perioden som her studeres. Det som vil få oppmerksomheten derimot, er hva erobringene resulterte i med tanke på polis-statenes individualitet og frihet. Vi skal her avslutte polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen, og se på dens status ved periodens slutt.

Elitestyrte samfunn

Gjennom hele Hellenismens omfang har velgjørerne mottatt mye oppmerksomhet. Det har blitt illustrert en utvikling hvor enkelte innad polissamfunnene har fått økende oppslutning som et resultat av varierende faktorer. Mot slutten av perioden kan de ikke sies å ha samme

effekt på den politiske utviklingen som ved begynnelsen. Utmattelsen av polisstatene over lengere tid gjorde slik at de interne styrene i større grad ble styrt av mennesker med gode økonomiske kår. En annen trend som også førte til en overgang mot mer elitestyrt samfunn, var de romerske ekspansjonene. Rike Romerske individer kunne øke sin innflytelse ved å ta større del i erobringene selv, hvilket førte at en rekke samfunn falt under enkeltindividers militære kontroll.⁷⁰ Disse ble i videre betydning en trussel mot de selvstendige bystatene. For å sikre sin posisjon i samfunnet forsøkte velgjørere som et resultat å tilfredsstille de romerske ekspansjonsbevegelsene som deretter satte rammer for at samfunn i større grad ble ledet av den økonomiske eliten.

Overgangen til mer elitestyrt samfunn gir en utstråling som i mindre grad kan anerkjennes som demokrati, allikevel blir det ved flere tilfeller påpekt at demokratiet fortsatt levde.⁷¹ Hvilke styrer kan de elitestyre demokratiene minne om? Christel Müller argumenterer for at den politiske terminologien som blir tilegnet de greske samfunnene ikke gjenspeiler de reelle omgivelsene til datidas forhold.⁷² Samfunnsbevegelsene som førte til at et utvalg av befolkningene mottok mer ansvar, peker mot mindre demokratiske forhold. Polisdemokratiet, som gjentatte ganger avspeiles som skjørt, kan derav ha virket mer demokratisk enn det de var. I de mange kontekstene hvor det refereres til demokrati, kan det i realiteten ha vært oligarki. Argumentet går i at samfunnsorganene i stor grad ble erstattet med fåtallsstyrer. Selv om tilnærmingen kritiserer den politiske terminologien som blir tilegnet polissamfunn, og antageligvis er korrekt ved flere tilfeller, er den ikke tilstrekkelig til å karakterisere alle endringene mot elitestyrt samfunn. Derfor er det viktig å legge til at det fortsatt var tilstedeværelse av sterkere stilte greske borgere, som gir rom for andre vinklinger.

Den gradvise utviklingen mot at velgjørere tok over demokratiet er, ifølge Wiemer, en overgang til reetablerte aristokrati.⁷³ Etersom at aristokratiet var svært framtrødende i flere av de eldre samfunnene, var det en samfunnsform grekerne hadde en form for kjennskap til. Aristokratiet beskyttet de greske verdiene på sine egne premisser.⁷⁴ I denne konteksten kan det argumenteres for at det var demokratiet som tillot et videre gresk styre, hvilket tilsvarer et aristokrati med demokratiske røtter. Velgjørere og den greske eliten har tidligere vært nevnt som tilretteleggere. Den greske poliskulturen ble ivaretatt over lengere tid som et resultat av

⁷⁰ Shipley, *The Greek World after Alexander the Great*, 369.

⁷¹ *Ibid.*, 368.

⁷² Müller, Christel. «Oligarchy and the Hellenistic Polis» I *The Polis in the Hellenistic Period*, redigert av Hening Börm og Nino Luraghi, 27-52. (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2019), 36.

⁷³ Wiemer, «Hellenistic Cities», 67.

⁷⁴ *Ibid.*, 68.

gavmilde donasjoner. Flere av aristokratiene som formet seg, var et resultat av en befolkning som forsøkte å forsvare polis sine rettigheter. Imens de greske elitestyrte samfunnene i mindre grad fungerte som demokratier, kan det allikevel anses som å være tilfeller av at greske interesser ble ivaretatt.

Overgangen fra polisdemokrati til en større grad av elitestyrte samfunn, var en gradvis prosess gjennom Hellenismen. Utviklingen kan ses i sammenheng med flere grunner. For det første, hadde Polisstatene, særlig i sentrale områder, for liten kapasitet til å stå imot ytterligere trusler. Dette krevde privat finansiering som gjorde slik at velstående individer mottok mer makt. For det andre, førte den romersk militærorienterte erobringssånden til at flere poliser ble overtatt av eliter som endret styrene gjennom makt. Til slutt, var de geopolitiske forholdene turbulente og ødeleggende for felleskapet. De sosiale skillene vokste som et resultat av at befolkningens mulighet til å praktisere sin autonomi og frihet ble redusert.⁷⁵

Polisdemokratiets ånd ble svekket av de generelle økonomiske grunnlagene.

Endringer

Slutten av Hellenismen forårsaker endringer på polisdemokratiet. Vi har sett på hvilke effekter eliten hadde for styringsformene, men hvilke direkte forandringer hadde det på institusjonene? Det er viktig å klargjøre forskjellene i de interne forholdene for å se hvilken betydning det hadde på styringsorganene, folket og demokratiske trekk ved polissamfunnene. Hvilke endringer gikk det hellenistiske polisdemokratiet gjennom i slutten av perioden?

Demokratiet under hellenismene har blitt karakterisert som styrer med likhet i politisk deltagelse, inkludering av borgere, politisk likestilling i beslutningstaking, og likt utgangspunkt til å påvirke politiske avgjørelser.⁷⁶ Det er vanskelig å identifisere sterke former av slike styrer ved slutten av perioden. Folkeforsamlingen, som ble brukt til å samle felleskapet ved politiske avgjørelser, var nesten fraværende. Muligheten til å delta offentlig, var begrenset som et resultat av overgangen til de mer elitestyrte samfunn, samt frykten for forslag som kunne provosere Romerriket. I tillegg, hadde ikke den generelle befolkningen muligheten til å bli valgt inn i posisjoner som lov oppfølgere, viktige embeter, og råd.⁷⁷

Inklusjon av befolkning til å delta i politikk ble redusert som et direkte resultat av at de demokratiske institusjonene ble mindre tilgjengelig.⁷⁸ Polis hadde ved slutten av perioden, få

⁷⁵ Shipley, *The Greek World after Alexander the Great*, 370.

⁷⁶ Van der Vliet, «The Durability and Decline of Democracy in Hellenistic Poleis», 784-785.

⁷⁷ Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 120.

⁷⁸ Ibid.

styrer hvor det var felleskapet som vedtok beslutninger, hvilket tilsier at samfunnene hadde liten grad av likestilling. Kulturen hvor individene settes i fokus og muligheten til å utvikle seg selv var fraværende og demokratiet var i oppløsning. Polisdemokratiene gikk i mange tilfeller over til å bli en del av Romerriket, oligarki eller så returnerte de til aristokratiske styreformer. Hvilke demokratiske verdier som fortsatt er til stede, kan undersøkes for å se hvorvidt det kan refereres til demokrati ved slutten av perioden.

Imens mange av polisene hadde et oligarkisk styresett gjennom Hellenismen, ble flere av de demokratiske statene gjort om til fåmannsvelde. Imot periodens slutt, var dette i større grad et resultat av Romersk ekspansjonisme. Allikevel, kan ikke dette bare anses som å være et resultat av enkeltindividers interesse. Et stort antall by-stater etterspurte hjelp fra Romerne til å stå imot monarkiene gjennom perioden, hvilket førte til at romerne festet grep om det hellenistiske landskapet. Selv om dette, i mange tilfeller førte til en erstatning i styresett, gjorde det også slik at sentrale polis kunne beholde sin selvstendighet. Et eksempel som hyppig trekkes fram i Antikkens kontekst er Athen, hvilket argumenteres for å ha vært uavhengig stort sett gjennom hele hellenismen.⁷⁹ De romerskoligarkiske erobringene kan på en annen side ikke anses som å være positivt demokratiet, når de etter perioden sitter på tilnærmet total kontroll over landskapet. Illustreringen viser her at selv om demokratiet ved enkelt anledninger ble ivaretatt, var det for å senere tillate en overgang til Romersk styre. Det kan argumenteres for at oligarkiene forsøkte å tilfredsstille den greskkulturelle verden og vedlikeholdt enkelte demokratiske institusjoner, men det er ingen tvil om at demokratiet var svekket. Det er også vanskelig å oppfatte at fåmannsvelde til fordel for romersk interesse ikke var ødeleggende for polisdemokratiet.

Hvorvidt vi kan anse et tilbakefall til aristokrati som et positivt alternativ for polis kan videre diskuteres. Imens det la grunnlaget for å opprettholde flere greske institusjoner ut Hellenismen, la det også til rette for mange av de samme problemene som de oligarkiske styrene hadde. For det første hadde det negative innvirkninger på felleskapet. Politiske prosesser og beslutninger ble vedtatt av et fåtall som hadde et bedre utgangspunkt enn den generelle befolkningen. For det andre, var individene i mindre stand til å praktisere sin autonomi og frihet. Hyppige skifter i ledelsen var vanlig og gjorde slik at folket måtte tilpasse seg til nye retningslinjer som de hadde svært liten kontroll over:

⁷⁹ Burgh, «Democracy in the Hellenistic World», 115; Shipley, *The Greek World after Alexander the Great*, 397; Wiemer, «Hellenistic Cities», 57.

By the late Hellenistic and early imperial period: For being a good citizen it was not enough to any longer to obey the laws and have a sense of justice; what was now required were the aristocratic virtues of integrity and generosity.⁸⁰

Menneskene i de fleste samfunn var ikke lenger likeverdige, det vil si at økonomi la grunnlag for hvilke privileger individet hadde. For det tredje, blir problemer med å ivareta den greske kulturen synliggjort. Sosial mobilitet, og individets utvikling av autonomi og frihet falt vekk. De demokratiske forholdene som la grunnlag for at innbyggerne kunne forbedre sin situasjon og levekår forsvant. Tidligere kunne det antydes at det greske elitestyrte aristokratiet var tilretteleggere av selvstendighet, men innflytelsen fra Roma i samhandling med et ressursøkonomisk press satte nye rammer for polis. Som en følge er det vanskelig å identifisere sterke demokratiske holdninger i polis ved slutten av perioden.

Slutten av Hellenismen medbrakte store endringer til de greske demokratiske institusjonene. Romerriket kan anses å være en av de største bidragsyterne i denne prosessen. Det var langt færre selvstendige poliser som kunne praktisere sin egen politikk. I tillegg blir mange av de administrative organene forandret eller fjernet. De demokratiske institusjonene blir som et resultat fraværende og det kan ses overganger til styresettene oligarki og aristokrati. Imens enkelte samfunn beholdt gresk styre, var den greske kulturen allerede innsnevret. Hva som på dette punktet var igjen, er vanskelig å gjenkjenne som by-stater eller samfunn med demokratiske styrever.

Slutten på polisdemokratiet?

Gjennom Hellenismen kan vi se en tydelig reduksjon av polisdemokratiet. Er det slik av vi kan snakke om en undergang? Gjennomgangen som har blitt gitt, skisserer en demokratisk styreform som gradvis blir redusert over lengere tid. Polisdemokratiet gikk fra å være:

- Spredte enheter med selvstendige styrever til å bli integrert inn i større maktsenter.
- Samfunn hvor borgerne hadde like eller nesten like politiske rettigheter, til et system hvor økonomi var den dominerende faktoren for individets verdi.
- Samfunn med praksis av politiskdemokratiske institusjoner til rike/elitestyrte periferier.
- By-stater med ressurser til å drive sin egen virksomhet til å bli utmattete enheter med behov for privat finansiering

⁸⁰ Wiemer, *Hellenistic Cities*, 65.

- Samfunn med kollektive holdninger til velstående enkeltindividers dominans⁸¹

I denne “korte” oversikten, blir det tydelig at demokratiet er fraværende. Storparten av det greske området ble underlagt Romerriket, eller mistet sitt fotfeste. Erstatningen av andre styresett er også pekere på at demokratiet ikke ble opprettholdt i like stor grad. I denne sammenheng har jeg lyst til å trekke fram Athen som et av de populære objektene når polis studeres. Et samfunn som beskrives å ha det mest utopiske demokratiet før Hellenismen, mistet til slutt sin selvstendighet og hadde ikke lenger et demokrati. Vi kan da spørre om demokratikulturen forsvant?

Polisdemokratiet kan ikke anses å ha vært noe annet en svekket ved slutten av Hellenismen. Allikevel, vil det være en overdrivelse å kalle det en undergang eller å si at det ikke lenger eksisterte. I denne introduksjonen av polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen, har vi sett at det ikke er snakk om en felles utvikling. Geografiske forskjeller, ulike utgangspunkt, mange individer og diversitet har vært studert. Det er som tidligere nevnt, ikke en lineær utvikling. Demokratiet, om i en svært svekket skala, var fortsatt tilstede. Ideen om demokratiet var heller ikke forsvunnet, men rammene for å praktisere det var vilkårlig. Dermed kan det være drastisk å si at demokratiet var borte ved periodens slutt.

⁸¹ Wiemer, *Hellenistic Cities*, 67.

Undervisningen

Gjennom oppgaven har vi sett at polis-samfunnene gjennom den hellenistiske perioden viser en fargerik variasjon av forskjellige utviklingsforløp som helt direkte berører graden av demokrati i disse samfunnene. Utviklingen har vært forskjellig fra område til område, og fra by til by, med det er også mulig å spore visse fellestrekk som ser ut til å være en følge av endrede storpolitiske rammer. Dette må da kunne anses som å være et av hav av eksempler som kan tas i bruk i undervisning om demokrati og medborgerskap. Likevel er perioden så å si fraværende i lærebøkene i skolen. Vil det si at den ikke egner seg til bruk i undervisning, eller er det bare helt enkelt ingen som har prøvd? La oss se hvilke muligheter denne perioden kan gi, og hvilke fordeler og eventuelle utfordringer som hellenismens historie i undervisning vil kunne by på.

Oppgavens andre del skal altså se på mulighetene som utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet gjennom hellenismen kan ha i undervisning. For å få en bedre oversikt over hvordan antikken brukes, vil det først ses på hvordan lærebøkene behandler Antikken. Ettersom at det allerede er noen framstillinger som ligger til grunne og som også brukes, vil disse brukes som et utgangspunkt for å se hvilke kompetansemål undervisningen kan oppnå når Antikken studeres. Her vil det også trekkes fram hva en inkludering av polisdemokratiets utvikling kan tilby for å se om det kan oppfattes som fruktfult. Deretter vil vi rette fokuset mot demokrati og medborgerskap, og hvordan historien kan brukes til å fostre demokratisk tenkning i undervisning. Her vil det bli tatt utgangspunkt i noen punkter lagt fram av Kvande og Naastad. Etter at det har blitt etablert hvordan vi kan knytte polisdemokratiet til demokrati og medborgerskap, vil det ses på hvordan emnet kan brukes i undervisning. Her kommer noen av Erik Lunds metoder til hvordan vi kan undervise i historie til å brukes for å vise til de muligheter vi har i hellenismens kontekst. Til slutt, kommer det til gjøres noen refleksjoner rundt hvor praktisk gjennomførbar undervisning med utgangspunkt i det hellenistiske polisdemokratiet er. Dette har som formål å avdekke hvilke muligheter og begrensninger vi står ovenfor.

Hvordan har polis og demokratiet blitt Framstilt under Antikken

For å få en bedre forståelse av hva som eventuelt kan nyanseres når antikken studeres i den norske skole, skal vi kort se på hvordan framstillingene har vært tidligere. Jeg vil påpeke at dette ikke er en lærebok analyse, men jeg vil undersøke hvordan antikkens historie blir brukt for å oppfylle målene i LK20 for å se om det kan finnes flere muligheter til å bruke stoff fra

antikken til å oppfylle læringsmålene. Vi skal derfor se på hvordan antikken framstilles i reviderte lærebøker etter LK20 for å finne ut av hvordan polis og polis-samfunnenes politiske liv gjennom perioden framstilles. I tillegg vil det ses på hvordan undervisning om antikken gjennomføres i Helles for å få inn et annet perspektiv enn det norske. Det vil her gjøres noen refleksjoner rundt hvordan skildringene er og har funnet sted. Grunnen til at dette undersøkes, er for å få en bedre ide av hvordan undervisning som angår antikken blir drevet. Videre vil det vurderes om det kan brukes når Hellenismen skal settes inn i undervisningskonteksten.

Perspektiver

I *Perspektiver* som er utformet for VG2 og VG3 historieundervisning, brukes Antikken som en “introduksjon” til historiefaget, der perioden blir tildelt en redusert andel av læreboken. Kapittelet deles i to, hvor den første ser på det greske, og den andre på Romerriket under antikken. Sider som skildres i bokens sammenheng er politikk, militær, kultur, og religion og deres betydning for perioden. I denne oppgaven er søkelyset mer rettet mot den demokratiske utviklingen i polis. Hvordan kommer dette fram? I boken skisseres polis som greske bystater. Det klargjøres at de greske “borgerne” bestemte hvordan statene ble styrt.⁸² Framstillingen skildrer at det var ulikheter mellom de greske samfunnene og hvordan disse vokste fram, men bruker særdeles få eksempler. Når antikkens demokrati presenteres, brukes Athen som et utgangspunkt. Her trekkes de demokratiske institusjonene og prosessene fram for å illustrere hvordan det politiske systemet fungerte. Herunder redegjøres det for «*folkeforsamlingen, 500-mannsrådet, strategene og folkedomstolen*». Til slutt tilbyr temaet en drøfting av hvorvidt systemet kan oppfattes som demokratisk i moderne kontekst.⁸³ Demokrati, er derimot ikke det eneste styringssystemet som introduseres. Sparta, som også mottar en del oppmerksomhet i Antikkens kontekst, forteller om «*fåmannsvelde, de eldstes råd og militærets betydning*» under perioden.⁸⁴ Skildringene får fram at det var ulikheter mellom samfunnene som eksisterte, men utvider ikke på hva dette innebar. Hva som kommer til syne, er en introduksjon til Antikken som bare berører overflaten. Med dette menes det ikke at kunnskapen som oppstår i møte med stoffet ikke er nyttig, men heller at formidlingen gir en statisk framstilling av Antikkens forhold. Framstillingen i *Perspektiver* har en enkel tilnærming til demokrati. Den presenterer den mest sentrale karakteristikk til det demokratiske Athen, der det greske demokratiet på et mer generelt grunnlag ikke ses nærmere

⁸² Madsen, Per Anders, Hege Roaldset, Ane Bjølgerud Hansen og Eivind Sæther (red.). *Perspektiver*, 2. Utgave. (Oslo: Gyldendal, 2021), 28.

⁸³ Madsen mfl., *Perspektiver*, 29.

⁸⁴ Madsen mfl., *Perspektiver*, 30-31.

på. Når det kommer til Hellenismen spesifikt, snakker boken om møte mellom polis og andre kulturer, men utvider ikke på handlingsforløp eller fenomener som er særskilt denne delen av Antikken med unntak av Romerrikets framvekst.⁸⁵

Alle tiders historie

Blir perioden behandlet likt av alle lærebøker? Framstillingen av Antikken i *Alle Tiders Historie* skal også studeres for å se om det er noen forskjeller i illustrasjonene. Denne boka har ganske lik tilnærmingen når det generelle polis vises fram, små bystater spredt utover det greske landområdet der de greske borgerne styrte de politiske systemene.⁸⁶ Imens fellestrekkene påpekes, diskuteres det i svært liten grad hva som påvirket disse samfunnene. I likhet med *Perspektiver*, blir det tatt utgangspunkt i Athen når demokratiet presenteres. Den skiller seg ut ved å gå dypere inn i de politiske organenes funksjon og virkninger, men retter igjen sin oppmerksomhet på hva som var særskilt Athen. Allikevel, skal det herunder innvendes at det settes av plass til å påpeke at demokratiet ikke bare fantes i Athen: «*Men gradvis utviklet det seg styremåter av borgerne i felleenskap. Styret ble utøvd gjennom folkeforsamlinger og råd, som ble et fellestrekk ved polisstatene*», hvilket får fram at det eksisterte mer enn et demokrati.⁸⁷ En annen ting boken gjør for å fram forskjeller i styresett er å henvise til Sparta. Her innvies det mer plass til å se på de kulturelle forskjellene mellom Athen og Sparta, og utdyper litt om gresk filosofi og militære forhold. Hvordan de politiske systemene opererte, har derimot mottatt mindre oppmerksomhet. Med unntak av beskrivelsen “fåmannsvelde”, er det ikke noen politiske karakteristikk som konkretiseres i særlig stor grad. Med tanke på Hellenismen har *Alle Tiders Historie* brukt mer tid på å nevne at det er en del av Antikken. Den legger til en kort beskrivelse av Aleksander den store og arven etter, men heller ikke denne er særlig informativ eller utbygd.⁸⁸ Det blir implisert at forandring finner sted, men årsakene og endringene i seg selv blir ikke nevnt. Utenom dette, gjør boka likt som *Perspektiver* og ser på Romerrikets framvekst.

Når det er sagt, har det ovenfor kun blitt tatt utgangspunkt i to lærebøker. Andre kan skildre Antikken annerledes, men det er ikke usannsynlig at de har ganske lik form med tanke på hvordan det tidligere læreplanmålet fra LK06: «*Sammenligne to eller flere antikke samfunn og diskutere antikkens betydning for moderne politikk, arkitektur og annen kunst*», har formet

⁸⁵ Madsen mfl., *Perspektiver*, 34.

⁸⁶ Heum, Trond, Kåre Dahl Martinsen, Tommy Moum og Ola Teige (red.) *Alle Tiders Historie*, 2. Utgave (Oslo: Capellen Damm, 2020), 48.

⁸⁷ Heum mfl., *Alle tiders Historie*, 50.

⁸⁸ Heum mfl., *Alle Tiders Historie*, 61-62.

et Athen, Sparta og Romersk republikansk fokus i sine framstillinger.⁸⁹ Videre vil vi se om disse framstillingen av Antikken i undervisning er særskilt Norge, eller om dette er en tendens utenfor vårt land også.

Antikken i historieundervisning i Hellas

Er framstillingen av antikken formet av spesielle trekk ved de norske læringsmålene og norsk skolepolitikk, eller følger norske lærebøker tendenser som er formet av større sammenhenger? Er det en grunn til at årene før Hellenismen mottar økt oppmerksomhet? Konstantina Papakosta har gjennomført en lærebokanalyse av greske historiske lærebøker, hvor hun forsøker å finne ut av hvilke narrative som er mest framtreddende i undervisning. I undersøkelsen gjør hun noen bemerkelser av hvordan eldre gresk historie framstilles, som hun videre kritiserer. Kritikken havner i at det oppstår brudd som et resultat av politisk-ideologiske standpunkt. I likhet med hvordan lærebøkene som har vært sett på ovenfor, konkluderes det at den greske storhetstiden på tida rundt 400 år f.Kr. står i senter når antikken legges fram:

It seems, therefore, that school remains a conservative institution, faithful to the Bavarian principles that created it, according to which, as inspired by the European Romanticism of the eighteenth and nineteenth centuries, the concept of Greekness had specific reference points. These points were widely emphasized by non-institutional vehicles of ideology and discourse, [...] who distilled the metalinguistic sense of Hellenism based on classical antiquity. The main axis of this concept is undoubtedly the Acropolis in Athens.⁹⁰

Hennes analyse viser at det ikke er særegent norsk at disse “store” polisstatene som Athen og Sparta mottar mest oppmerksomhet i undervisning. Herunder kan det også legges til at det er slik historien har blitt formidlet over lengere tid, der den greske holdningen til denne historien igjen har sine røtter i en videre europeisk interesse for gresk historie som oppstod på 1800-tallet og som har preget både formingen av det moderne Hellas og europeiske oppfatninger av gresk historie, hvilket videre, muligens har påvirket den europeiske oppfatningen av demokrati. Dette sentriske utgangspunktet når antikken formidles har som i Papakostas argument, medført at den Hellenistiske historien har falt i skyggen av den klassiske. Dermed

⁸⁹ Udir, *Læreplan i Historie (HIS01-02)*. Kompetansemål. Vg2. <https://www.udir.no/kl06/HIS1-02/Hele/Kompetansemaal/etter-vg2-studieforberedende-utdanningsprogram>.

⁹⁰ Papakosta, Konstantina. «Teaching ancient Greek history in Greek Compulsory Education: Textual and Ideological Continuities and Discontinuities.» *Paedagogica historica* 53, no. 4 (Januar 2017): 477-489. DOI: 10.1080/00309230.2017.1288751, her 488.

kan det foreslås at grunnen til at den klassiske Antikken ofte mottar mer oppmerksomhet, er på grunn av en historisk forskningstradisjon som har pågått over lengere tid. På grunn av at det har vært lettere å identifisere de historiske budskapene til bystatene Sparta og Athen under den klassiske antikken, kan dette videre ha ført til at de har mottatt mer oppmerksomhet i forskning. Denne tilnærmingen til perioden kan argumenteres for å henge igjen i norsk historiedidaktikk. Om dette særskilt kan skyldes forskningstradisjon kan diskuteres i en annen kontekst, men det kan bidra til å belyse hvordan de greske bystatenes framstilling blir formet.

Brudd og potensial

Videre vil jeg vise til noen problemer med hvordan undervisning om antikken har foregått. Selv om det ikke er noe “galt” med informasjonen som blir framlagt, kan det oppfattes som om at framstillingene er begrenset i hva de tilbyr. Illustrasjoner som bare berører overflaten, kan gjøre slik at det blir vanskelig å få en god forståelse av hva ulike fenomener innebærer. Vi skal derfor se på hva disse begrensningene kan føre til og hvordan de eventuelt kan bygges videre på. Dette gjøres for å skape en bedre forståelse av hvordan vi kan bruke utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen i undervisning.

Problematiseringer som burde trekkes fram med tanke på lærebokframstillingene av antikken er at det, for det første kun tas utgangspunkt i datidens radikale athenske demokrati. Imens det var sentrale demokratiske institusjoner som var til stede i flere poliser, gis det et ensidig syn på hvordan de opererte. For det andre blir det utviklet og vedlikeholdt et narrativ som ikke kan generaliseres til resten av det greske landskapet. Selv om det kan skape ideer om hvordan det var, er det ikke dekkende til å forstå det politiske mangfoldet som eksisterte. For det tredje, ses det ikke på utviklingen av demokrati(ene). Skisseringen tar utgangspunkt i tida før det som studeres i denne oppgaven. Her ligger et problem i det faglige, ved at framstillingen av antikken kan oppfattes som skjev. Allikevel, må det nevnes at dette ikke er det største problemet, ettersom at vi ikke har tid til å gå inn i hver minste detalj av historien i undervisning. Det som er bekymringsverdig derimot, er hvordan fenomener som demokrati i dette tilfellet kan oppfattes som en endestasjon.

Et annet problem som forekommer, ligger i det didaktiske. Hvilke retninger de politiske rammene tok, dekkes ikke, og gir et inntrykk av svært statiske vilkår. Politiske styringsformer går kontinuerlig gjennom endring, noe som ikke kommer tydelig fram. De oppstår og forsvinner av ulike årsaker. Når det kun tas utgangspunkt i det radikale demokratiet i Athen, framstår det som om at demokratiet oppstod, men aldri forsvant, og at gresk politikk framstår

som noe stillestående og uforanderlig demokratisk, når det i realiteten endret seg hele tiden. Bystatsystemet endret seg over tid, likt politiske systemer i moderne tid, noe som ikke kommer fram i lærebokframstillingene. Bruddene i kontinuitet framstiller fenomener som noe som vokste fram og bestod, eksempelvis demokrati, hvilket ikke er eller var tilfellet. Når utvikling av aspekter ikke ses på i større perspektiv, kan det føre til at man ikke får med seg årsaker til forandring. Dette er særlig problematisk i undervisning, på grunn av at elever ikke mottar kunnskap som kan brukes til resonnering.

Selv om lærerbøkers framstilling av Antikken har vært under kritikk, betyr det ikke at de er feil eller lite tilstrekkelig, men at skildringene burde utbygges. I denne oppgaven er søkelyset rettet mot muligheter i undervisning. Hvordan muligheter har vi med utgangspunkt i lærerbøkene til å se samfunnsutvikling over tid under Antikken, eller ulikheter under antikken? Dette er hva som menes med begrenset; at den ikke studerer ulikheter innenfor det samme fenomenet som for eksempel demokrati. Allikevel, så må det her nevnes at bøkens framstilling gir en god basisinnføring i de greske samfunnene og ulike styresett som utgjør et godt utgangspunkt for Antikkens forhold. Poenget har ikke i denne undersøkelsen vært å refse lærerbøkene, men å framheve noen problematiske elementer med hvordan den framstiller Antikken.

Utgangspunkt

Hvilke av læringsmålene det er mulig å oppfylle godt på bakgrunn av den informasjonen som allerede er i lærerbøkene? Her skal vi se på hvilke av kompetansemålene fra utdanningsdirektoratet som kan oppnås gjennom bruk av lærerbøkens skildring av Antikken. Deretter vil det drøftes og legges til hva polisdemokratiet under Hellenismen kan tilby i undervisning for sammenligning. Dette har som mål å synliggjøre noen av mulighetene som utviklingen av polisdemokratiet gjennom hellenismen kan ha i undervisning. Sammenligningen gjøres for å vise hvordan vi eventuelt kan utbygge på undervisning som omhandler antikken.

Når det tas utgangspunkt i kompetansemålene elevene skal ha tilegnet seg etter fullført VG2 og VG3 studieprogram, vil lærebokens skildring av bystatene i Antikken etter min oppfatning tilrettelegge for:

- Reflektere over hvordan fortiden former oss som mennesker
- Reflektere over hvorfor historikere deler inn fortiden i perioder og vurdere hvordan vi kan periodisere fortiden på grunnlag av ulike kriterier

- Sammenligne hvordan demokratiet i antikken og demokratiet i vår tid har gitt mennesker ulike muligheter til demokratisk deltakelse.⁹¹

Framstillingene viser fram de mest omtalte fenomenene fra perioden. Et innblikk i Sparta, Athen og Romerriket gir utgangspunkt for å drøfte forskjellige styresett: demokrati, oligarki, og republikansk spesifikt. I tillegg kommer de kulturelle karakteristikkene tydelig fram, hvilket kan være et utgangspunkt for det førstnevnte punktet når mennesker gjennom tid studeres. Innslag av periodisering kommer fra definisjonen Antikken i seg selv, men dekkes ikke i særlig stor grad. Fraværet av forandringer som skjer gjennom perioden gjør slik at forholdene under “Antikken” kan oppfattes som statisk, og får dermed demokratiet til å virke som om det nådde et endepunkt, hvilket kan oppfattes som problematisk. Det tredje kompetansemålet kommer gjennom å sammenligne det Athenske demokratiet med demokratiet i vår tid. Allikevel, blir dette tynt med utgangspunkt i lærebøkene. Ettersom at det bare er en versjon av antikkens demokrati som blir presentert, kommer ikke datidens ulikheter til syne, hvilket begrenser refleksjoner rundt temaet.

Framstillinger av bystatene som trekker inn Hellenismen vil kunne dekke de samme kompetansemålene mer i dybden og samtidig inkludere flere. Det utvidede mangfoldet vil gi muligheten til å i tillegg utforske:

- Presentere viktige demografiske endringer og vurdere årsaker til disse endringene og virkninger av dem for mennesker og samfunn
- Utforske fortiden ved å formulere problemstillinger, finne, vurdere og bruke ulikt materiale og presentere egne slutninger
- Drøfte i hvilken grad utviklingen i ulike perioder har vært preget av brudd eller kontinuitet, og vurdere hva som gjør en hendelse i fortiden betydningsfull⁹²

Demokratiet i den klassiske Athen var suveren og uavhengig, imens det hellenistiske demokratiet utviklet seg i imperier styrt av konger. Forutsetningene i samfunnene var ikke lik og skildrer forskjellige perspektiver av “demokratiet under antikken”. Dette vil kunne bidra til å kontekstualisere den greske utviklingen gjennom Antikken på en bedre måte og at det ikke var en befolkning som forsvant med framveksten av Romerriket. Dermed vil framstillingene av bystatene under Hellenismen, for det første, kunne bidra til å gi en bedre oversikt over

⁹¹ Udir, *Læreplan i historie (HIS01-03)*. Kompetansemål og Vurdering. Vg2. <https://www.udir.no/lk20/his01-03/kompetansemaal-og-vurdering/kv84?lang=nob>

⁹² Udir, *Læreplan i historie (His01-03)*. Kompetansemål og Vurdering. Vg3. <https://www.udir.no/lk20/his01-03/kompetansemaal-og-vurdering/kv85?lang=nob>

hvilke endringer som fant sted i ulike samfunn. Mange av de Hellenistiske polisdemokratiene endret seg gradvis mot å bli styresett med autokratiske tendenser. Det vil si, at borgerne hadde mindre direkte innflytelse for hvordan politikken ble drevet. Dette kan blant annet sammenlignes med slik det er i Norge i dag, gjennom at vi avgir stemmer til et politisk parti som skal ta beslutninger på våre vegner. Endringene i demokratiets funksjon, gikk i Hellenismen fra å være direkte styrt av borgerne, til å bli styrt av overordnede enheter som tok borgernes forslag til betraktning. Dette illustrerer en forandring som kan brukes til å inkludere kompetansemålet som angår menneskers og samfunns endring i struktur, der kunnskapen som tilegnes også er anvendbar i andre kontekster.

For det andre, forårsaker et bredere arbeid med Antikkens demokrati at elever må arbeide mer utforskende og i tillegg reflektere over hva demokratiet innebar og innebærer. Med tanke på at vi går vekk fra den standardiserte tilnærmingen til perioden, kreves det at det blir spurt spørsmål som kan øke forståelsen rundt emnet. Hvorfor er ikke det radikale demokratiet i Athen fortsatt synlig gjennom andre deler av historien? Et spørsmål som ikke kan besvares uten å ha kjennskap til utviklingsretningene etter storhetstiden. For det tredje, blir brudd og kontinuitet tydeligere når det akkumuleres en bedre oversikt over temaet. Et eksempel, er å ta utgangspunkt i hvordan maktforholdene i by-statene endrer seg gjennom perioden. Det vil kunne skape en bedre forståelse av hvordan forhold utspiller seg over tid. Et problem med det isolerte fokuset på de klassiske framstillingene av bystatene, er at endringer i samfunnsstrukturer ikke tas til betraktning. Dermed kommer periodisering tydeligere fram om Hellenismen også bearbeides i undervisning. Etter det som er vist til her, har vi etter min oppfatning et bedre utgangspunkt til å dekke flere kompetansemål hvis Hellenismen inkluderes i undervisning om antikken.

Vi har nå sett på hvordan polis og demokratiet under antikken har vært lagt fram i lærebøker og internasjonal kontekst. Skildringen av historien har noen problematiske sider ved seg, men disse kan utvikles og bygges videre på. Undervisning blir lagt opp etter kompetansemål og kunnskap som vi ønsker at elevene skal tilegne seg - og en inkludering av polisdemokratiet og Hellenismen vil kunne gi flere muligheter til å oppnå en større bredde kompetansemål i undervisning, sammenlignet med hvordan antikken kommer fram i lærebøker. Dermed kan vi med utgangspunkt i kompetansemål si at Hellenismen burde være en del av norsk historieundervisning.

Demokrati og Medborgerskap

Det tverrfaglige temaet *Demokrati og Medborgerskap*, er en del av læreplanverkets overordnede del.⁹³ Når det i denne oppgaven ses på demokratiutvikling, kan det foreslås at temaet legitimerer seg selv i sammenheng med demokrati og medborgerskap. Allikevel, må grunner til tematikkens bruk undersøkes og konkretiseres, slik at vi kan få en bedre forståelse av hvordan fagstoff kan behandles i samhandling med lærerplanen. Hva er det demokratiopplæring burde inneholde? Dette spørsmålet skal studeres nærmere til å besvare: Hvordan kan historien om polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen ses i tråd med demokrati og medborgerskap? Kvande og Naastad skisserer elleve punkter som de synes burde være en del av demokratiopplæring i historiefaget: «*kunnskap om demokratiets forutsetninger og framvekst, kildekritikk, historiebevissthet, antideterminisme, perspektivering og komparasjon, perspektivrikdom, helheter og sammenhenger, identifikasjon, empati, å lære av historien og grunnleggende ferdigheter*».⁹⁴ Vi skal i denne delen av oppgaven sette utviklingen av polsdemokratiet gjennom Hellenismen opp mot disse punktene, for å se hvordan historien kan brukes i forhold til hvert av dem. Målet er å vise hvilke muligheter Hellenismen kan gi i demokratiopplæring.

Kunnskap om demokratiets forutsetninger og framvekst

I første omgang, er det store forskjeller mellom polisdemokratiet under Hellenismen og demokrati slik vi kjenner det i dag. Forutsetningene for politisk praksis skiller seg i stor grad fra hverandre. Forskjellene gir ulike utgangspunkt til å studere demokratiets betydning. Dermed har vi et større rom til å utforske politisk eller demokratisk mangfold, i lys av de ulike momentene som eksisterte lengere tilbake i tid.

Det hellenistiske polisdemokratiet og demokrati i vår samtid, tilsvarer ikke de samme formene av politiske system. De skiller seg til en grad hvor det er svært få fellestrekk som tydelig kan identifiseres. Den eneste likheten som er klar, er at de begge har et politisk system hvor borgere har en viss form for innflytelse. Moderne demokrati er som regel et styresett som er dekkende for et land, der statsborgere har lov til å avgi stemmer til et parti. Slik som demokratiet var under hellenismen, er det snakk om spredte bysamfunn der det kun var borgerne i disse som kunne være delaktig i beslutningsprosesser. Her utgjør forskjellen i at vi

⁹³ Udir, *Overordnet del*, Demokrati og Medborgerskap. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/?lang=nob>

⁹⁴ Kvande, Lise og Nils Naastad (red.). *Hva skal vi med Historie – Historiedidaktikk i Teori og Praksis*, 2. utgave (Oslo: Universitetsforlaget, 2020), 120-122.

i dag stemmer for et parti som representerer våre tanker og holdninger, imens at borgerne i polis var nærmere tilknyttet avgjørelse som angikk dem selv. Utover Hellenismen, utviklet polisene seg i større grad mot å være enheter innad en kongelig administrasjon. Dette betyr ikke at de demokratiske intuisjonene forsvant, men at det heller, som tidligere nevnt, var et system med autokratiske tendenser der samfunnenes handlingssfære ble redusert. Dagens demokrati følger som regel en parlamentarisk ordning, der ansvaret i det rettslige systemet blir fordelt lovgivende, dømmende og utøvende makt som sitter med ulikt ansvar i det rettslige styresystemet. Selv om det Hellenistiske polisdemokratiet kan minnes å ha en lik organisering ved tildeling av diverse verv, plikter, og roller i samfunnet, er systemene fundamentalt forskjellige. Organiseringen av det eldre demokratiet gjorde slik at deltagerne i utgangspunktet hadde større muligheter til å påvirke agendaen i sine samfunn, mens det i det moderne demokrati er en politisk organisering hvor beslutninger blir gjort av en organisasjon stemt fram av befolkningen. Her har det blitt skissert forskjellige uttrykk av demokratiet og hvordan dens egenskaper er avhengig utfra hvilken kontekst det undersøkes i.

Hvis det hellenistiske polisdemokratiet inkluderes i undervisning, har vi flere muligheter til å undersøke hvile faktorer som påvirker utviklingen av styresystemer. Sider av polissamfunnet som skal vises til her, er eksempler på hva som kan brukes i diskurser om demokratiets forutsetninger og framvekst. Det er ikke gitt at elever nødvendigvis "lærer" dette gjennom studier av det Hellenistiske polisdemokratiet, men at det gir et utgangspunkt for hva som kan diskuteres i klasserommet i relasjon til demokrati. Selv om at demokratiet som strekker seg langt tilbake, kun kan tydes å være politiske system med demokratiske trekk, skildres mange momenter som potensielt påvirker demokratisk utvikling. For det første, at det er vanskelig å oppbevare politisk uavhengighet i isolerte enheter der befolkningsstørrelsen er mindre betydelig. Dette illustreres tydelig under kongedømmenes ekspansjoner i Hellenismens første del. Samtidig kommer det også fram gjennom at samfunn som etablerte ligaer og gikk inn i samarbeid, beholdt sine "uavhengige" politiske rammer over lengere perioder. For det andre, at økonomi framstår som et sentral aspekt i utviklingen av politiske styresystem. Velgjørere mottok mer ansvar og rettigheter som et resultat av ressursmangel i polis. Selv om, dette kan anses å være svekkende ovenfor demokratiet, bidro de til å øke styreformens levetid i flere samfunn. Den politiske agendaen i flere samfunn ble endret i sammenheng med økonomiske svingninger. Her kommer det fram et eksempel på hvordan økonomiske forutsetninger skaper og former politiske styrer. Dette kan også sammenlignes med moderne demokrati. I Norge blir det utformet statsbudsjett for oppkommende perioder der det blir bestemt hvordan

ressurser skal investeres. Et annet eksempel er hvordan det i Amerika kommer tydelig fram gjennom valgkampkampanjer, at økonomi spiller en betydelig rolle i generering av velgere. Til slutt, kan internasjonale overenskomster trekkes fram i sammenheng med styringssystemers forutsetninger og framvekst, der menneskerettigheter er et av mange fenomener som kan bidra til diskurs om hvilke rettigheter vi har og ønsker å ha. Under Hellenismen var det ingen overordnede rammer som beskyttet polissamfunnene og deres innbyggere. Med andre ord, var det ingen, eller svært få ordninger, som beskyttet polisdemokratisk praksis. Imens det i moderne forstand er en rekke avtaler og retningslinjer som tilrettelegger tryggere omgivelser for politisk praksis, eksisterte ikke disse under Hellenismen. Dette, i tillegg til de uforutsigbare og fiendtlige holdningene i det Hellenistiske landområde, gjorde slik at styringssystemer var vanskeligere å opprettholde.

Bemerkelsene som vises til ovenfor er bare blant elementer som kan identifiseres i dannelsen av kunnskap om demokratiets forutsetning og framvekst. Det synliggjøres at utvikling av det hellenistiske polisdemokratiet har potensial til å trekke fram flere sider av hva som påvirker politiske styresystem og deres utvikling. Gjennom å studere ulikhetene kan det bidra til å skape mer nyanserte perspektiver på utvikling av politiske styresystem hos elever.

Kildekritikk

Historiefaget legger vekt på dyrking av kildekritisk kompetanse, der elevene skal stille seg kritisk til materielle de arbeider med. Det er mange som har skrevet om historien som går langt tilbake i tid, men hvilke skildringer er troverdig og hvordan skal vi forholde oss til dem? Mangfoldet byr på utfordringer, særlig når arbeidet omhandlet tema elever har mindre kjennskap til. Allikevel, er det en forutsetning for at elever skal kunne bli kritiske medborgere.⁹⁵ Når Hellenismen skal arbeides med, kreves det at elever må ta stilling til stoffet de fordøyer: de sentrale skriftlige kildene til hellenismen var vanligvis knyttet til kongemakten, og dermed gir de et ganske ensidig bilde av historien, hvilket kan utgjøre et godt utgangspunkt for arbeid med kildekritikk som er lettere for elevene å håndtere. Skildringene som tas utgangspunkt i er konstruert av andre mennesker, og når lærerboken ikke har en like sentral rolle i undervisning, blir kildekritisk gransking av materiell nødvendig. Kildekritikk, også på områder som ikke direkte studerer demokratiet, skal bidra til å gjøre elever kritisk reflekterte. Undervisning som legger opp for at elever selv må lete etter

⁹⁵ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 120.

svar på sine undringer, som i arbeid som omhandler det hellenistiske polisdemokratiet, kan føre til utvikling av demokratikunnskaper.

Historiebevissthet

Når det kommer til å realisere elever som historiske aktører, må de selv ta ansvar og valg under arbeidsprosessen. Utvikling av historiebevissthet står sentralt i historieundervisning og skal tilrettelegges gjennom hele løpet. I denne sammenheng, kan utvikling av historiebevissthet bli redusert når man bare tar utgangspunkt i Athen. Slik demokratiutviklingen under Antikken har vært formidlet, har endring over tid fått mindre oppmerksomhet.

I begrepet historiebevissthet ligger det at våre observasjoner og oppfatninger om fortid og nåtid former våre forventinger til fremtiden.⁹⁶ Forandringer er ikke momentane, men skjer gradvis gjennom prosesser som finner sted. Vår oppfatning av forskjellige punkter i tid kan brukes til å se virkningen av disse prosessene og hvilke betydninger dette har for "vår" framtid. Herunder inngår det at samfunn og kultur endrer seg over tid. Siden antikkens fokus på demokrati hovedsakelig har vært på det radikale demokratiet i Athen 400 f.Kr., har ikke denne typen tenkning blitt tydelig promotert. Kritikken havner i at det særskilte fokuset kan medføre til at elever sitter med en forståelse av at demokratiet var statisk og uforanderlig når dette i ingen grad var tilfellet. Til og med det Athenske demokratiet gikk gjennom flere forandringer gjennom hele Antikken. Ved å se hvordan systemene tar form og endrer seg kommer det tydeligere fram at politiske systemer kontinuerlig er i en utvikling som et resultat av flere faktorer. Dette blir tydelig i sammenheng med at de demokratiske elementene som i større grad var til stede før Hellenismen, gradvis forsvinner gjennom perioden. I tillegg vil man ved studier av de Hellenistiske polissamfunnene, som tidligere nevnt, kunne ha muligheten til å undersøke særskilte og ulike momenter som fører til reduksjon i demokratisk praksis. Med disse bemerkelsene som utgangspunkt, vil man ha et godt grunnlag for å utvikle historiebevissthet.

Antideterminisme

Utvikling og endringer blir skapt av mennesker. Hendelser i historie er ikke ting som måtte skje, men er heller, resultat av aktørers handlingsrom og drøftinger over et tema. Som et resultat, utvikles fenomeners framstillinger kontinuerlig. Antideterminisme går utpå å se

⁹⁶ Lund, *Historiedidaktikk – En Håndbok for Studenter og Lærere*, 6. Utgave (Oslo: Universitetsforlaget, 2020), 28.

historien fra flere og ulike perspektiver. En del av å være aktiv medborger går utpå å forstå andres meninger og oppfatninger. Demokratiet blir formet av individene som deltar i det, hvilket tilsier at vi må være åpne til andres tanker og resonnement.⁹⁷ Utvikling av antideterministisk forståelse i samhandling med framstillinger av polisdemokratiets historie, kan i denne sammenheng bidra til demokratisk fostring. Ettersom at begreper som demokrati og menneskerettigheter får modifisert betydning over tid og tematikk de er tilknyttet. Det blir formet av mennesker i forskjellige miljø og tidsrom.

Et eksempel på deterministisk tenkning i Antikkens kontekst, hvilket burde forsøkes å unngås, kan være å gå utfra at alle polisdemokrati var lik og utviklet seg likt gjennom perioden. I et slikt resonnement blir det ikke redegjort for ulike perspektiver, samtidig som at betydningen av eksempelvis “demokrati” ikke blir diskutert. I motsetning vil antideterministisk tenkning rundt emnet kunne være: polisdemokratiene kan oppfattes som demokratisk i varierende grad. Gjennom at ulikhetene synliggjøres vil det være mulig å sette perspektiver opp mot hverandre, og videre gjøre egne refleksjoner. Et annet eksempel på deterministisk tenkning som lærerbøkene kan gi i Antikkens kontekst er: når man først har fått demokrati så har man det for alltid. Ettersom at den eksempelvis ikke viser til hva som skjer med demokratiet i Athen, kan det tolkes som om at det aldri forsvant. Dette er en ganske skummel tanke som vi forsøker å unngå i skolen, noe en større inklusjon av Hellenismen vil kunne forebygge. Polisdemokratiet gjennom hellenismen kan tilrettelegge for antideterministisk tenking gjennom at det (1), viser fram ulike perspektiver av hva som kan oppfattes som demokrati. (2), viser hvordan oppfatninger av begreper som demokrati endrer seg over tid. (3), synliggjør variasjoner i antikkens demokrati. Og (4), gir rom for flere perspektiver og tolkninger som kan brukes til å finne svar på problemstilling ettersom at det ikke nødvendigvis er et korrekt svar til spørsmålene vi stiller og drøfter; det er avhengig av hvordan vi ser på et fenomen.

Perspektivering og komparasjon

Områder og tidsrom har forskjellige karakteristikk. Ulike samfunnsuttrykk kan fortelle oss noe om likheter og forskjeller som eksisterer. Det skal bidra til å gi en bredere kunnskap om hvordan vi ønsker å ha det i forholdene rundt oss. Når vi ser på samfunnsutvikling over tid i Hellenismen, kan det skape en bedre forståelse av hva som er årsaker til at strukturer, rettigheter og styreform, forandrer seg over tid. Den hellenistiske verden viser til et mangfold av politiske varianter, og de forskjellige utviklingene som de forskjellige byene

⁹⁷ Folkenborg, *Én Fortid – Mange Fortellinger: Introduksjon til Historiebruk*, 2. Utgave (Oslo: Cappelen Damm, 2022), 28.

gikk gjennom er en fantastisk arena for å vise hva komparasjon kan være. Det er selvsagt litt begrenset hvor mye dette kan utnyttes i en skolesammenheng, men bare det at elevene kan vite at det fantes en periode med et slikt virvar av forskjellige politiske former vil kunne ha en verdi i seg selv. I utgangspunktet, kan dette tilknyttes demokratiets forutsetninger og framvekst, men på en generell basis kan sammenligning også anvendes i andre kontekster. Demokratiforstringen kommer i vårt tilfelle gjennom de ulike demokratiuttrykkene som kan studeres.

Perspektivrikdom

Å gjøre elever i stand til å se et fenomen fra flere sider er sentral i demokratiopplæring. I historiefaget kan vi utforske dette i forskjellige tidsrom.⁹⁸ I utgangspunktet handler dette om å vise aksept ovenfor andres meninger, men også om å være i stand til å legge fram egen argumentasjon. Når dette videre knyttes opp mot temaet som behandles i denne oppgaven kan vi spørre spørsmål som: Hva kan regnes som å være en demokratisk styreform, eller er det nyanser i vår tid som kan anses som mindre demokratisk sammenlignet med fortiden.

En framgangsmåte kan være å ta utgangspunkt i hvordan vi “velger” et parti som skal styre landet over en periode i Norge. Det er ikke nødvendigvis slik at majoriteten er enig i alle avgjørelsene som blir vedtatt. Hvis vi sammenligner dette mot demokratiske systemer under Antikken, der alle borgeres stemmer i beslutningsprosesser ble tatt til betraktning, kan det eldre demokrati argumenteres for å ha vært mer “demokratisk”. Alternativt, kan argumentet reverseres og påpekes at slik demokratiet utviklet seg gjennom Hellenismen med framveksten av velgjørere, medførte det at direktedemokratiet mistet sin borgerlige ånden. Poenget er at historien blir formet av perspektiver man tar utgangspunkt i. Polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen skildrer mange nyanser og sider ved tema som kan brukes til å studere ulike innfallsvinkler, særlig hvis det sammenlignes med den tradisjonelle framstillingen av Athen. Med tanke på diversiteten og mangfoldet som eksisterte, er det mange momenter som her kan tas utgangspunkt i og som også vil framheve at demokratiet hele tiden er under forandring.

Variasjonene i det Hellenistiske polisdemokratiet skildrer demokrati på forskjellige måter. Når det blir gitt et bredere og mer varierte forhold til emner som studeres, vil det være lettere å identifisere de ulike sidene av fenomenet. Den Athenske framstillingen av polisdemokratiet kan brukes, men sammenlignet med utviklingen av polis gjennom Hellenismen, er antall

⁹⁸ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 120.

perspektiver betraktelig færre. Dermed kan det argumenteres for at emnet som studeres her, gir gode utgangspunkt til utvikling av kunnskap som angår demokrati og medborgerskap.

Helheter og sammenhenger

Sammenhengene i historiefaget skal bidra til å gjøre elever mer bevisst over hva som har vært med på å forme vår samtid. Hendelser henger sammen og blir forårsaket av ulike strukturer og aktører.⁹⁹ Når dette skal knyttes om mot demokrati og medborgerskap, handler det om å gjøre elever mer oppmerksom på hva som bidrar til endringer i samfunnet og hvordan posisjon de har som selvstendige aktører. Helhetene skal vise til at endringer ikke bare er et resultat av en hendelser. Hvis det Hellenistiske polisdemokratiet brukes i undervisning, kan sammenhengene i eldre tids demokrati studeres for å se hvordan styreformen ble påvirket på ulike nivåer. Utvikling skjer gradvis over tid, hvilket gjør slik at temaet utgjør et godt utgangspunkt når årsaksforklaringer skal tas i bruk. Allikevel, kommer ikke dette punktet uten problemer. Folkenborg påpeker en utfordring når sammenhenger fra langt tilbake i tid studeres: «*Vi alle lever i en bestemt tid og på et bestemt sted i samfunn som setter begrensninger for på våre handlingsrom som vi ikke velger eller erkjenner selv*».¹⁰⁰ Situasjonen i fortiden er ikke lik den vi har nå, hvilket kan gjøre det vanskeligere å sette seg inn i. Sammenhengene kan være påvirket av andre fenomener enn det vi er kjent med. Allikevel, betyr det ikke at perioder som strekker seg lengere tilbake i tid er mindre tilfredsstillende, men heller at sammenhengene må studeres i lys av datidens premiss. På en slik måte kan man skape en utvidet forståelse av hvilke fenomener som kan skape endringer i samfunnsstrukturer.

Identifikasjon og empati

Elever skal trenes opp i å sette seg inn i andre aktørers tanker og forhold. Identifikasjon og empati henger dermed sammen i demokratiopplæring. Å kunne identifisere andre individers og gruppers livsgrunnlag skal bidra til økt forståelse av hvordan rettigheter vi har, samt belyse ulikhetene som eksisterer oss imellom.¹⁰¹ Empati er som en følge, å kunne forstå andre på deres premiss. Dette kommer ikke nødvendigvis gjennom medfølelse, men i stedet, å kunne forholde seg til andre individers omstendigheter. Utviklingen i det Hellenistiske polisdemokratiet kan i denne sammenheng brukes til å trene denne egenskapen gjennom å ta utgangspunkt i datidens forhold. Det vil si, å identifisere seg med de greske borgerne og

⁹⁹ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 121.

¹⁰⁰ Folkenborg, *Én Fortid – Mange Fortellinger*, 146.

¹⁰¹ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 134.

hvilke utgangspunkt og premisser de hadde til å praktisere sine egne interesser. Som tidligere nevnt har vi alle ulike utgangspunkt, og en ferdighet tilknyttet *Demokrati og Medborgerskap*, er å kunne forstå andres tilhørighet og grunnlag.

Hvordan kan den Hellenistiske historien brukes til å trene elevers analytiske kunnskaper tilknyttet identifikasjon og empati? Befolkningen i det Hellenistiske landskapet stod ovenfor ulike utfordringer, men et fellestrekk var at de ønsket å være selvstendig. Da kan man undre hvorfor borgerne i bysamfunnene ga fra seg mange av rettighetene sine. Det var flere grunner til dette. Polis var ved flere anledninger ikke egnet til å stå imot ytterligere trusler og måtte derfor slå seg til ro med å være underlagt et kongerike, ettersom at de i det minste beholdt en form for kontroll i samfunnet. Andre belaget seg på de velstående individene i sine samfunn, som mest sannsynlig mottok mer "makt" som et resultat av deres bidrag. I disse tilfellene hadde de en person fra sitt egne samfunn som kunne ivareta medlemmenes interesser. Videre kunne det vært nevnt flere eksempler på hvordan individene i polis gjorde tilpasninger for å beskytte sitt eget styre, men poenget er at vi kan identifisere og utvikle vår forståelse av menneskers handlinger når vi studerer Hellenismen. Sammenlignet med en framstilling som bare tar utgangspunkt i det radikale Athen, gir det et bedre grunnlag til å trene de analytiske egenskapene som tilknyttet *identifikasjon og empati*, ettersom at man har flere perspektiver å ta utgangspunkt i. Mennesker med forskjellige utgangspunkt handler ulikt og som et resultat påvirker det en historisk utvikling, hvilket Hellenismen viser med sine mange variasjoner og egenskaper.

Å lære av historien

Målet med undervisning er at elevene skal lære, eller som det er skrevet under *Demokrati og Medborgerskap* i lærerplanen: «Skolen skal stimulere elevene til å bli aktive medborgere».¹⁰² Imens dette er greie mål å forholde seg til, kan det være utfordrende anvende enkelte emner av historien i praksis. Ettersom at historien aldri gjentar seg på grunn av forskjell i tid, sted og rom, kan det være problematisk for elever å se samtidsrelevans i noen av emnene som behandles i undervisningen. Med det sagt, er det linjene som burde studeres, istedenfor emner isolert.¹⁰³ Med tanke på det Hellenistiske polisdemokratiet, vil det være hensiktsmessig å se det i lys av politisk utvikling over tid. Et eksempel på en slik linje kan være å se på forskjeller

¹⁰² Udir, *Overordnet del*, Demokrati og Medborgerskap <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/?lang=nob>

¹⁰³ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 122.

mellom tid og hvorfor styreformen ikke kan gjenkjennes på samme måte i dagens verden. Alternativt, kan det brukes i samtaler om hva som kjennetegner demokratiet.

Linjene for hva som forårsaker forandring burde komme tydeligere fram. Som tidligere nevnt, kan framstillinger som kun tar utgangspunkt i Athens storhetstid, virke statisk, og ser ikke på hva som skjer med samfunnsstrukturene. Emnet blir isolert, og elevene lærer i denne settingen hvordan forholdene var på en plass på et bestemt tidspunkt i tid, hvilket kan antyde at demokratiet nådde et endepunkt. Med tanke på endringer som finner sted, vil det kunne virke hensiktsmessig å eksempelvis bruke Hellenismen videre til “å lære” av historien. Det er riktignok ikke historien i seg selv vi direkte lærer av, men diskusjonene vi har og spørsmålene vi stiller. Selv om vi kan lese “informasjon” og gjenfortelle den, betyr det ikke at vi lærer. Det handler om å kunne anvende kunnskapen til å drøfte de spørsmål og problem som kan oppstå i ulike situasjoner. Eksempler i hellenismens kontekst: Hva kan skje med demokratiet i møte med overlegne makter? Hvilke tilpasninger blir gjort til å forlenge styreformers levetid? Hvorfor er det vanskelig for mindre periferier å ha innflytelse på overordnede strukturer? Dette er spørsmål som kan trekkes fram når utviklingen av polisdemokratiet studeres, som i tillegg drøfter tematikk i vår samtid. Videre kan dette være med på å stimulere aktivt medborgerskap gjennom at man kan kontekstualisere problematikk fra fortiden i nåtiden. På denne måten kan vi knytte kunnskapen om historie opp mot demokratiopplæring.

Grunnleggende ferdigheter

De grunnleggende ferdighetene lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter er en del av alle fag.¹⁰⁴ Dette handler om at elever skal tilegne seg ferdighetene som er nødvendig for å kunne delta i samfunnet. I varierende grad kan disse trenes gjennom alle emner i historieundervisning.

Hvordan underbygger utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet de grunnleggende ferdighetene? I studiets tilfelle vil det være nært tilknyttet helheter og sammenhenger i tråd med elevers evne til å formidle kunnskap. Selv om kunnskap om Antikkens Athen, Sparta og Romerriket vel så godt, i likhet med de fleste andre temaer, kan brukes til å utvikle grunnleggende ferdigheter; handler det om å kunne redegjør for kunnskap og kontekstualisere det på en meningsfull måte. Det vil si, å kunne anvende og gjøre historien mer samtidsrelevant. I tillegg, vil tallrekker eller tidslinjer som ofte brukes i undervisning, være

¹⁰⁴ Udir, *Overordnet del*, Grunnleggende Ferdigheter. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/grunnleggende-ferdigheter/?lang=nob>

mer konkrete når vi har en mer helhetlig oversikt over hva de innebærer. Heretter kommer trening av de grunnleggende ferdighetene tydeligere fram, gjennom at det blir gjort gjennom diskurs istedenfor å reprodusere tidligere tilegnet kunnskap fra eksempelvis lærebøker.

Vi har nå sett på viktige elementer tilknyttet *Demokrati og Medborgerskap* og hvordan utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen kan brukes i denne sammenheng. I Norge forsøkes det å danne reflekterte individer som deltar i samfunnet. Når det arbeides med perioder som strekker seg langt tilbake i tid, kan det muligens være utfordrende å lede historieundervisning som er samtidsrelevant. Allikevel, er det mye av tematikken fra fortiden som kan anvendes i moderne tid. Forskjellige hendelser og utvikling i tid gir flere perspektiver og kan som et resultat bidra til å gi et mer reflektert sinn. Vi vil ta med oss disse punktene videre i oppgaven når det skal ses på hvordan temaet kan brukes i historieundervisning.

Hvordan bruke polisdemokratiet og hellenismen i undervisning

Videre skal det ses på hvordan vi kan bruke historien om utviklingen av det Hellenistiske polisdemokratiet i historieundervisning VGS. Her vil det legges fram noen muligheter som vi har når vi tar i bruk Hellenismen i undervisning om Antikken. Hensikten bak denne delen er å vise fram hvordan vi konkret kan ta i bruk emnet, der målet er å få fram mangfoldet som perioden og temaet har å tilby. Dette skal knytte sammen det som har blitt lagt fram til nå i denne masteroppgaven og videre utvikle vår forståelse av Antikken i møte med historieundervisning.

Likt det har vært illustrert, er det mange variasjoner og mye som kan tas tak i. Ettersom at formidlingen av Antikken over lang tid har fulgt en "fokusert" formidlingsform, kan en innlemming av den Hellenistiske perioden hjelpe til med å kontekstualisere samfunnsutvikling i eldre tid. Allikevel, er det ikke tilstrekkelig med tid til å dekke alt som perioden har å tilby i historiefaget. Dermed vil det her begrenses ned til potensielle bruk som historien kan ha i samhandling med sentrale historiske begreper som Lund framhever som viktig i historieundervisning: «*fortid, nåtid og framtid*», «*årsak, endring, kausal resonnering*», «*Periodisering*» og «*Utvikling av historiebevissthet*».¹⁰⁵ I tillegg vil det ses på hvordan temaet også kan behandles i sammenheng med mer moderne konsepter, som kan hjelpe til med å få elever til å oppfatte stoffet som mer relevant. Dermed vil det også brukes tid på å sette det opp mot andre temaer som også finner sted i undervisning. Imperialisme,

¹⁰⁵ Lund, *Historiedidaktikk*, 28, 40, 42 og 208.

hierarkiske underordninger, politiske reaksjoner, endringsprosesser med mer, er blant konsepter som kan linkes til polisdemokratiets utvikling under Hellenismen.

Fortid nåtid og framtid som dynamisk

Politikk blir som regel formet av tid, sted og rom og det er mange variasjoner av forskjellige styringssystemer. I den nye lærerplanen under *Demokrati og Medborgerskap* står det at «*de (elevene) skal få innsikt i at demokratiet har ulike former og uttrykk*». ¹⁰⁶ De Hellenistiske polisdemokratiet har potensial til å vise fram flere sider av hva som påvirker demokratiutvikling. Kan polisdemokratiet oppfattes som demokratisk i lys av mer moderne demokratiet? Hvilke drøftinger kan gjøres i denne sammenheng? Det skal nå ses på hvordan de ulike tidsdimensjonene kan tas i bruk når polisdemokratiet skal settes inn i undervisningskonteksten.

Det må nevnes at Hellenismen er en periode langt vekk fra vår, hvilket kan virke diffust og mindre tydelig for elever. Derfor er det viktig å formidle det på en måte slik at det kan ses i sammenheng med fortid, nåtid og framtid. ¹⁰⁷ Tanken bak at demokrati har eksistert over lengere tid er til stede, men hvordan skal vi bruke kunnskapen om polisdemokratiet til å sette det i en forståelig sammenheng? Ja, det ble operert annerledes før, men kan det virke som en overdrivelse å skissere en direkte forbindelse med demokratiet i nåtiden? Når historien skal brukes til å dyrke historiebevissthet, er det viktig å skildre at demokratiet får sin betydning ut fra kontekst. Dermed er det viktig å ha disse kritiske refleksjonene rundt hva det er som utgjør demokratiet, likt hvordan det forsøkes i *Perspektiver: «Hvor demokratisk – egentlig?»*. ¹⁰⁸

Når hellenismen studeres får demokratiuttrykket forskjellige egenskaper utfra geografi, lokasjon, tilhørighet og interne valg. I undervisningen har man mulighet til å gjøre sammenligninger, drøftinger og tegne opp de ulike karakteristikkene som finner sted. Målet er å få fram at Antikkens demokrati ikke var like statisk som det ofte illustreres, som i eksempelvis lærerbøker. De ulike samfunnene kan stilles opp mot hverandre på grunnlag av de førnevnte egenskapen til å studere variasjoner innenfor samme tidsrom. Hvilke betydninger har geografisk beliggenhet for demokratiet? Hvilke virkninger har en felles identitet for levetiden til styresett? Hvordan påvirker interne forhold utviklingen av samfunn? Dette er spørsmål som kan stilles med tanke på de Hellenistiske polisdemokratiene, til å skape en

¹⁰⁶ Utdanningsdirektoratet, *Overordnet del, Demokrati og Medborgerskap* <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/?lang=nob>

¹⁰⁷ Bøe, *Å lese fortiden: historiebruk og historiedidaktikk* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2006), 55.

¹⁰⁸ Madsen mfl., *Perspektiver*, 29.

sammenheng mellom fortiden og nåtiden. Lund påpeker i slike sammenhenger at spørsmål som generaliserer for å utvikle oversikt over sammenheng får elevene til å gå mer i dybden, slik at det gir kontekst til nåtiden.¹⁰⁹ Vi kan på denne måten bruke diversiteten i de hellenistiske samfunnene til å trekke sammenligninger og forme utsagn som reflekteres både i fortiden og i nåtiden.

Dette kan for eksempel gjøre gjennom å ta utgangspunkt i to forskjellige polisstater. *Priene* og *Kypros* stod som to polisstater med demokrati tohundre år f.Kr. Den førstnevnte lå langs østkysten og Kypros på en øy ute i havet. Etersom at Priene lå innenfor det Seleukidske kongerikets innflytelsessfære, måtte polisstaten utholde mange økonomiske sanksjoner og mistet delvis sin autonomi, hvilket resulterte i at de appellerte til Romerriket for hjelp. Dette førte til at det selvstendige demokratiet ble svekket, ettersom at de måtte forholde seg til retningslinjer gitt av et annet styre og begrenset folkeforsamlingens handlingsrom.¹¹⁰ I motsetning beholdt Kypros sin frihet og mulighet til å selvstendig drive politikk siden de var mindre tilgjengelig. Sammenlignet med Priene, er det lettere å identifisere en felles gresk identitet. Befolkningen ble ikke splittet mellom tilhørighet til “stormakter” og kunne derfor fokusere på å praktisere egne verdier, hvilket tilrettela for en mer delaktig politisk praksis der de selv hadde kontroll over embetsroller og beslutninger som angikk dem. Forutsetningene ga også større kontroll over økonomiske vilkår og handel, noe som gjorde slik at de hadde bedre tilgang til ressurser. Dette begrenset enkeltindividers muligheter til å gjør opp en betydelig andel av innflytelsen og ga befolkningen et likere grunnlag i samfunnet.¹¹¹ Dermed var det også færre interne stridigheter. I en slik sammenligning som har blitt gjort, kan vi med utgangspunkt med spørsmålene som har blitt spurt, se at man har mange muligheter til å studere hvordan demokratiet blir påvirket av ulike faktorer. Dette kan også gjøres gjennom å se på et område på forskjellige tidspunkt i tid. Med de ulike utgangspunktene som de undersøkte polisstatene hadde, er det ikke så overraskende at Priene falt under Romersk kontroll på et tidligere tidspunkt, ettersom at trekkene peker på en gradvis reduksjon av selvstyre. Linjene kan videre brukes i diskusjoner som angår vår samtid og gjør slik at vi anvender kunnskapen på ulike punkter i tid.

Tidsdimensjonene fortid, nåtid, og framtid er sentrale for forståelsene til elevene. «*Elevene skal kunne se fortidens betydning for seg selv i nåtid og framtid*», står det skrevet i

¹⁰⁹ Lund, *Historiedidaktikk*, 40.

¹¹⁰ Thoneman, *The Hellenistic Age*, 121.

¹¹¹ Shipley, *The Greek World After Alexander the Great 323-30 BC*, 206.

utdanningsdirektoratets retningslinjer.¹¹² Hellenismen er en periode som går langt tilbake i tid. Hvordan kan denne delen av historien brukes i undervisning med tanke på nåtid og framtidsrettet betydning? Polisdemokratiet var forskjellige enheter med ulike uttrykk. I samtiden er muligens vanskeligere oppfatte disse som svært demokratiske. Allikevel, kan datidens forhold bidra til samtaler i tråd med menneskerettigheter. Hva er det med marginaliserte samfunn som fører til at mennesker blir behandlet ulikt? Forskjeller i kulturbakgrunn, behandling av minoriteter og migrasjon er svært utbredt i samtiden. De egyptiske polisforholdene skisserer like tendenser og kan brukes til å studere hvordan dette kan være problemer. Vi kan også studere hva som skjedde med polissamfunnene gjennom perioden. Utviklingen av polis gjennom Hellenismen viser til en situasjon hvor mennesker og samfunn fikk redusert sin autonomi, et problem som mange fortsatt er og vil fortsette å være utsatt for. Situasjonen og forholdene er kanskje ikke identisk nå, men likheter i problematikk er fortsatt til stede. Vi kan bruke fortidens historie til å aktualisere og kontekstualisere problematikk som er relevant i dag, hvilket også kan ha betydning for mer framtidsrettet tenkning.

Det har ovenfor vært sett på hvordan utviklingen av den hellenistiske polisstat kan bli tatt inn i undervisning med tanke på tidsdimensjonene fortid, nåtid og framtid. Disse opererer dynamisk om hverandre og er avhengig av hvordan vi kontekstualiserer og behandler historisk materiell. Selv om andre historiske temaer og epoker kan brukes til å undersøke forhold som er relevant i denne sammenheng, tilbyr diversiteten i polisdemokratiene en rekke problemer, karakteristikk, og forhold som kan være aktuell for samtidsbasert tenkning. Vi vil komme tilbake til bruk og sammenligning av tematikk på et senere punkt.

Årsak endring, kausal resonnering

En av mine kritikker til hvordan demokratiet under Antikken blir lagt fram i skolen, er hvordan en del utviklingstrekk mangler sammenheng. Imens vi kan gjøre sammenligninger med demokratiet nærmer vår tid, blir det ikke redegjort for hva som egentlig skjer med Antikkens demokrati, annet enn at Roma tar over store deler av den Hellenistiske innflytelsessfæren. Dette kan medføre at elever ser det svekkede demokratiet som et resultat av Romersk overtagelse, eller alternativt, anser demokratiet i Athen som en endestasjon. Videre vil det ses på årsakssammenheng og hvordan det hellenistiske polisdemokratiet kan

¹¹² Udir, *Læreplan i historie (HIS01-03)*, Kjerneelementer. <https://www.udir.no/lk20/his01-03/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>

behjelpe med å kontekstualisere den politiske utviklingen i undervisning. Hva skjedde egentlig med demokratiet?

Tidsspennet som Hellenismen utgjør, kan hjelpe med å utvikle den kausale resonneringen hos elever. For å forstå at endringer ikke er et resultat av hendelser, må man kunne kontekstualisere sammenhengen i prosessene. Lund påpeker at:

I historie skjer endringer som langsomme og store prosesser. [...] i ettertid kan en kanskje peke på en hendelse som startet endringsprosessene. [...] Øvelser med endringer og kontinuitet kan gjøres med grunnlag i sammenligninger mellom et punkt i fortiden og nåtiden, eller mellom to punkter i fortiden.¹¹³

Når det ses på utvikling i et spesifikt tidsrom blir det kanskje mest naturlig, med tanke på samfunn i antikken, å ta for seg punkter i fortiden. Antikkens demokrati, eller det Athenske demokrati som ofte tas utgangspunkt i, forsvant ikke som resultat av Romerrikets framvekst. Vi kan heller se på det som en av delene i prosessen. Det er mange aspekter som her også kan legges til, som for eksempel et svekket grunnlag i sosioøkonomiske kår, et militær som over lengere tid hadde ytet store tap, og verdien av politiske samarbeid (se side 26). Gjennom å se på de ulike variablene som forårsaker endring kan man aktivisere resonnementer som tar for seg årsak-virkning, hvilket fører til at eleven selv tar del i historien. I undervisningen kan vi enten få de til å selv undersøke alternative årsaker til at demokratiet reduseres, eller dele ulike virkningsfaktorer opp i temaer. I en slik kontekst, vil vi løsrive oss fra lærerbokens framstilling av “hva som hendte”, og gjør slik at elevene blir selvstendig handlende subjekter.¹¹⁴

Gjennom å se på hva som forårsaker endringer, kan vi bruke kunnskapen som skapes til å trekke paralleller til andre deler av historien. Når “nyere” kontekster diskuteres og studeres, er det svært sjeldent man refererer tilbake til Antikken. I skolen dukker det opp når Renessansen undersøkes, men mer generelt har perioden mottatt en mindre rolle i den store sammenheng. Hvorfor er det slik? Jeg tror det er fordi at det kun er hovedtrekkene som tas utgangspunkt i, som når kultur ses på i Renessansens sammenheng.¹¹⁵ Om utviklingstrekkene som strekker seg gjennom perioden kontekstualiseres for elevene, har man flere muligheter til å se likheter og trekke sammenhenger mellom tidsperioder og steder av historien. Imens historien ikke er

¹¹³ Lund, *Historiedidaktikk*, 50-51.

¹¹⁴ Lund, *Historiedidaktikk*, 41.

¹¹⁵ Madsen mfl., *Perspektiver*, 139.

helt lik, handler det om å skaffe seg kunnskap som kan anvendes på flere områder. Det er ikke dermed slik at alle lærere følger læreboka konsekvent, men poenget er at når det undervises om Antikken er det, som tidligere nevnt, høyt fokus den klassiske delen. Årsaker har som et resultat fått en mindre rolle. Gjennom å ta for seg de ulike prosessene som finner sted under epoken, har man et bedre utgangspunkt til å bruke kunnskapen videre i undervisning.

Lund, kartlegger fem nivåer tilegnet årsaksbegrepet, der nivåene, ettersom graden øker, forteller noe om hvorvidt individer er i stand til å kritisk sette seg inn i årsaksforhold.¹¹⁶ Vi kan, gjennom å bruke historien om utviklingen av demokratiet i den Hellenistiske polisstat, utvikle elevers forhold til årsaksbegrepet med (1), se på kausalitet: hvilke grunner forårsaker at demokrati blir svekket. Vi kan (2), tydeliggjøre for elever at endringsprosesser ikke skjer isolert, men som et resultat av flere samhandlende faktorer: Kan Romerriket alene ha skylden i at det greske demokratiet tilsynelatende forsvant? Det kan herunder også legges til at Hellenismen gir uttrykk for forskjellige utviklingslinjer, som allikevel ender med et ganske likt resultat, hvilket tillater oss å studere et større mangfold. Vil (3), forholdet mellom årsakene gjennom tid, kunne brukes til å forbedre elevenes analytiske egenskaper. Det Hellenistiske polis var utsatt for et mangfold faktorer som påvirket dens utvikling: hvordan endrer årsakene til forandring seg over tid? Til slutt, kan (4), årsaksbegrepet i Antikkens kontekst brukes til å drøfte elevenes oppfatning av årsakene som legges fra: hva kan ha påvirket årsaksforklaringene når utviklingen av det Hellenistiske polisdemokratiet tas i betraktning? Med tanke på utviklingen av elevers forhold til årsaksbegrepet, kan utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen brukes som et godt utgangspunkt. Endringer er et resultat av flere årsaker og grunnet temaets flyktige natur, er det mye som kan brukes til å kontekstualisere de forskjellige utformingene, særlig med tanke på demokrati.

Årsak-virkning, eller kausal resonnering, spiller en sentral rolle i historieundervisning. Det er ikke nødvendigvis slik at temaet som brukes som utgangspunkt i denne oppgaven, gir best mulighet til å trene elevene i å ta for seg de store sammenhengene. Når vi går langt tilbake i tid, kan det i mange tilfeller kan det være som Kvande og Naastad sier: *«Da blir sammenhengene mer kompliserte; folks handlingsmotiver er ikke alltid like enkle å forstå. Mennesker både fortidens og nåtidens, kan være vanskelig å begripe noen ganger»*.¹¹⁷ Forholdene blir diffuse som et resultat av at fortidens kontekster, særlig de som strekker veldig langt bak i tid, er påvirket av faktorer som ikke kan identifiseres i dagens samfunn på

¹¹⁶ Lund, *Historiedidaktikk*, 42-43.

¹¹⁷ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 204.

samme måte. Allikevel, kan det brukes som et grunnlag for å trene løsningsorienteringen i ulike og ukjente kontekster. Kausal resonnering blir viktig i alle deler av historieundervisningen for å kunne forholde oss til hvordan utviklingen tar sted og form. Som eksemplifisert tidligere i denne oppgaven: Hvordan endret de politiske forholdene seg i polis?

Når en skal ta for seg hendelser langt tilbake i tid, kan det tenkes at arbeidet muligens oppfattes som fremmed. Allikevel, kan det pekes på at det er muligheter til å bruke polisdemokratiets hellenistiske historie til å utvikle elevers kausale resonnement. Ved å se på faktorene som påvirket den politiske utviklingen i polis gjennom perioden, kan vi trene elevene i å identifisere årsak-virknings forhold. Forholdene i det hellenistiske polis tilbyr tematikk som kan knyttes opp mot årsaksbegrepet og kan brukes i undervisning til å illustrere ulike tilfeller av hva som kan medbringe endringer.

Periodisering

I historieundervisningen er det viktig at elever blir trent på å periodisere, der de skal lære å se sammenhenger i arbeidet de gjør. Antikken blir som regel tegnet opp som en langstrakt periode som går over et årtusen. Innenfor denne periodiseringen har det blitt lagt til underordnede perioder som den arkaiske antikken, den klassiske antikken, Hellenismen, Romerriket dominans og senantikken. I tidligere undervisning har den klassiske delen og Romerriket mottatt mest oppmerksomhet.¹¹⁸ Et problem med denne tilnærmingen er at de store sammenhengene har fått mindre plass. Herunder skal det dermed ses på hvordan utviklingen av det Hellenistiske polisdemokratiet kan brukes til å trene elever i bruk av periodiseringsmåter.

Opplæring i bruk av periodiseringsmåter skal bidra til å øke vår forståelse av hvordan vi oppfatter sammenhenger. Det vil si at trekk fra perioder som undersøkes, skiller seg fra en annen, hvilket behandles på sine egne premiss.¹¹⁹ Hvilke forhold er det som skiller perioder fra hverandre og hvilke problemer kan oppstå når ulikhetene ikke trekkes fram?

Periodiseringer kan bli forårsaket av valg som individer gjør når de arbeide med historisk materiell. Når vi ikke stiller oss kritisk til de egenskaper og særpreg som tilegnes en periode,

¹¹⁸ Zakariassen, «Oversikt: Antikken», NDLA, 08.11.2020, <https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c>

¹¹⁹ Bøe, *Å lese fortiden*, 68.

blir det problematisk å skille hendelser, endringer, og forhold fra hverandre. Som en følge kan generaliseringer som bidrar til at sammenhengene forsvinner muligens oppstå.

I første rekke, kan undervisning med Hellenismen knytte sammen Athens storhetstid og Romerrikets framvekst. Dette er ikke to deler av historien som er separat, hvilket kan være vanskelig for elever å forstå når de ulike samfunnene blir behandlet isolert. Utviklingen av demokratiet gjennom Hellenismen kan bidra til å utvide forståelse av hvordan endringene i maktdynamikken finner sted. Samtidig kan det brukes til å illustrere at epoken blir oppdelt i forskjellige perioder som et resultat av særtrekkene som finner sted. Dette er en måte som kan gjøre slik at Antikken ikke blir et stort tidsspenn med sprekker, men heller en utvikling i tråd med forholdene som eksisterte. Hva er det som forårsaket at demokratiet var mindre framtreddende da Romerriket hadde ekspandert sin innflytelse? Uten tilstrekkelig kunnskap vil det være lett å anta at demokratiet forsvant som et direkte resultat av romerske erobringer, eller at det fortsatte å eksistere under klassiskantikkenes vilkår.

Polisdemokratiet under Hellenismen, er ikke av samme natur som det radikale demokratiet i Athen under sin storhetsperiode. Når demokratiuttrykket studeres, vil periodisering kunne bidra til å studere forholdene gjennom sammenligning. Et eksempel: «er det trekk ved den klassiske Antikken som gjorde slik at det var lettere å praktisere demokratiet sammenlignet med det hellenistiske perioden?». I dette tilfellet blir elevene gitt forhåndsbestemte perioder, hvor de blir spurt om hvilke egenskaper som kan tildeles de ulike delene av historien. De blir satte i en situasjon hvor de må finne ut av hva som tilhører de ulike periodene. Dette er en simplifisert framgangsmåte, der man introduserer periodisering inn i undervisning, mens vi samtidig framhever at det er forskjeller innen historiske epoker. I tillegg, kan arbeidet med et slikt “periodiseringsspørsmål”, brukes til å få frem at karakteristikk blir tildelt ulike perioder utfra hvilke spørsmål vi stiller og at dette kontinuerlig er under forandring. Når det videre i vår kontekst skal knyttes til demokrati og medborgerskap, kan vi for eksempel bruke forskjellene mellom periodene som utgangspunkt for andre spørsmål. Arbeid som tar i bruk forhåndsbestemte perioder, kan derfor argumenteres for å være et godt utgangspunkt for sammenligning og gi gode grunnlag for å se sammenheng og utvikling over tid i Antikken.

Kvande og Naastad illustrerer brudd og kontinuitet som sentrale faktorer når periodisering tas i bruk i undervisning. Med brudd menes at det er slutt på «*noe*», imens det brukes «*kontinuitet*» når det henvendes til en fortsettelse.¹²⁰ Når historie behandles, kan vi som

¹²⁰ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 187-188.

selvstendige deltagere være med på å ta avgjørelser av hva vi velger å inkludere/ekskludere i en periode. Hvis det da tas utgangspunkt i demokratiets utvikling gjennom Hellenismen, har vi mange muligheter. Om det ses i sammenheng med det Athenske demokratiet under den klassiske Antikken, kan dette avgrense en periode, som for eksempel: *Polisdemokratiet: fra uavhengig til avhengig 400-30 f.Kr.* Et annet alternativ kan være å se på utviklingen innenfor bestemte geografiske områder som den Hellenistiske Vesten, Østen eller Egypt. Ettersom at utviklingen i de forskjellige områdene skiller seg fra hverandre, kan de tildeles forskjellige karakteristikk. Kontinuiteten vil være demokratiets levetid, imens bruddet kan være et resultat av deres oppløsning. På disse måtene kan vi gi kontekst og sammenheng til demokratiets utvikling gjennom Antikken, istedenfor å behandle det som et avgrenset konsept særskilt Athens mest “demokratiske” forhold.

De Hellenistiske forholdene kan brukes som et utgangspunkt til å skildre hvordan vi kan dele historien opp i perioder og tilegne dem egne kjennetrekke. Samtidig vil det også ha muligheten til å få fram at en periode kan beskrive både store og små områder, lengere og kortere spenn i tid og avgrensninger som gjøres i historisk arbeid. Videre vil dette muligens ha betydning for hvordan elever oppfatter historie: at de blir formet utfra hvilke spørsmål vi stiller i samtiden.¹²¹ Dette vil igjen, være et resultat av hvordan elevene velger å kategorisere egenskaper og særtrekk når de selv deltar som selvstendige aktører.

Utvikling av historiebevissthet

Grunnfortelling har en definisjonsmakt, en tilegnet betydning som oppfattes som mer troverdig.¹²² Polisdemokratiet med røtter i Athen, er misledende for antikkens helhetlige demokrati. Det skal her nevnes at, om simplifisert, er ikke framstillingen feil. I tillegg, fantes det mange likhetstendenser i andre demokrati. Allikevel, blir skildringen svak med tanke på generalisering av demokratiets utvikling, uttrykk og form i den eldre perioden. I vårt tilfelle, så er dette faren med grunnfortellingenes definisjonsmakt: At antikkens demokrati blir formidlet som det Athenske demokrati under sin storhetstid. Dette minsker muligheten til å se på endringer og ulikheter i samfunnsstrukturer.

Hvordan kan utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen brukes til å utvikle historiebevissthet? Lund mener at hvis elevene oppfatter endringer som en avsluttende hendelse: «*blir elevenes forståelse av endringer en effektiv sperre mot «fri flyt» mellom*

¹²¹ Lund, *Historiedidaktikk*, 38.

¹²² Folkenborg, *En Fortid – Mange Fortellinger*, 23.

tidsdimensjonene og utviklingen av historiebevissthet».¹²³ Når Antikkens demokrati ikke illustrerer formeringene som finner sted, vil en slik situasjon kunne oppstå. Vi har tidligere sett på hvordan tidsdimensjonene og kausal resonnering flettes inn i det hellenistiske polisdemokratiets sammenheng, men hvordan kan den brukes til å utvikle historiebevissthet? Utviklingen kommer gjennom at det faktisk legges fram at variasjoner eksisterte og at endringene ikke bare var et resultat, men deler av en langstrakt prosess. Her kan det blant annet, som en start, være lurt å bruke Athen som et utgangspunkt. Gjennom perioden gikk også denne polisstaten gjennom en del tilpasninger, før demokratiet til slutt oppløste i det første århundret f.Kr. Hva var årsakene til forandring, hvorfor overlevde demokratiet i Athen lengere sammenlignet med mange av de andre demokratiene og hvordan kan denne kunnskapen anvendes i andre kontekster? Dette er spørsmål som kan ses i sammenheng med utvikling av historiebevissthet.

Et siste eksempel på hvordan vi kan trekke fram utviklingen av polisdemokratiet i undervisning som omhandler utvikling av historiebevissthet, er å sette det inn i demokratiets utvikling over lengere tid. Som tidligere nevnt blir begreper tilegnet ulik karakteristikk utfra tid, rom og sted. Det har også blitt redegjort for et eksempel av en sammenligning tidligere (se fortid nåtid og fremtid som dynamisk). Ettersom at det Athenske demokratiet ofte brukes som utgangspunkt for sammenligning, skal vi her se på hva som skjer gjennom Hellenismen, og hvordan forandringene kan brukes til utvikling av historiebevissthet. Det radikale demokratiet i Athen gikk ikke gjennom noen drastiske endringer før framveksten av de ulike kongerikene. Rundt 270 f.Kr. fikk de en bistående rolle til det Antigonidske rike i form av militære og økonomiske ressurser, men beholdt sine politiske rettigheter. Over tid, ettersom at det ble færre ressurser og diversiteten i samfunnet økte, var en mindre andel av samfunnet delaktig i demokratiet. Det skjedde en gradvis endring mot mer aristokratiske tendenser og borgerne hadde ikke den samme innflytelsen sammenlignet med slik det hadde vært tidligere. Lederskap var i stor grad påvirket av økonomiske forutsetninger og reguleringer fra større makter ble mer vanlig. Med det, forsvant ikke embetsrollene, men frekvensen av demokratiske tendenser ble redusert. Går vi fram til rundt 100 år f.Kr. var det ikke en like sterk gresk befolkning lengere og demokratiet var i større grad underordnet Romerriket. Det vil si, at de greske borgerne hadde ikke den samme friheten i beslutningsprosesser og de

¹²³ Lund, *Historiedidaktikk*, 41.

demokratiske elementene var ikke lenger like tydelig. I rundt år 30 f.Kr. forsvant Antikkens demokrati i Athen til Romerske erobringer.¹²⁴

Hva illustrerer tilfellet i Athen? For eksempel at endringene av demokratiet kan ses i sammenheng med økonomi, interessen til medlemmer av samfunnet, geopolitiske årsaker, og rettighetene som angikk demokratisk deltagelse. Herunder kan det legges til flere faktorer, men med første øyekast er disse mest framtrædende. Demokratiet problematiseres her ved at forandringene som finner sted anerkjennes. Denne kunnskapen kan videre settes opp mot eksempelvis andre demokrati under perioden for å se hvilke variasjoner som eksisterte, og eventuelt, kan utviklingen settes i andre kontekster/deler av historien. I tillegg tilrettelegger framstillingen for drøftinger rundt hva som inngikk i antikkens demokrati. Spørsmålene som er stilt ovenfor kan tilrettelegge for at elever utvikler en reflektert og kvalifisert historiebevissthet, på grunn av at de krever at elever drøfter og analyserer våre historiske forestillinger.¹²⁵

Sammenlignet med andre polis hadde Athen bedre forutsetninger til å beholde demokratiet over lengere tid, med tanke på at de (1), hadde et samlet folk med like idealer til å begynne med. Den greske kulturen som eksisterte i vesten, tilrettela for at deres verdier kunne bli vedlikeholdt over en lengere periode. I mange andre områder hadde polis, slik som det har vært redegjort for tidligere, en høy grad av migrering og blandingskulturer oppstod oftere. Dette førte til flere interne stridigheter som gjorde at det ble vanskeligere å organisere samfunnet. Athen hadde også (2), bedre økonomiske ressurser til å samarbeide med stormakter og beskytte seg mot erobringforsøk. Politisk praksis gikk som et resultat ikke gjennom like hyppige forandringer som andre polis. Til slutt hadde Athen et bedre grunnlag for demokratisk praksis. Som en følge av storhetstidens radikale form, var det flere demokratiske elementer som gikk gjennom forandring. Endringer av politiske systemer skjer over lengere tid, hvilket kommer tydelig fram i Athens tilfelle. Tilfellet viser til en prosess, som er felles for samfunnsutvikling på ulike punkter tid. Selv om Athen stod ovenfor utfordringer utfra datidens forutsetninger, skildrer det tematikk som er anvendbar i flere deler av historien og samtiden.

Utvikling av historiebevissthet kan gjøres med utgangspunkt i ulike aspekter av historien, men dette kommer ikke nødvendigvis tydelig fram. Problemet med hvordan styresystemer

¹²⁴ Shipley, *The Greek World after Alexander the Great 323-30 BC*, 399.

¹²⁵ Folkenborg, *Én Fortid – Mange fortellinger*, 141.

under Antikken framstilles, ved flere tilfeller, blir formidlet som adskilte isolerte enheter. Athen som her har vært brukt som et eksempel, synliggjør flere elementer som inkluderes når utviklingen over tid settes i perspektiv. Dermed er det mulig å argumentere for at en inkludering av polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen vil gi gode forutsetninger for utvikling av elevers historiebevissthet.

Ovenfor har det blitt tatt utgangspunkt i sentrale historiske begreper som er framtreddende i historieundervisning. Det har blitt synliggjort at historien til det hellenistiske polisdemokratiet kan anvendes i undervisning på fler og ulike måter. Mulighetene er mange og det kunne vært sett på andre tilnærminger også, men eksemplene som er vist til her, er tilstrekkelig for å fram at emnet tilbyr et mangfold av muligheter. Videre skal det ses på hvordan temaet kan anvendes i samhandling med andre historiske fenomener for å se mulighetene som polisdemokratiets utvikling har i tilfeller hvor det ikke direkte studeres.

Tematikk og sammenligning

Hvordan blir videre bruk av genererte kunnskaper tilrettelagt? Fagstoff og kunnskaper som kontinuerlig tas i bruk oppfattes ofte som mer relevant. Dermed er det viktig å aktivere disse på tvers av tema, perioder, og emner av historien. Det er ikke slik at Hellenismen har trekk ved seg som ikke kan identifiseres i andre deler av historien. Videre vil det derfor ses på hvordan utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen, kan knyttes opp mot flere temaer i historieundervisning.

Et problem som ofte oppstår i historieundervisning, er at det ved mange anledninger ikke refereres tilbake til tidligere gjennomgått fagstoff. Dette fører til at forkunnskaper ikke blir aktivisert og at mentale representasjonsbilder ikke bygges videre på. I tillegg mister elevene muligheten til å gjøre sammenligninger, hvilket kan gjøre det utfordrende å sette historien i sammenheng. Det må legges til, at lærere utøver forskjellig praksis og tilpasninger gjøres kontinuerlig av alle og derfor er ikke dette ment som en generalisering. Poenget er derimot at arbeid som minner elevene på hva de har gjennomført, kan brukes til å videre utvikle oversikt over sammenhenger gjennom komparasjon.

Hvilke temaer kan knyttes opp mot utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen? Vi kan for det første gjøre slik som Shipley eksemplifiserer i hans framlegg av perioden: sammenligne kongerikenes ekspansjoner med morderne imperialismen.¹²⁶ Selv om situasjonene og karakteristikene ikke er like, er det elementer som kan sammenlignes. I

¹²⁶ Shipley, *The Greek World after Alexander the Great 323-30 BC*, 295.

denne sammenheng kan det gjøres komparasjoner av hvilke virkninger større riker/nasjoner har på områdene de underlegger seg. Trekk som kan studeres her, kan være nedgang i politisk utøvelse, reduksjon i autonomi, og undertrykkelse av andre folk. På denne måten kontekstualiserer vi forholdene i fortiden ovenfor hverandre, hvilket gir utgangspunkt til drøfting av de tidligere nevnte årsak-virknings forholdene og forhold som tilrettelegger imperialistisk utvikling. Med et mer konkret fokus kan det også ses på hvordan forskjellige områder blir rammet ulikt. Som i den Hellenistiske vesten, var de små polisdemokratiene mer skjermet, grunnet et mer samlet folk og sterkere gresk kultur. I undervisningen kan dette være med på å eksemplifisere de moderne stormaktenes problem med å gå inn i Japan, eller Kina.

Andre sammenligninger som gir utgangspunkt for drøfting, kan være å ta for seg hvordan mindre sentrale områder ikke blir berørt av stormakters ekspansjoner i like stor grad. I dette tilfellet kan krigingen mellom det Antigonidske og Seleukidske riket bidra til å illustrere disse forholdene under Hellenismen, hvor den nordlige delen av det Hellenistiske landskapet var mindre utsatt. I sammenligning, kan det heretter diskuteres hvorfor eksempelvis store deler av Sør-Amerika var uberørt under Imperialismen. Det skal igjen påminnes at det er store forskjeller i tid og at skalaen er ulik, men det er et utgangspunkt. Imperialismevinklingen har mindre fokus på polisdemokratiet i seg selv, men tar for seg utfordringer små stater har ovenfor større makters ekspansjoner.

Et annet tema som er mer rettet mot polisdemokratienes virksomhet og utvikling, er migrasjon. Migrasjon er en bevegelse verden håndterer i dag, hvilket gjør slik at det kan knyttes opp mot samtiden. Hvordan håndterte polis emigrering og migrering? Som det har vært sett, valgte flere greske å forlate sine samfunn under Hellenismen, som et resultat av at deres rettigheter og muligheter til å ha innflytelse ble redusert. Andre etablerte polisdemokrati ble ansett som en mulighet for å beholde disse. Dette var derimot ikke tilfellet for alle. Gitt at flere av innbyggerne som okkuperte polis var "innvandrere", var mange av disse fraskilt demokratiet. I Egypt vokste det fram fiendtlige holdninger imot ikke-greske migranter, hvorfor var det slik? Selv om det i utgangspunktet bare var greske borgere som kunne delta i demokratisk praksis, var ikke samfunnene åpne for at flere skulle bli en del av det. Ettersom at demokratiet over tid hadde mistet sitt fotfeste, ble andre etnisiteter oppfattet som en trussel. Hvordan kan migrering i samhandling med det hellenistiske polisdemokratiet behandles i undervisning? Det gir utgangspunkt til å drøfte og sammenligne, blant annet, hvordan migrasjon og integrering av innvandrere blir gjort i moderne land, kanskje mer spesifikt Norge. Herunder kan det også inkluderes som elementer som truer demokratiet. Det arbeides

med forskjellige punkter i tid og problematikken tilknyttet migrasjon er ikke nødvendigvis den samme, men likhetstendenser i holdninger kan identifiseres. Derav har vi muligheten til å ta i bruk skildringer fra langt tilbake i tid og sette det inn i samtidskonteksten.

En annen tematikk som kommer tydelig fram når polisdemokratiet under Hellenismen studeres, er hierarkiske strukturer. Denne typen organisering er synlig i flere deler av historien og viser til hvordan samfunn underordnes en “større” makt som et resultat av ulike variabler som kan sammenlignes i tid. Om noe varierende, var et stort antall polis underlagt kongemakter som for eksempel Amisus under Seleukidsk styre.¹²⁷ I disse tilfellene betydde det at polis måtte gi skatt og storparten av deres ressurser for å beholde på sine rettigheter. Samfunnsorganiseringen var bygd opp av at stormaktene dro ut fortjeneste av svakere stilte by-stater. En slik ordning kan blant annet identifiseres i føydalsamfunn, der forskjellen er at det er sosiale ulikhetene som ligger til grunne og at vi bruker andre begreper for å definere strukturer. Dette viser at de hellenistiske samfunnene kan settes inn i et sosioøkonomisk perspektiv, som kan gjenkjennes gjennom hele historien. En annen vinkling som også illustrerer hierarkiske strukturer, er hvordan mange bystater lagde allianser som formet ligaer eller samvelde der den ene parten absorberte maktutøvelsen, som eksempelvis synliggjøres i samarbeidet mellom Olymos og Mylasa. På bekostning av sin frie politiske praksis, forsøkte Olymos å unngå en kongelig underordning.¹²⁸ Dette tilfellet viser til en stat, som tilsluttet seg et styre som i utgangspunktet hadde like idealer, for å opprettholde sine egne verdier. Imens det ønskede tilfellet var å beholde på sin fulle autonomi, var ikke det realistisk under datidens omgivelser. Dermed synliggjøres sider ved hierarkiske strukturer, som kan anvendes i andre deler av historien. En mer samtidsrelevant sammenligning kan være å sette det opp mot Japans involvering under første verdenskrig, hvor de inngikk et underordnet samarbeid med England for å redusere Kinas innflytelse i den østlige delen av verden. Resultatet var ikke slik de ønsket på grunn av samarbeidet, men de endte opp med et “bedre” utfall sammenlignet med slik det så ut i utgangspunktet. I etterkant kan man bruke kunnskapen som skapes til å studere maktdynamikk på tvers av samfunn og hva som påvirker disse forholdene.

I avsnittene over, har det blitt vist til eksempler på hvordan polisdemokratiets utvikling gjennom Hellenismen kan knyttes til andre temaer som behandles i historieundervisning. Det er ikke slik at temaet er begrenset disse, hvilket illustrerer mangfoldet perioden og polis har å tilby. Gjennom å aktivt knytte temaer opp mot hverandre, vil elever kunne bli mer reflekterte

¹²⁷ Wallace, «Alexander the Great Democracy in the Hellenistic World», 66.

¹²⁸ LaBuff, *Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia*, 3.

og oppfatte fortiden som noe mindre fremmed. Samfunn fra fortiden og i dag håndterer mange av de samme fenomenene, der forskjellene ikke nødvendigvis er så ulike.

Praksis

Det har vært kartlagt punkter for hvordan vi kan bruke polisdemokratiet og Hellenismen i historieundervisning, men hvor gjennomførbart er dette? I klasserommet kan det ofte føles som om at vi er begrenset, har for liten tid til å dekke et emne, eller prioriterer historiske temaer nærmere vår tid. I denne delen av oppgaven skal det ses på praksisen og hvor gjennomførbart et utvidet arbeid med Antikken er. Det skal i denne sammenheng også gjøres noen vurderinger rundt hva en større inkludering av hellenismen i lærebøker kan tilrettelegge. Målet er å vise til utfordringer og mulige løsninger i relasjon til problemstillingens praktiske applikasjoner i undervisning. I henhold til oppgavens problemstilling, har dette stor betydning for hvordan vi anvender historiske temaer i undervisningssituasjoner.

Utvalg av litteratur

Antikken, som det tidligere har blitt henvist til, har mottatt mindre oppmerksomhet i undervisningssammenheng. Om dette er på grunn av manglende interesse, lærebøkernes framstillinger, periodens/emnets natur, eller andre faktorer kan diskuteres. Selv om det har vært skissert at det kan brukes i undervisning, peker momentene på utfordringer vi står ovenfor når Hellenismen skal settes inn i undervisningskonteksten. Dette krever blant annet at vi som lærere må ha et sterkt grunnlag med faglige kunnskaper om perioden, hvilket i utgangspunktet kanskje ikke er så veldig utbredt, men planlegging og tilgang på ressurser ytrer også en del problematikk. Dermed ser vi allerede at det er noen momenter som setter spørsmålsteget til hvor gjennomførbart et arbeid med dypdykk i Hellenismen er. Ideelt skulle lærebøkene utvidet sin del som omhandler Hellenismen, men i den videre diskusjonen vil vi forholde oss til det som allerede faktisk eksisterer.

Slik som det tidligere har vært påpekt, utgjør ikke lærebøkene et godt utgangspunkt for å studere Hellenismen, dermed synliggjøres en utfordring med hvilke faglig materiell som skal tas utgangspunkt. Imens vi lever i en verden hvor teknologi gir oss tilgang til mye varierende og god litteratur, kan det bli overveldende å finne ut av hva man skal velge. Artikler, samlingsverk, utdrag, er blant tekster som er tilgjengelige i informasjonsmengden. Vi kan som lærere velge ut litteratur som er passende for undervisningen, men dette krever at vi utforsker de mange mulighetene vi har. Samtidig er det ikke sikkert at elevene skjønner hvordan de skal tolke materialet, ettersom at det er et emne de har mindre erfaring med. Alternativt kan elevene selv forsøke å finne informasjon med veiledning gjennom ulike søkemotorer. Dette vil potensielt kunne aktivere det utforskende og interessesøkende, men da står vi ovenfor et annet utfordrende element. Hvor lang tid skal settes av til å finne, tolke og

fordøye kunnskap. Vår tid er ganske begrenset i klasserommet og selv om at vi skal sette av tid til at elever selv skal finne litteratur, er det muligens vanskelig å finne materiell som er tilgjengelig for elevene. Når det her refereres til “tilgjengelig”, er det snakk om materiell som er forståelig og lett å håndtere. Er det slik at vi da skal rette vår oppmerksomhet tilbake på læreboken, ettersom at den er konkret? En løsning som vil være passende i relasjon til problemer presentert her, er å gi et utvalg som elevene kan velge av, hvor det er gitt forhåndsbestemte spørsmål, gjerne med utgangspunkt i demokrati og medborgerskap.

En annen utfordring som må tas til betraktning med hensyn til litteraturutvalg i undervisning, er problemer som kan oppstå når man beveger seg inn i det ukjente. Når vi går utenfor lærebøkene kan arbeidet i enkelte tilfeller oppfattes som mindre trygt.¹²⁹ Hva er det vi leter etter, hva er relevant på oppkommende prøve og hvilken informasjon er viktig, er spørsmål som kan dukke opp i elevenes hode. Selv om at dette ved første øyekast ikke skal være utgangspunktet og veiledning skal tilrettelegge for at dette er tydelig, kan det ved mange tilfeller utgjøre et urohetsmoment hos elever. Med det sagt, har vi grunnlaget i den Athen-sentriske skildringen i lærebøkene, men dette kan være delvis misledende ovenfor resten av arbeidet ved at det oppsluker mye av oppmerksomheten. Litt av poenget er, som nevnt, å ta litt avstand fra den relativt skjeve framstillingen. Som tidligere nevnt, kan læreboken utgjøre et kunnskapsgrunnlag og burde ikke legges vekk i prosessen, men det må klargjøres at forskjellige tekster bruker begreper som *demokrati* annerledes.

For å videre illustrere hvorfor utvalg av litteratur skaper problemer, skal det gis et konkret eksempel på hvordan et arbeid med hellenismen vil kunne foregå i undervisning når læreboken ikke tas i bruk. Hvis vi velger å studere demokratiutvikling over tid, kan vi spørre elever: er det noen forskjeller mellom demokratiet under hellenismen og Athens demokrati under storhetstiden. Athens demokrati blir i dette tilfellet med utgangspunkt i lærebøker, imens delen de skal studere må søkes opp gjennom bruk av internett. Vi har tilgjengelige søkemotorer som *Google Scholar* som kan brukes til å finne mye relevant og variert faglitteratur, hvilket vil gi utgangspunkt til å finne svar på spørsmålet. Elevene blir satt i en posisjon hvor de selvstendig må ta for seg informasjonssøking i arbeidsprosessen. I prosessen vil søkene vise til et stort mangfold av ulike litteratur som artikler, bokkapitler, og tidsskrifter. Mye kan brukes til å besvare spørsmålet som er stilt, men et problem som kan oppstå her er at søkene kan oppfattes som overveldende. Samtidig, er det også mulig at elevene går gjennom

¹²⁹ Lund, *Historiedidaktikk*, 38.

materiell som er mindre passende for å finne svar. Dette kan resultere i at arbeidet blir forvirrende og mindre produktiv. Elevene kan selvfølgelig spørre læreren om den utvalgte litteraturen er god, men dette vil være problematisk om man har tjue elever eller fler som lurer på det samme, samtidig som at det ikke er tilstrekkelig med tid til å gjøre disse vurderingene i løpet av en skoletime. Vi bruker i denne konteksten masse tid og ressurser til å bare komme i gang med arbeidsprosessen. Et annet urohetsmoment som må inkluderes i hellenismens kontekst er at storparten av litteraturen som produseres på engelsk, hvilket kan være problematisk for elever med svake engelskferdigheter og som deretter kan føre til redusert deltagelse. Vi vil dermed gjør faget mindre tilgjengelig. Til slutt, kan det i tilfeller hvor konkret faglitteratur ikke tilrettelegges, gjøre slik at elever tar større avstand i undervisningen. Siden litteraturutvalget er stort, kan det oppfattes som demotiverende for elevene når de ikke skjønner hva de nøyaktig leter etter. Dermed synliggjøres det at et individuelt med hellenismen i undervisning kan være utfordrende i praksis. Et arbeid med hellenismen som går utenfor lærebøker i tilfellet som vises til her, vil oppfattes som uklart, vanskelig å håndtere og ressurskrevende.

Selv om litteraturutvalget i arbeid med Hellenismen kan oppfattes som en utfordring, betyr det ikke at arbeidet er mindre gjennomførbart. Det har her blitt påpekt noen problemer som må tas til betraktning i denne sammenheng, men det må ikke tolkes som en barriere. Ettersom at undervisningsopplegg og arbeid med mindre undersøkte felt må utvikles, vil det over tid bli lettere å håndtere, hvilket igjen kan være med på å synliggjøre muligheter vi har når vi arbeider med emnet og deretter gjøre det mer gjennomførbart.

Interesse

Hvordan påvirker interessen rundt emnet de praktiske omgivelsene? Som det har vært nevnt tidligere i denne oppgaven, kan Antikken oppfattes som et historisk emne med mindre relevans, ettersom at det ligger langt tilbake i tid. I praksis vil dette være et utfordrende element fordi det kan bli problematisk å se sammenhenger og utvikle kunnskap, som kan være av betydning i drøftinger av spørsmål som kan være av betydning i samtiden. Interesse spiller en sentral rolle i meningsfull undervisning og er dermed aktuell i sammenheng med oppgavens problemstilling med tanke på mulighetene vi har.

Når interessen i et emne er fraværende, er det vanskelig å skape rom for sosiale og kommunikative prosesser som gjør fagstoffet mer meningsfullt.¹³⁰ Hellenismen og

¹³⁰ Kvande og Naastad, *Hva skal vi med Historie?*, 136.

polisdemokratiet er temaer som elever i utgangspunktet ikke er spesielt kjent med og dermed er det mulig at disse prosessene ikke blir stimulert i like stor grad. Dette kan medføre til at fagstoffet for det første oppfattes som mindre signifikant. Det vil si at siden det er lite som ved første øyekast er gjenkjennbart, blir det påført en mindre grad av historisk betydning. Hvordan er emnet relevant for oss i vår tid, kan elevene spørre seg. Hvis vi ikke klarer å etablere en relasjon mellom stoffet og elevene, vil signifikansen forsvinne. Et av de største problemene med Hellenismen i denne sammenheng er at ramifikasjonene av perioden ikke er synlig i dagens samfunn. Det er ikke likt eksempelvis den kalde krig, der virkningene fortsatt er tydelig i den moderne verden. Allikevel, skal det påpekes at det i denne oppgaven har vært forsøkt å redegjøre for noen vinklinger som kan brukes for å knytte Hellenismen opp mot vår samtid.

Et annet problem som må tas hensyn til med tanke på interesse, er hvordan det kan påvirke historie som et fag. Fallgruven i historie er at elever ofte opphenger seg i hendelser, hvilket gjør historiefaget om til en rekke med fakta. I slike tilfeller mottar kompetansemålene mindre oppmerksomhet og elevenes holdning til faget blir: «det stod i boka». Dette er ikke målet, men Hellenismen som er relativt omfattende kan gjøre historiefaget mindre tilgjengelig, ettersom at det er utfordrende å se sammenhengen mellom da og nå. I situasjoner hvor det er vanskelig å etablere tydelige forbindelser mellom fag og relevant kunnskap for elever, vil det være viktig å gi godt begrunnede svar for hvorfor vi arbeider med emnet, likt det forsøkes i denne oppgaven. Nå er det ikke slik at all historieundervisning kommer til å oppfattes som interessant og meningsfullt, men poenget som forsøkes å formidles her, er at det eksisterer noen praktiske utfordringer tilknyttet interesse og utvikling av kunnskap.

Hvorfor Hellenismen?

I denne oppgaven er fokuset rettet mot hvordan man kan bruke utviklingen av polisdemokratiet gjennom Hellenismen i historieundervisning, men hvorfor bruke denne tematikken? Mange av periodene og emnene som brukes i historie dekker de samme læringsmålene og gir et vel så godt utgangspunkt til å utvikle kunnskap tilknyttet demokrati og medborgerskap. Hvorfor skal man da investere ressurser på å ta i bruk et emne som er mindre utbredt i skolen? De praktiske forholdene rundt arbeid med Hellenismen er ikke like godt tilrettelagt som andre emner nærmere vår tid. Vi skal herunder gjøre noen vurderinger rundt hvorvidt Hellenismen er praktisk å ta i bruk sammenlignet med andre emner i historien, for å skape en bedre ide av hva som kan være problematisk ved gjennomføring av arbeid med perioden.

Som det har vært vist til, er det mulig å gjøre sammenligninger og drøfte fenomener som demokrati og samfunnsmessige fenomener med utgangspunkt i Hellenismen. Allikevel, må det tas til betraktning at det henger langt tilbake i tid og at sammenhengene er som et resultat mindre tydelig. Hvilke bevis og eksempler kan brukes for å skape en forbindelse mellom historiefaget og utvikling av samtidsrelevant kunnskap? Sammenlignet med andre verdenskrig, industrialiseringen, Norge i 1814, og andre temaer nærmere vår tid, har Hellenismen langt færre referansepunkt når diverse dagsaktuelle fenomener diskuteres. Da kan det undres hvorvidt det er verdt å rette mye av vår oppmerksomhet på Hellenismen med den begrensede mengden tid vi har til rådighet i historiefaget. På VG2 Studieforberedende har vi to timer historie i uken til rådighet, mens vi på VG3 har tre timer. Skal vi tillate polisdemokratiet og Hellenismen spise opp et stort antall av disse? Det er mye informasjon som må tilegnes og som et resultat tar det lengere tid før vi kommer til samtalen som skal videreutvikle kunnskapen om demokrati. I tillegg kan variasjonene, ulikhetene, og bredden i det hellenistiske polisdemokratiet by på utfordringer. Det er mange forskjellige perspektiver og motiver som fort kan forvirre, ettersom at det er en stor mengde inntrykk å ta hensyn til. Vi kan derimot, som tidligere vist i oppgaven ved framstillingen av polisdemokratiets utvikling, presentere fagstoffet med lærerregulert struktur. Da kan vi etter Lunds oppfatning, tilrettelegge målet til undervisningen med tilsvarende tilrettelagt materiale.¹³¹ Problemet med denne framgangsmåten er at elevene hovedsakelig blir gitt lærerens skildring av perioden og at det utforskende individet blir satte til side. I forsøket på å redusere det tidssensitive problemet ved undervisningen, gjør vi i dette tilfellet slik at andre egenskaper som forsøkes å utvikles i historieundervisning får mindre oppmerksomhet. Kan vi da beskytte bruken av et utvidet arbeid som omhandler Hellenismen i undervisning? Med tanke på begrensningene vi setter, vil vi fjerne mange av målsettingene som arbeidet har, hvilket igjen peker mot at vi burde bruke mer tid på andre temaer. Alternativt, kan vi sette av mer tid til Antikken og Hellenismen på bekostning av andre emner, men dette kan tydes å være mindre produktivt med tanke på hvordan vi bruker vår tid i klasserommet. Skal vi avsette åtte timer (3-4 uker) til å studeres demokratiet under antikken, eller burde man kanskje helle bruke denne tiden på å se hvordan andre verdenskrig påvirket moderne styringssystem. Dette vil videre vurderes når vi tar for oss produktiv undervisning.

Hvis vi betrakter produktiv undervisning som; undervisning der elever lærer og utvikler deres kompetanser i henhold til fagets kompetansemål, er det slik at utviklingen av polisdemokratiet

¹³¹ Lund, *Historiedidaktikk*, 202.

gjennom Hellenismen utgjør et bra utgangspunkt? Tidligere i oppgaven har det vært antydning at formidlingen av Antikken, særlig lærebøkene, er begrenset. I sammenheng med produktiv undervisning vil det etter min oppfatning si at det ikke gir det beste utgangspunktet for utvikling av kompetanse. Undervisning som inkluderer Hellenismen i antikkens historie, vil i praksis kunne tilrettelegge for at flere sider av historiefaget blir dekt. Undervisning blir derimot ikke mer produktiv selv om man legger opp for at en større bredde kompetanser skal dekket. Dette kan føre til at man berører ulike aspekter i mindre grad og at den helhetlige produktiviteten reduseres. Allikevel, vil jeg understreke at en inkludering av Hellenismen i antikkens historie, vil kunne gi rom for å utforske fenomener som strekker seg lengere tilbake i tid mer i dybden samtidig som at det kan bygge på og gi en bedre oversikt over antikken, hvilket i praksis vil kunne føre til at undervisningen blir mer produktiv. På en annen side, er det ikke sikkert at antikkens historie utgjør det beste utgangspunktet for å dekke en større bredde kompetansemål. Det er muligens andre deler av historien som dekker flere kompetansemål og samtidig går mer i dybden som vil være mer hensiktsmessig å bruke tid på. Dette vil ikke utvides videre på i denne oppgaven.

Et annet problem som også kan ses i sammenheng med “reduert” interesse, er hvordan det påvirker produktivitet i undervisning. Når det ikke etableres en forbindelse mellom det som læres og elevene, vil det kunne resultere i at de ikke skjønner hvorfor de studerer emnet. Derav kan det tolkes et problem med hele antikkens historie på grunn av at den henger langt tilbake i tid. Hvis argumentet skulle være at vi må berører perioder som har røtter lengere tilbake, vil et bedre alternativ potensielt være å ta utgangspunkt i styresystemer under vikingtiden.

Deler av historien som berører det nasjonale kan oppfattes som interessevekkende, ettersom at vi har en form for tilknytning til det og at linjene til nåtiden er tydeligere. Poenget som formidles her, er at interesse påvirker produktivitet i undervisning ettersom at det for det første virker mer formålsbærende. Arbeidet blir ikke gjennomført på bakgrunn av at det blir etterspurt, men på grunn av at det blir lettere for elever å identifisere sammenhenger og relevans. For det andre, kreves det at vi bruker mer tid på innføring i fagstoff når det arbeides med temaer som elever har mindre kjennskap til. Som tidligere nevnt, har vi begrenset med tid i historieundervisning og Hellenismen kan oppfattes som et ganske bredt emne. Det vil si at arbeidet kan føre til at det må brukes flere ressurser til å etablere et grunnlag, istedenfor å utvikle egenskaper tilknyttet kompetansemål, hvilket kan oppfattes å ha en negativ virkning på produktivitet. Til slutt, med hensyn til elevens interessefelt og ønsker, vil det muligens

være mer hensiktsmessig å innvie tid til tematikk hvor de i større grad får vist sin kompetanse. Siden mange av kompetansemålene som har vært brukt som utgangspunkt i denne oppgaven kan anvendes til flere deler av historien, kan det argumenteres for at disse burde settes inn i en kontekst der elever generelt har større interesse. Dette alternativet vil som regel ha en mer produktiv funksjon i klasserommet. Det er allikevel ikke slik at vi skal forsøke å unngå perioder og tematikk som elever har mindre kjennskap til, men heller at man tenker over hva som investeres tid i. Med dette i baktanke, vil polisdemokratiet og Hellenismen være mindre praktisk og burde som et resultat ikke få muligheten til å spise av de relativt få timene som vi har til rådighet, når vi har andre emner som over tid har vært mer interessevekkende hos elever.

Flere emner i historie kan brukes til å dekke en bredde kompetansemål. Når det kommer til hvorfor vi skal bruke Hellenismen og polisdemokratiet i historie, kan det ved første øyekast virke som om at kun omhandler å gi utvidet forståelse av antikken. Dette er ikke budskapet. Det har blitt eksemplifisert hvordan temaet kan brukes i undervisning og her har vi noen muligheter. Drøftingen som har vært gjort her, er for å vise til noen vurderinger som må gjøres før man iverksetter arbeid på mindre utforskede områder i praksis.

Det har nå blitt gjort noen refleksjoner rundt bruken av Hellenismen og polisdemokratiet i praksis. Slik som det har blitt illustrert, kan det virke som at utfordringene og problematikken rundt emnet gjør slik at det gir mindre mening å anvende i praksis. Problemer knyttet til litteraturutvalg, interesse og hvorvidt temaet burde settes av tid til sammenlignet med andre, er momenter som må tas hensyn til. Med det sagt, vil det muligens bli lettere å ta i bruk perioden i klasserommet om praksisen utvikles. Likt hvordan kunnskap må bygges på gjennom ulike perspektiver og drøftinger, vil bruken av Hellenismen og dens formål i undervisning bli tydeligere om den faktisk kontekstualiseres. Dette vil etter mine observasjoner, kunne bidra til å gjøre antikken mer forståelig og samtidig knytte perioden opp mot dagsaktuell kunnskap som vi forsøker å utvikle i undervisning.

Hellenismens plass i lærebøker

Som vi har sett, er det noen problemer med Hellenismen i praksis og hvordan emnet blir presentert i lærebøker. Kan det gjøres noen endringer for å sette temaet mer på kartet og undervisning lettere å gjennomføre? En fordel med læreboka er at den er tilgjengelig og lett å forholde seg til. Hvis de hadde innviet mer plass til Hellenismen, ville undervisning på emnet kanskje blitt mer gjennomførbart. Hvis dette skulle være tilfellet, hva kan gjøres med temaet

om det hadde vært inkludert i lærebøkene? Dette vil diskuteres for å se om det er noe som kan gjøres for å (1), gjøre arbeid som omhandler emnet mer praktisk tilrettelagt og (2), se om lærebøkene kan tilrettelegge noen muligheter i undervisning. Målet er å synliggjøre noen muligheter som læreboken kan bane vei for i undervisning om antikken.

Hvis Hellenismen skulle motta mer oppmerksomhet i lærebøker, ville jeg gitt mer plass til å utforske de geografiske forskjellene. Slik som det for øyeblikket framstår, kommer det fram som om at utviklingen i det greske landskapet var ganske likt. Geografi i samhandling med framveksten av dynastiene, vil tydeligere presisere at det er noen forskjeller å forholde oss til med tanke på organisering og styring av samfunn. Her er det ikke snakk om å bruke ti til tjue sider på å gå i dybden, men heller en side til hvert område, for å illustrere at det ikke er snakk om en felles utvikling (Se kongerikene og dynastiens påvirkning 270-130 f.Kr.). Dette vil for det første, gjøre slik at vi kan se på ulike årsaker til endringer. For det andre, kunne dette knyttet sammen perioden mellom storhetstiden til Sparta og Athen med Romerrikets framvekst. For det tredje, vil det kunne få fram hva som muliggjorde overgangen til Romerrikets territorielle maktdominans. Til slutt, vil det kunne synliggjøre hva som skjer med politiske styresystem som demokrati, når innbyggerne ikke er i stand til å beskytte det. De geografiske forskjellene, eller Østen, Vesten, og Egypt, kan kort redegjøre for variasjonene som eksisterte, som videre kan tilrettelegge for samtaler og drøftinger opp mot kompetansemålene som har vært skissert tidligere i denne oppgaven.

Det er ikke slik at en større inklusjon av Hellenismen i lærebøker betyr at undervisning som omhandler Antikken blir bedre, men jeg tror det kan tilrettelegge for noen muligheter som gjør arbeidet enklere å gjennomføre. Rent praktisk vil en kort innsikt i de geografiske forskjellene kunne gjøre slik flere fenomener av historien kan diskuteres. I stedet for at vi bruker mye tid på å finne fram materiale, vil lærebøkene kunne tilby tilfredsstillende framstillinger av perioden som lett kan håndteres. Vi vil med det, redusere den tidssensitive problematikken rundt arbeid med Hellenismen som tidligere har vært diskutert. Samtidig vil arbeidet kunne oppfattes som "tryggere" av elever, ved at de slipper å gå inn i den store informasjonsmengden som eksempelvis ligger på nettet. Allikevel, har jeg her lyst til å komme med en innvending. Mulighetene for at elevene selv skal være styrende i arbeidet med for eksempel Hellenismen, forsvinner delvis om perioden skulle skildres i lærebøkene. Dette er blant annet et resultat av at det som står i boka, i de fleste tilfeller, kommer til å være utgangspunktet for det elevene gjør refleksjoner rundt. Litt av poenget med å gå vekk fra lærebøkene er at elevene selv skulle ha mulighet til å ta en mer styrende del i arbeidet. Selv

om det vi gjør ikke burde begrenses til lærebokens framstillinger, vil den ha en viss betydning for hvordan vi arbeider med emner/temaer. Dette trenger nødvendigvis ikke å være et problem, men vi kan ende opp i den negative situasjonen hvor historie blir en rekke fakta på linjer.

En utvidet framstilling av hellenismen i lærebøker vil også kunne synliggjøre hvorvidt vi burde bruke mer tid på emnet. Hvis perioden skulle være interessevekkende og skape samtaler rundt diverse fenomener, kan vi bygge videre på framstillingene om det skulle være av interesse uten å bruke masse tid på å finne alternativt fagstoff. Læreboken vil med det, kunne brukes til å kartlegge hvor mye tid om brukes på emnet. Hvis undervisning rundt hellenismen og antikken skulle vise seg å være produktiv, slipper vi å undre over hvorvidt vi istedenfor burde har brukt tiden på andre historiske temaer som andre verdenskrig. I tillegg, vil sammenhengen som hellenismen gir til antikken kunne være formålsbærende, med tanke på å skape en forbindelse mellom historien og elevene. Når elever tilegner seg mer kunnskap og har gjort seg mer bekjent med ulike tema, blir de ofte mer engasjerte i undervisning. Hvis hellenismen klarer å knytte sammen antikkens historie på en god måte, vil det potensielt føre til at elevene blir mer aktive gjennom at sammenhengen blir tydeligere. Videre vil dette også indikere hvor produktiv undervisningen på emnet er. Dermed kan hellenismen i lærebøkene hjelpe med å finne svar på noen av de praktiske utfordringer som vi står ovenfor i undervisning.

Heretter kan vi undre hvilke faktorer som skal være styrende for undervisning. Foretrekker vi å følge læreboken slavisk, eller ønsker vi å ta utgangspunkt i en større bredde materiell? Imens lærebøker ofte gir greie grunninnføringer i historiske temaer, er det hvordan vi bruker historien videre som står sentralt i historiefaget. Derfor er det viktig at det i undervisning blir gitt flere perspektiver og med andre ord; tar utgangspunkt i flere typer fagstoff. Vi har ovenfor sett på praktiske forhold rundt lærebøker som inkluderer en større del av hellenismen. Imens det vil gi muligheten til å se om emnet fanger interesse og samtidig unngå overflødig arbeid, er det også noen negative konsekvenser av en læreboksentrert tilnærming. Dermed er det ikke slik at en læreboktilnærming til hellenismen vil eliminere praktiske problemer, men det kan redusere tidsbruk og tilrettelegge for at elever blir gitt flere perspektiver av antikkens tidsperiode på en håndfast måte. Med det, mener jeg at hellenismen burde gis mer plass i lærebøker, ettersom at det gir flere løsninger på praktiske forhold enn utfordringer.

Konklusjon

Oppgaven har redegjort for utviklingen av polisdemokratiet gjennom hellenismen, for å se om historien kan gi noen muligheter i norsk historieundervisning. Problemstillingen har berørt et emne som tidligere har fått mindre oppmerksomhet i undervisning. Som vi har sett, er det flere årsaker til akkurat dette. For det første, omtaler lærerbøker hellenismen i svært liten grad. Framstillingene av samfunn fra antikken tar primært for seg storhetstiden til demokratiet i Athen, oligarkiet i Sparta og Romerrikets framvekst ved slutten av perioden. Dette har gjort slik at samfunnsformen demokrati har blitt illustrert som noe som oppstod og aldri forsvant. Allikevel, kan ikke skildringen som lærerbøkene har og har hatt klandres for å ha dette særskilte fokuset alene. Dette tar oss til det andre punktet som har vært formidlet: at forskningstradisjon også har prioritert å granske den klassiske antikken. Denne europeiske tradisjonen kan synes å henge igjen i norsk historiedidaktikk, hvilket igjen har resultert i at hellenismen har mottatt mindre oppmerksomhet. Dette betyr derimot ikke at Hellenismen ikke har en plass i norsk historieundervisning. Med tanke på at LK20 har gitt lærere større handlingsrom til hva som kan inkluderes i undervisning, vil polisdemokratiets utvikling kunne brukes til å oppfylle flere av kompetansemålene i faget. Slik som lærerbøker legger fram antikken, er kompetansemålene som dekkes ganske begrenset. En inkludering av polisdemokratiet gjennom hellenismen vil kunne utvikle og gi rom for å dekke en større bredde av disse, samtidig som at historien blir påført en bedre sammenheng. Utfra diskusjonen som omhandler kompetansemål, har vi sett at polis og hellenismen kan gi muligheter til å utvikle flere typer kompetanser når antikken behandles i historiefaget.

I oppgaven har det også vært et ekstra fokus på hvordan det hellenistiske polisdemokratiets utvikling kan knyttes til det tverrfaglige temaet *demokrati og medborgerskap*. Ettersom at problemstillingen tar for seg demokrati har det vært passende å se på det i relasjon med det tverrfaglige elementet når det ses på muligheter i undervisning. I denne sammenheng har det vært tatt utgangspunkt i noen punkter som Kvande og Naastad mener er sentrale i demokratiopplæring. Utvikling av det hellenistiske polisdemokratiet viser til en rik historie som kan gi kunnskap om demokratiets forutsetninger og framvekst. Den skissere ikke bare statusen av et demokrati i et spesifikt tidsrom, men tar også for seg elementer som påvirker det over tid. Hvis vi går vekk fra lærerbøkene, vil arbeidet også legge til rette for utvikling av kildekritisk kompetanse. Ettersom at elever må ta stilling til hvordan skildringene har funnet sted, legger et dypere arbeid med perioden opp for at de selv må gjøre noen vurderinger av stoffet de fordøyer. Endringer finner sted over tid, noe som ikke kommer tydelig fram når det

bare tas utgangspunkt i demokratiet i Athen. Polisdemokratiet gjennom hellenismen vil kunne synliggjøre trekk som forårsaker forandring av eksempelvis demokrati over tid, hvilket utgjør et godt utgangspunkt for utvikling av historiebevissthet. Dette vil også kunne brukes til å skape en bedre forståelse av at omstendighetene i polis ikke var statisk, altså at demokratisk praksis utviklet og utvikler seg ulikt, hvilket har en tilknytning til antideterministisk tenkning. Det utvidete antall samfunn som kan tas utgangspunkt i, vil kunne legge til rette å se større variasjoner av politiske varianter og gjøre sammenligninger basert på disse. Polisstatenes mangfold gir gode utgangspunkt for perspektivering og komparasjon som videre kan brukes til å reflektere rundt hvordan vi ønsker at vårt samfunn skal være. I tillegg vil det gi en rikere mengde perspektiv av demokratiet som kan brukes til å se flere sider av fenomenet. Slik som Antikken kommer fram i lærebøker, er ikke helhetene og sammenhengene tydelig. Ettersom at en betydelig andel av perioden mottar redusert oppmerksomhet, er det vanskelig å identifisere de endringene som finner sted. Det hellenistiske polisdemokratiets utvikling vil kunne brukes til å få fram hvordan endringer i demokratiet finner sted, og reduseres som et resultat av varierende faktorer. Dette er sentralt for å eksempelvis forstå hvorfor greske borgere mistet sin ønskede autonomi og frihet, hvilket igjen tilrettelegger for å trene analytiske kunnskaper som identifikasjon og historisk empati. Den rike historien som polisdemokratiets utvikling tilbyr gir rom for å drøfte flere ulike fenomener, hvilket i videre betydning gir rom for å "lære av historien". Dermed har vi sett at utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet gir gode muligheter til å knytte undervisning opp mot det tverrfaglige temaet *demokrati og medborgerskap*. I videre betydning vil det også si at arbeid med perioden har et bedre grunnlag til å kunne legitimeres i den norske skole.

Vi har også sett på noen potensielle innfallsvinklinger av hvordan utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet kan brukes i undervisning. I denne delen av oppgaven ble det tatt utgangspunkt i noen begreper som Lund mener er sentrale for historieundervisning og samtidig sett på hvordan emnet kan knyttes opp mot andre temaer i historien. Det som har blitt tydeliggjort er at historien som denne oppgaven studerer, kan brukes i flere ulike kontekster. Den kan knyttes opp mot ulike dimensjoner i tid til å for eksempel studere ulike former av demokrati i fortid og nåtid, og hva som karakteriserer disse. Videre kan dette brukes til refleksjoner rundt hvordan vi ønsker at forholdene skal være i vår tid, dermed kan historien brukes til å knytte sammen ulike deler av historien. I tillegg har vi muligheten til å bruke historien til å se på årsak-virknings forhold, eller kausal resonnering. Den trehundre år lange perioden med samfunnsutvikling tillater oss i undervisning å se på ulike årsaker som

forandrer politiske styringssystemer. Det har også vært sett på at historien kan brukes i undervisning som et redskap til å trene forståelse av periodisering. Ulike punkter i tid tilføyes forskjellige karakteristikk, og hellenismen kan i denne kontekst eksempelvis brukes til å få fram forskjellene i de ulike fasene av antikken og på et mer generelt grunnlag: de ulike fasene av historien. Vi har også vært inne på hvordan hellenismen kan brukes til å utvikle historiebevissthet. Her vil Hellenismen kunne brukes til å vise frem ulike faktorer som påvirker utvikling og at det ikke er snakk om en linje, men flere som opererer ovenfor hverandre kontinuerlig. Det ble gjort en sammenligning med faren av Athen-sentriske framstillinger, og vi kom fram til at polis gjennom hellenismen gir et bedre grunnlag til å utvikle historiebevissthet i antikkens sammenheng. Til slutt, ble det sett på hvordan ulike tematikker som imperialismedannelse, migrasjon, hierarkiske strukturer og mer, knyttes opp mot og sammenlignes med andre deler av historien. Med det har det kommet fram at historien som denne oppgaven studerer, gir flere muligheter og innfallsvinkler som kan brukes i historieundervisning.

Selv om utviklingen av det hellenistiske polisdemokratiet gir flere muligheter i undervisning, er det slik at vi burde ta den i bruk? I oppgavens siste del ble praktiske forhold rundt undervisning som omhandler emnet diskutert. Dette ble gjort på to måter, hvor den første så på undervisning som tok avstand fra lærebøker, imens den andre redegjorde for hva en større inklusjon av hellenismen i lærebøker kan tilrettelegge. Her kom det fram en del utfordringer som vi står ovenfor om perioden og temaet skal tas i bruk. For det første, kan utvalg av litteratur føre til problemer. Læreboken utgjør som regel en god start når emner studeres, men introduksjonen til hellenismen er tynn. Skal elever bruke masse tid på å finne fram materialet de synes er "interessant", eller skal vi som lærere bruke masse tid på å finne fram materiale om en periode som er mindre berørt i forskning og samtidig er tilpasset elevens kunnskapsnivå. Mindre berørte temaer av historien er muligens mindre berørt av en grunn. For det andre har vi begrenset med tid i historiefaget. Denne begrensningen forårsaker at vi må behandle tematikk og perioder med omhu. Hellenismen som er et emne som færrest har kjennskap til, vil muligens være dårlig bruk av tid siden perioden strekker seg langt tilbake i tid, hvilket kan resultere i at det blir oppfattet som mindre relevant i nåtiden. For det tredje, spiller interesse en sentral rolle i undervisning. Når elever har en bedre forståelse og klarer å knytte de historiske linjene sammen, vil det kunne gi bedre rom for produktiv undervisning. Antikken oppfattes som mer fremmed og ettersom at det ikke er etablert gode retningslinjer for hvordan perioden og temaer tilknyttet denne skal brukes i undervisning, kan det være

vanskelige å rettferdiggjøre at en stor mengde ressurser blir brukt på arbeidet. Til slutt, kan vi spørre oss «hvorfor hellenismen», og ved flere anledninger vil det være mer hensiktsmessig å bruke vår tid og ressurser på andre temaer som andre verdenskrig, et tema som i likhet med andre sentrale hendelser, hvilket som regel får en bedre mottagelse av elever. Som en løsning til noen av disse praktiske utfordringene, har det vært sett på hva en potensielt utvidet inkludering av hellenismen i lærebøkene eventuelt kan gjøre for praksis. Her kom jeg fram til at det blir lettere å håndtere emnet i klasserommet, hvilket vil kunne fri opp en del plass. Det vil gjøre slik at elever får en mindre aktiv rolle i arbeidsprosessene, men stoffet vil bli mer håndterbart. I tillegg, vil det kunne synliggjøre om vi burde bruke mer tid på antikken, men dette vil være avhengig av ulike omstendigheter. Dermed er det noen utfordringer som ligger til grunn om vi skulle ta polisdemokratiets utvikling og hellenismen i undervisning.

Oppsummert vil jeg dermed si at det er flere gode muligheter og argument for å ta i bruk polisdemokratiets utvikling gjennom hellenismen i undervisning. Emnet tilbyr en rik periode med mange variasjoner som kan studeres for å bygge på flere kompetanser, og gi et utvidet og forbedret perspektiv av antikken. Selv om arbeidet byr på en del praktiske utfordringer, er ikke dette særegent for emnet som studeres i denne oppgaven. Jeg vil foreslå at det brukes mer tid på å kontekstualisere perioder som er mindre berørt i den norske skole på en mer håndterbar måte, slik at vi har flere emner som vi kan brukes i norsk historieundervisning. Dette vil også kunne bidra til å synliggjøre, slik det har vært forsøkt i denne oppgaven, mindre berørte emners potensielle kunnskapsbidrag og de mange mulighetene som vi har i historieundervisning.

Litteraturliste

- Burgh, Glenn. «Democracy in the Hellenistic world.» I *Belonging and Isolation in the Hellenistic World*, redigert av Sheila L. Ager og Riemer A. Faber, 111-127. Toronto: University of Toronto Press, 2013.
- Bøe, Jan Bjarne. *Å Lese Fortiden: Historiebruk og Historiedidaktikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2006.
- Folkenborg, Håkon Rune. *Én Fortid – Mange Fortellinger: Introduksjon til Historiebruk*. 2. Utgave Oslo: Cappelen Damm, 2022.
- Grey, Benjamin. «Freedom, ethical choice and the Hellenistic polis.» *History of European Ideas* 44, no. 6 (August 2018): 719-742. DOI: 10.1080/01916599.2018.1513247.
- Heum, Trond, Kåre Dahl Martinsen, Tommy Moum og Ola Teige (red.). *Alle Tiders Historie*. 2. Utgave. Oslo: Cappelen Damm, 2020.
- Kvande, Lise og Nils Naastad (red.). *Hva skal vi med Historie? – Historiedidaktikk i Teori og Praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2020.
- LaBuff, Jeremy. *Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia*. Lanham: Lexington Books. 2015.
- Lund, Erik. *Historiedidaktik - En Håndbok for Studenter og Lærere*. 6. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2020.
- Hansen, Mogens Herman. *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*. London: Bristol Capital Press, 1999.
- Harrison, Stephen, Stavros Frangoulidis og Theodore Papanghelis (red.). *Intertextuality and Latin Literature*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2018.
- Madsen, Per Anders, Hege Roaldset, Ane Bjølgerud Hansen og Eivind Sæther (red.). *Perspektiver*. 2. Utgave. Oslo: Gyldendal, 2021.
- Müller, Christel. «Oligarchy and the Hellenistic City». I *The Polis in the Hellenistic Period*, redigert av Hening Börm og Nino Luraghi, 27-52. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2019.

- Papakosta, Konstantina. «Teaching ancient Greek history in Greek Compulsory Education: Textual and Ideological Continuities and Discontinuities.» *Paedagogica historica* 53, no. 4 (Januar 2017): 477-489. DOI: 10.1080/00309230.2017.1288751
- Parker, Victor. *A History of Greece: 1300 to 30 BC*. Chichester: John Wiley & Sons. 2014.
- Price, Simon. «The History of the Hellenistic Period». I *Oxford History of Greece and the Hellenistic World*, redigert av John Boardman, Jasper Griffin og Oswyn Murray, 364-389. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Shibley, Graham. *The Greek World After Alexander 323-30 BC*. London: Routledge. 2000.
- Thonemann, Peter. *The Hellenistic Age*. Oxford: Oxford University Press. 2016.
- Utdanningsdirektoratet. Lærerplanen i historie – Fellesfag for studieforbereidende utdanningsprogram (HIS1-02). Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet juni. 2004. <https://www.udir.no/kl06/his1-02?lplang=http://data.udir.no/kl06/nob>
- Utdanningsdirektoratet, Overordnet del – Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon 01.09.2017. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. Lærerplanen i historie – Fellesfag i studieforbereidende utdanningsprogram (HIS01-03). Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet 15.11.2019. <https://www.udir.no/lk20/his01-03?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04). Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet 15.11.2019. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04?lang=nob>
- Van der Vliet, E. Ch. L. «The Durability and Decline of Democracy in Hellenistic Poleis.» *Mnemosyne* 65, no. 4-5 (Januar 2012): 771-786. DOI: 10.1163/2568525X-12341204
- Wallace, Shane. «Alexander the Great and Democracy in the Hellenistic World». I *The Hellenistic Reception of Classical Athenian Democracy and Political Thought*, redigert av Mirko Canevaro og Benjamin Gray, 45-72. United Kingdom: Oxford University Press, 2018.

Wiemer, Hans-Ulrich. «Early Hellenistic Rhodes: The Struggle for Independence and the Dream of Hegemony». I *Creating a Hellenistic World*, redigert av Andrew Erskine og Lloyd Llewellyn-Jones, 123-146. Swansea: The Classical Press of Wales, 2011.

Wiemer, Hans-Ulrich. «Hellenistic Cities: The End of Greek Democracy?». I *A Companion to Ancient Greek Government*, redigert av Hans Beck, 54-69. West Sussex: John Willey & Sons, 2013.

Zakariassen, Eivind Sehested. «Oversikt: Antikken», *NDLA*, 08.11.2020,

[https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-](https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c)

[47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-](https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c)

[d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-](https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c)

[4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c](https://ndla.no/nb/subject:1:ff69c291-6374-4766-80c2-47d5840d8bbf/topic:1:d80bd6db-2485-4063-ba6c-3a040d039da2/topic:1:00d325d9-d87a-4ef6-9514-7017b0e6a291/topic:1:a4af9283-8a95-4285-8437-4d8c0d14a9a3/resource:61f4521c-5cc3-4897-a777-240f2fd7864c)